

ΛΟΓΟΣ

Σ

THE ART OF SCIENTIFIC MIND

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH MATERIALS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

PROBLEMS AND ACHIEVEMENTS OF MODERN SCIENCE

MAY 6, 2019 • CORK, IRELAND

VOLUME 8

ISBN 978-617-7171-80-4

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ЄВРОПЕЙСЬКА НАУКОВА ПЛАТФОРМА»
ОО «ЕВРОПЕЙСКАЯ НАУЧНАЯ ПЛАТФОРМА» • NGO «EUROPEAN SCIENTIFIC PLATFORM»

ΛΟΓΟΣ

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH MATERIALS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

**«PROBLEMS AND ACHIEVEMENTS
OF MODERN SCIENCE»**

MAY 6, 2019

VOLUME 8

Cork • Ireland

P 93 **Problems and achievements of modern science** : coll. of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with materials of the International scientific-practical conf., Cork, May 6, 2019. Cork : NGO «European Scientific Platform», 2019. V.8. p. 100.

ISBN 978-617-7171-80-4

Papers of participants of the International scientific-practical conference «Problems and achievements of modern science», held in Cork, May 6, 2019, are presented in the collection of scientific papers.

The collection is dedicated to students, graduates, postgraduates, PhDs, young specialists, lecturers, scientists and others interested persons, as well as for a wide range of readers.

Bibliographic description of the materials of the conference is presented in «Google Scholar». Conference is approved by ResearchBib.

UDC 001 (08)

CONTENTS

SECTION 20. LAW

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПАРТИЦИПАТОРНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ Кулинич А.Ю.	6
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВИХІД ІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ Аббасова Д.Л.	8
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕНОСТІ МОМЕНТУ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ Лопацька Ю.В.	11
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛАСТИЧНОЇ ТАКТИКИ Орлик О.В.	13
ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ Ченіга Д.О.	15
ПРОБЛЕМА ПРЕДСТАВНИЦТВА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В СУДОВИХ ІНСТАНЦІЯХ Селівьорстова М.Р.	19
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ ЗАСУДЖЕНИМИ Андрущенко Д.С.	21
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕЗАКОННИМ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ Шостак Ю.О.	25
ПРОЦЕСУАЛЬНА ЗАЛЕЖНІСТЬ СЛІДЧОГО ВІД ПРОКУРОРА В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ СВІТУ Ковтун Л.О.	27
РЕАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВопорушення У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ Хрідочкін А.В.	29

РЕФОРМА ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ – ОДНЕ ІЗ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОСТІ Пелишок М.О.	32
РИЗИКИ СКАСУВАННЯ ТРУДОВОГО КОНТРАКТУ З ТОЧКИ ЗОРУ ПРАВ ПОСАДОВИХ ОСІБ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ Мельянков В.С.	34
РОЗВИТОК ЄВРОЦЕНТРИЧНОГО «ЗАКОНУ НАЦІЙ»: СИЛА ПРОТИ ПРАВА Махно К.О.	41
ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ПРИРОДА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ Шевельова Є.О.	43
ПСИХІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, ОСОБЛИВОСТІ Сорокіна А.А.	46
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ПРИЧИНА ГРУБОГО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ Махно К.О.	48
ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ Шостак Ю.О.	50
ХАРАКТЕРНІ РИСИ ОБМАНУ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ ДОВІРОЮ ПРИ ШАХРАЙСЬКИХ ДІЯХ Кривульський Д.С.	52
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАСОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ Опанасенко О.М.	54
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: МИНУЛЕ, ТЕПЕРІШНЄ, МАЙБУТНЄ Домашук Я.В.	60
ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ ДФС ТА ДЕРЖПРАЦІ У СФЕРІ НАГЛЯДУ ТА КОНТРОЛЮ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА Хохлова К.Р.	66

SECTION 21. PHILOSOPHICAL SCIENCES

ВПЛИВ ЗМІ НА БУТТЯ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ В ГЕНДЕРНО-РОЛЬОВІЙ СФЕРІ Рубан О.В., Хамітов Н.В.	69
М. О. БЕРДЯЄВ ПРО ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ Коротіч Г.В.	71
МІСЬКИЙ ЕКО-АКТИВІЗМ В УКРАЇНІ Тихомірова Ф.А.	73
РОЛЬ КОНЦЕПТУ <i>НЕВИЗНАЧЕНЕ ПОЛЕ</i> (CHAMP INDÉFINI) В ТЕОРІЇ ТВОРЧОЇ ЕВОЛЮЦІЇ АНРІ БЕРГСОНА Бартусяк П.М.	75
ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ КОНТЕКСТ ТРАКТУВАННЯ Левченко Л.Ю.	76

SECTION 22. SOCIAL COMMUNICATION AND CULTUROLOGY

ПИСЬМЕННИКИ ЛІТЕРАТУРНОГО РЕНЕСАНСУ 20-30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ НУМІЗМАТИКИ УКРАЇНИ Кривцов А.О.	81
ПОЛТАВСЬКЕ КОБЗАРСТВО В РАМКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ Шершова Т.В.	86
ПРОБЛЕМИ ЛІТЕРАТУРНОГО КОНКУРСУ Бондар О.В.	89
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ Лесовець Н.М.	92

SECTION 20. LAW

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПАРТИЦИПАТОРНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ

Кулинич Аліна Юріївна

*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Україна*

Громадянське суспільство все активніше бере участь у вирішенні багатьох питань як державного, так і місцевого значення. Одним з проявів активізації територіальних громад є запровадження партиципаторного бюджетування. Але в Україні відносно нещодавно розпочалося впровадження цієї форми визначення спрямованості бюджетних коштів, що, як відзначають дослідники, було складним процесом, зважаючи на відсутність розуміння механізму «бюджету участі», як серед населення, так і у відповідних рада [1, с. 102].

Поняття "партиципаторного бюджету" у Бюджетному кодексі України не визначено, тому необхідно використовувати наукові розробки. Глуценко Ю. А. визначає партиципаторний бюджет як участь представників територіальних громад в обговоренні і вирішенні питання використання частини муніципального бюджету [1, с. 102]. Писаренко В. П. зазначає, що «бюджет участі» - це спільний фінансовий план жителів та місцевих органів влади [2, с. 52]. Сутність партиципаторного бюджетування полягає у тому, що жителі відповідного населеного пункту мають можливість у встановленому порядку та строки запропонувати свої проекти, у яких викладені обгрунтовані пропозиції покращення життя своєї громади за рахунок партиципаторного бюджету, а також голосувати за них і контролювати їх реалізацію. З урахуванням наведеного можна запропонувати наступне визначення: партиципаторний бюджет – це частина бюджету сіл, селищ, міст, областей, спрямованість якої визначає відповідна територіальна громада.

Дана форма партиципації є дієвою саме за рахунок дотримання її основних принципів. Найважливіші з них можна розглянути на прикладі м. Полтава, у якому «бюджет участі» формується за рахунок коштів доходної частини міського бюджету без врахування міжбюджетних трансфертів [3].

Першою із головних засад є обов'язковість реалізації цього проекту [4, с. 93]. Міська цільова програма «Партиципаторне бюджетування (бюджет участі) у м. Полтаві» на 2016-2020 роки в редакції від 19 лютого 2019 року для забезпечення цього принципу передбачає ряд дій. По-перше, встановлюється обов'язок головних розпорядників коштів включити до бюджетних запитів на відповідний бюджетний період проекти, які визнані переможцями. По-друге, ці ж суб'єкти повинні реалізувати ці проекти і подати звіти про результати їх виконання. По-третє, наприкінці здійснюється

офіційне оприлюднення цих звітів на сайті Полтавської міської ради [3]. На мою думку, додержуючись принципу обов'язковості здійснення проекту саме таким шляхом, одночасно реалізується інша засада – прозорість, яка проявляється у тому, що всі зацікавлені особи можуть відслідкувати весь процес партиципаторного бюджетування, починаючи з ознайомлення населення із бюджетом участі, закінчуючи дослідженням звітності.

Відкритість всіх заходів даного виду бюджетування є наступним основним принципом [4, с. 93] і передбачає можливість кожного бажаного приєднатись до процесу на будь-якій його стадії, а також інформування про таку можливість. Зокрема, у досліджуваній цільовій програмі на інформаційну кампанію виділено 300 тис. грн, окрім цього за підтримки Швейцарської Конфедерації в рамках програми «Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громади» створено електронну систему, де розміщені всі дані та інструкції щодо способів участі у формуванні своєї громади [3].

Принцип підтримки активності жителів полягає у забезпеченні умов для реалізації ними своїх можливостей на всіх стадіях партиципаторного бюджетного процесу [4, с. 93]. Це може виявлятися у встановленні різних способів голосування, таких як електронне голосування, голосування у спеціальних пунктах або ж роздрукування і заповнення бланків, які потім потрібно віднести до місць голосування. Таким чином кожному мешканцю створено можливість у зручний для нього спосіб долучитись до обрання проекту, який покращить життя громади.

Наступними засадами можна визначити довгостроковість та циклічний характер [4, с. 93]. Наприклад, у м. Полтаві програма партиципаторного бюджетування затверджена на 2016-2020 роки, що і свідчить про тривалість протягом значного часу [3]. Це дає можливість мешканцям розраховувати на сталий розвиток своєї території. Циклічність свідчить про те, що програма реалізовується кожного року і за однаковими, повторюваними процедурами.

У результаті дотримання під час партиципаторного бюджетування цих важливих засад жителі відповідного населеного пункту відчують себе ближчими до влади, при цьому зростає довіра до останньої, оскільки громадяни беруть участь у прийнятті владних рішень щодо розпорядження бюджетними коштами, можуть контролювати їх у подальшому [5, с. 35]. Слід відзначити, що така форма партиципації спрямована, перш за все, на об'єднання членів громади, які спільними зусиллями розробляють проекти для вирішення суспільно важливих питань, обговорюють їх та приймають рішення.

Основним негативним аспектом в Україні, який можна виявити, досліджуючи проекти, які пропонуються закордоном і у нашій державі, є те, що в інших країнах партиципаторний бюджет спрямовується в основному на організацію дозвілля жителів, а значна частина вітчизняних проектів спрямована на облаштування територій лікарень, освітлення вулиць, заміну канцерогенних труб, встановлення пандусів, створення спортивних майданчиків для дітей, що, на мою думку, мала б забезпечувати держава самостійно.

Отже, принципи партиципаторного бюджетування, як форми прямої демократії, є основними положення, з дотриманням яких повною мірою можна досягнути мети «бюджету участі». Практика свідчить, що запровадження партиципаторного бюджету позитивно впливає на розвиток суспільства і держави, це вказує на непорушення засад на всіх стадіях процесу і потребу подальшого впровадження в усіх населених пунктах.

Список використаних джерел:

1. Глуценко Ю. А. Партиципаторний бюджет як інноваційний інструмент управління на місцевому рівні / Ю. А. Глуценко. // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2017. – №4. – С. 100–106.
2. Писаренко В. П. Впровадження партисипативного бюджету / В. П. Писаренко // Вісн. ПДАА. – 2016. – № 1–2. – С. 51–54.
3. Миська цільова програма «Партиципаторне бюджетування (бюджет участі) у м. Полтаві» на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rada-poltava.gov.ua/files/rish_7_21_59.zip.
4. Роговенко О. В. Партиципаторний бюджет місцевих громад / О. В. Роговенко, Б. В. Пинчук. // Часопис Київського університету права. – 2016. – №4. – С. 92–94.
5. Сотник І. М. Бюджет участі: досвід застосування та перспективи вдосконалення в містах України / І. М. Сотник, Я. О. Ус. // Механізм регулювання економіки. – 2018. – №1. – С. 31–44.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВИХІД ІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Аббасова Дарія Лазимівна

Науковий керівник: д-р. ю. наук, доцент Щокін Ю.В.
*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Україна*

На сьогодні властивістю будь-якої демократичної, правової держави є наявність у останньої суверенних прав, які підтверджують її незалежність на міжнародній арені. Не стали виключенням і країни-члени Європейського Союзу (далі – ЄС), своєрідним проявом суверенітету яких є передбачене статтею 50 Договору про ЄС право на вихід із Співтовариства, що піддається доволі гострій критиці серед представників юридичної науки і практики у частині його застосування, адже це положення залишається декларативним зважаючи на проблемні аспекти, що виникають при його реалізації.

Автори статті 50 Договору про ЄС наголошують на тому, що при розробці Лісабонського договору, розцінювали останню «як формальну запобіжну міру, яка б існувала, але ніколи б не застосовувалася». Ще одним поясненням невдалої законодавчої техніки є те, що вищезазначене положення планували застосовувати у разі державного перевороту у одній із держав-членів ЄС, однак ніяк не передбачали процедуру виходу із

наднаціонального утворення, оскільки на даний час жодна держава не виходила зі складу Євросоюзу за винятком напівавтономних суб'єктів, які відмежувалися ще до прийняття Лісабонського договору [3, с. 90].

Потенційно першим прецедентом застосування даної статті може стати вихід Британії зі складу ЄС (більше відомий як *brexit*), про який було заявлено референдумом від 23 червня 2016 року з підтримкою у 51, 89% голосів [3, с. 90]. Окремі питання припинення членства в ЄС вже стали предметом розгляду таких вчених як І.Яковюк, С. Толстов, Є.Попко, В.Галан, М. Іллюк, Ж.Чевичалова та інші, однак зважаючи на доволі стрімкий та нестабільний розвиток процедури *brexit*, який триває і до нині, гарантоване міжнародно-правовими актами право на вихід із ЄС потребує подальшого вивчення, що й зумовлює актуальність обраної теми [4, с. 30].

У ч.1, ст.50 Договору про ЄС зазначено, що держава-член може прийняти рішення про вихід зі складу ЄС у відповідності до своїх конституційних правил [1]. Однак на разі є не зрозумілим якої саме процедури має дотримуватися держава, щоб задіяти механізм припинення членства: який саме орган уповноважений прийняти рішення про вихід з ЄС та повідомити Європейську Раду чи необхідна згода інших органів влади держави-члена і як діяти у разі, якщо на рівні національного законодавства не передбачено цих конституційних процедур, що власне й мало місце на території Сполученого Королівства. Враховуючи судову практику Великобританії, яка сформувалася з цього приводу і діє як прецедент, констатуємо, що таке повідомлення не може здійснюватися виключно на підставі рішення національного уряду, зважаючи на те, що подібні дії потягнуть за собою зміни в джерелах права Великобританії й прямим чином вплинуть на обсяг прав і свобод її підданих, рішення про вихід має бути погоджено парламентом [4, с. 31].

Разом з тим, не можливо оминати увагою питання відкликання заяви про припинення членства в ЄС, яку було зроблено у порядку, передбаченому ч.2 ст. 50 Договору про ЄС [1]. На разі існує дві абсолютно діаметральні позиції науковців на вищезазначену проблему. Прибічники того, що держава-член, використовуючи наявний у неї суверенітет, та спираючись на загальновизнані норми міжнародного права, а саме ст.ст. 65, 67, 68 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 1969 року має право у будь-який момент відкликати заяву про вихід з міжнародного договору [2]. На протиположне твердження, автори пропонують здійснити системний аналіз положенням ч. 2 та 3 ст. 50 Договору про ЄС, оскільки повідомлення про вихід з ЄС набирає чинності з моменту його подання державою-учасницею до Європейської Ради і є відліковою точкою відрахування строку, передбаченого у ч.3 ст. 50 Договору про ЄС – 2 роки, відведених на переговори і укладення угоди про вихід з ЄС. Разом з тим, згідно з ч.3 ст. 50 Договору про ЄС зазначається, що у випадку не укладення відповідної угоди членство припиняється після спливу двох років з моменту повідомлення державою Європейську Раду про вихід (жорсткий *brexit*) [4, с.32]. Однак як показує практика на разі «жорстка» процедура не дієва, держави-члени виступають проти виходу Сполученого Королівства зі складу ЄС без укладення відповідної угоди, систематично продовжуючи строк у відповідності до ч.3 ст. 50 Договору про ЄС. Ця

обставина є цілком логічною і закономірною, адже прецедент виходу зі складу ЄС без укладення відповідної угоди може призвести до дисбалансу у Співтоваристві і потенційної можливості залишення наднаціонального утворення іншими державами-членами.

До того ж варто звернути увагу, що на разі не визначено зміст угоди, яка має укладатися між Європейською Радою та державою-членом. Деякі науковці наголошують на тому, що зважаючи на правову природу європейського співтовариства, при виході з останнього укладення однієї угоди буде недостатнім. Необхідним є підписання додаткових міжнародно-правових документів, які б врегульовували питання подальшої співпраці ЄС та держави колишньої учасниці.

Отже, на разі механізм виходу з ЄС, який регламентовано у статті 50 Договору про ЄС не відповідає принципу правової визначеності, оскільки містить ряд нечітких правових категорій, які гальмують процес припинення членства в ЄС і як наслідок демонструють декларативність останнього. Задля усунення вищезазначених проблем і дієвого забезпечення державам можливості реалізувати їх суверенні права, положення, що регулюють припинення права виходу з ЄС потребують удосконалення шляхом покращення законодавчої техніки. Орієнтир на вищенаведені особливості сприяв би утвердженню принципу правової визначеності і уникненню протиріч у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Лісабонський договір від 13.12.2007 року.
2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення 13.04.2019)
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118 (дата звернення 13.04.2019)
4. Право Європейського Союзу (в питаннях і відповідях): навч.-довідк.посіб / за заг.ред. І.В.Яковюка. Харків: Право, 2019. 176 С.
5. Яковлев В.В. Врехіт як майбутній прецедент застосування статті 50 Договору про європейський Союз. *Альманах міжнародного права*. Випуск 17. С.29-38.
6. Чевичалова Ж.В. Британська сецесія: черговий крок у непротистосунках ЄС і Великої Британії: URL:
7. http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11308/1/CHevuchalova_86-90.pdf

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕНОСТІ МОМЕНТУ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ

Лопачька Юлія Вікторівна

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Україна*

Актуальність дослідження обумовлена тим, що право на життя є однією з найбільш важливих правових категорій у абсолютній більшості правових систем світу, і українська, зрозуміло, не виняток. Передусім вона є предметом вивчення цивільного права, однак безумовно має основоположне значення для всіх галузей права – конституційного, кримінального, міжнародного та інших. Момент виникнення права на життя тісно пов'язаний із моментом виникнення правосуб'єктності в особи – здатності бути учасником правових відносин. Природно, що правосуб'єктність є основною умовою існування індивіда як частини суспільства, оскільки людина не може існувати в сучасному суспільстві, не вступаючи при цьому в жодні правові відносини. Право на життя особи свідчить про наявність у неї елементарного рівня правоздатності, що є одним із трьох елементів правосуб'єктності. Ось чому момент виникнення права на життя є одним з найбільш важливих питань юриспруденції – як сучасної, так і історичної. Фактично, лише з настанням цього моменту і з'являється сама людина. Згідно зі ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Право на життя є надзвичайно багатоаспектною категорією. В силу своєї важливості та специфічності воно включає в себе такі елементи, як заборона позбавлення життя людини, захист свого життя від протиправних посягань, право на евтаназію, репродуктивні права особи (право на материнство чи батьківство, право на стерилізацію, право на штучне переривання вагітності (аборт) та інші). Закономірно, що щодо багатьох перелічених вище складових права на життя в суспільстві і в науці ведуться дискусії щодо гуманності подібного явища, його морально-етичних аспектів тощо. Найяскравішими прикладами таких дискусій можуть бути право на евтаназію, тобто на задоволення прохання фізичної особи припинити її життя, або право на штучне переривання вагітності, оскільки саме щодо цих прав останніми десятиліттями ведуться найбільш жваві суперечки.

Власне, питання щодо самого моменту виникнення права на життя є також не до кінця визначеним. В різних країнах такий момент співпадає із моментом зачаття плоду чи певною стадією вагітності. В українському цивільному праві традиційно особа вважається живою після її народження. Для визначення самого поняття «народження» цивілісти пропонують звертатися до Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, затвердженої Наказом Міністерства охорони здоров'я України №179 від 29.03.2006 (далі – Інструкції). Згідно з підпунктом 1.2. вищевказаного акту, живонародження – це

вигнання або вилучення з організму матері плода, який після вигнання чи вилучення дихає або має будь-які інші ознаки життя, такі як серцебиття, пульсація пуповини, певні рухи скелетних м'язів [2]. Таким чином, можна виділити чотири основні критерії живонародженості: дихання, серцебиття, пульсація судин пуповини та рухи скелетних м'язів. При цьому в Інструкції зазначається, що для того, щоб вважати дитину живонародженою, достатньо хоча б однієї з перелічених ознак, наявність абсолютно всіх не є обов'язковою. Окрім того, в Інструкції чітко розмежовуються поняття «новонароджений» та «плід»: до моменту відокремлення від тіла матері шляхом народження чи вилучення дитина вважається плодом, а після цього моменту, за умови наявності ознак життя, – саме новонародженим.

З урахуванням всіх вищезазначених положень Інструкції, в доктрині цивільного права під самим процесом народження розуміється проміжок часу між початком фізіологічних пологів і моментом початку самостійного дихання дитини, а під юридичним фактом народження розуміється початок самостійного дихання дитини [3]. Отже, з моменту відокремлення плоду від тіла матері за умови наявності ознак життя, він вже вважається людиною, тобто суб'єктом права, в якого автоматично виникає право на життя. Важливо зазначити, що хоч законодавством і передбачена охорона прав та інтересів майбутньої дитини в окремих випадках, така дитина все ж є лише можливим суб'єктом права в тому випадку, якщо народиться живою. До моменту свого народження вона правосуб'єктності не має.

Якщо ж розглянути це питання в контексті норм кримінального права, то початком життя людини вважається саме початок фізіологічних пологів. Така позиція відображається, зокрема, в пункті 21 Постанови Пленуму Верховного Суду України №2 від 07.02.2003 «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи». В ньому зазначається, що умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини слід кваліфікувати за ст. 117 КК, якщо воно вчинене під час пологів або одразу ж після них [4]. Оскільки у вказаній нормі зазначається, що плід вже під час пологів вважається саме «новонародженим», можна зробити закономірний висновок, що початком його життя є, власне, сам початок пологів. Хоч це і суперечить окремим положенням Інструкції, наведеним вище, таке визначення моменту початку життя обумовлене особливостями самої галузі кримінального права.

Варто також зазначити, що відповідно до частини 6 статті 281 Цивільного кодексу України штучне переривання вагітності за бажанням жінки можливе до 12 тижня вагітності, а за певних обставин (наприклад, наявність тяжкої хвороби у матері чи вагітність унаслідок з'валтування) – до 22 тижня [5]. Таким чином, плід після 22 тижня не може бути відділений від тіла матері законно, однак це не є вбивством, оскільки, як було згадано вище, сам початок життя в кримінальному праві співпадає з початком фізіологічних пологів. Таке діяння, якщо внаслідок нього настане тривалий розлад здоров'я, безплідність чи смерть матері, може кваліфікуватися за ч. 3 ст. 134 Кримінального кодексу України.

Підсумовуючи, можна сказати, що моментом виникнення права на життя в українському законодавстві за загальним правилом вважається момент

народження особи. Процес народження охоплює як початок фізіологічних пологів, так і вигнання чи вилучення плоду з тіла матері. В цивільному праві особа вважається суб'єктом права в кінцевий момент народження – відокремлення дитини від тіла матері. В кримінальному праві дитина може бути потерпілою з моменту початку фізіологічних пологів. І хоча штучно переривати вагітність після 22 тижня не дозволено законом, плід все ще не вважається таким, що має право на життя, оскільки воно виникає виключно з моменту народження особи, як вже зазначалось вище.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96. Дата оновлення: 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.04.2019).
2. Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, Порядку реєстрації живо народжених та мертвонароджених : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2006 р. № 179. Дата оновлення: 29.03.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06> (дата звернення: 25.04.2019)
3. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О. В.Дзери, Н.С.Кузнецової, Р.А.Майданика. – 3-те вид., перероб. і допов. - К.: Юрінком Інтер, 2010. - 976 с.
4. Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. №2. Дата оновлення: 07.02.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03> (дата звернення: 25.04.2019)
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. Дата оновлення: 31.03.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 25.04.2019)

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛАСТИЧНОЇ ТАКТИКИ

Орлик Оксана Вікторівна

провідний фахівець з організації наукової роботи відділу забезпечення діяльності
Кіровоградський науково дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України
Україна

В сучасній юридичній літературі визначення поняття криміналістичної тактики має певні відмінності, але в цілому загальноприйнятним можна вважати визначення, що дав Р. С. Белкін : «Криміналістична тактика це система наукових положень та розроблених на її базі рекомендацій з організації і планування попереднього і судового слідства, визначення лінії поведінки осіб, що здійснюють розслідування, прийомів проведення окремих процесуальних дій спрямованих на збір і дослідження доказів, на

встановлення причин і умов, що сприяли здійсненню і приховуванню злочину». [1, с.287-288]

З цього визначення можна зробити висновок, що автор визначає завдання криміналістичної тактики як оптимізацію діяльності з розслідування злочинів і судового розгляду кримінальних справ в цілому. З першого погляду ця думка є безсумнівно вірною, оскільки прагнення до оптимізації даної діяльності є цілком доцільним і логічним. Але потрібно зауважити, що самі по собі засоби і заходи з оптимізації будь якої діяльності не можуть вважатися тактикою як такою.

Щоб підвередити це зауваження потрібно звернути увагу, що власне сам термін «тактика» має військове походження і тому його можна застосовувати лише в умовах коли є потреба, долати безпосередню чи опосередковану протидію оптимальному досягненню інтересів суб'єкта, що діє в цих умовах. Якщо ж такої протидії не існує, то не існує і потреби в тактиці.

Тому можна визначити, що криміналістична тактика - це частина науки криміналістики, що не просто розробляє рекомендації з організації і планування лінії поведінки суб'єктів і прийоми проведення окремих дій.

Криміналістична тактика все це вивчає і розробляє. По-перше, для цілком визначених умов - умов потенційної або реальної конфліктності інтересів суб'єктів, що взаємодіють в кримінальному судочинстві. По-друге з чітко визначеними цілями - для подолання реальної і запобігання потенційній безпосередній чи опосередкованій протидії з боку суб'єктів, що мають інші інтереси, відмінні від інтересів суб'єкта для якого даний вид тактики досліджується або розроблюється.

Цілком очевидно, що цілі різних сторін, що змагаються під час кримінального судочинства (сторони обвинувачення і сторони захисту) різні. І відповідно засоби і заходи досягнення їх цілей також різні. Жодних сумнівів в існуванні тактики осіб, що здійснюють кримінальне переслідування (слідчого, прокурора та ін.) і професійних представників захисту (адвокатів) в силу відмінності цілей їхньої діяльності в кримінальному судочинстві бути не може.

А тому вивчення проблем виконання слідчих і судових дій відноситься до тактики кримінального переслідування, а вивчення ж проблем участі захисника до тактики професійного захисту та обвинувачення.

Однак деякі вчені до суб'єктів криміналістичної тактики відносять також і суд (суддю). Так наприклад, таку думку поділяє О. Ю. Корчагін: «Тактика судового слідства є сумарною. Це тактика звинувачення, тактика захисту плюс тактика суду (судді), що їх об'єднує». [2, с.120]

Але оскільки, як ми вже встановили, що тактика це засоби подолання і запобігання протидії. Чи повинен в такому разі суд займатися тактикою, чи є він суб'єктом криміналістичної тактики?

Як відомо суд не є органом кримінального переслідування, не виступає на стороні обвинувачення або захисту. Він лише створює необхідні умови для виконання сторонами їх процесуальних обов'язків і дотримання наданих їм прав, при цьому сторони обвинувачення і захисту рівноправні перед судом.

Застосування ж тактики передбачає зацікавленість в її результатах, що визначається кінцевими цілями участі даного суб'єкта в кримінальному судочинстві. Саме кожна з сторін, що змагаються в суді, здійснюючи кожна свою функцію, повинні долати протидію один одного і переконувати суд в правомірності та обґрунтованості обраної ними позиції. Завдання ж суду як єдиного органу, що здійснює правосуддя по кримінальним справам - слухати, досліджувати і приймати законне, обґрунтоване і справедливе рішення. Суд вирішує завдання не пошукового, а виключно дослідницького характеру.

Тому можна стверджувати, що не суд сам по собі, а сторони обвинувачення та захисту є суб'єктами криміналістичної тактики при судовому розгляді кримінальних справ. Саме вони, виконуючи кожна свою процесуальну функцію, використовують тактичні засоби для збору, подання, дослідження доказів і переконання суду в правомірності і обґрунтованості їх позицій.

Звичайно це не означає, що професійний суддя не повинен мати певні криміналістичні знання, хоча б в сфері планування судового дослідження доказів, принципів перевірки слідчих версій, інформаційно-пізнавальних можливостей окремих слідчих і судових дій, окремих видів судових експертиз, методології їх виконання.

Але реалізація суддею своїх пізнань у криміналістиці - не є криміналістичною тактикою.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. / Р. С. Белкин. – Москва, 1997. – (1).
2. Корчагин А. Ю. Основы криминалистического обеспечения судебного разбирательства уголовных дел. / А. Ю. Корчагин. – Москва, 2009.

ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Чепіга Дар'я Олександрівна

Науковий керівник: д-р. ю. наук, професор Булат Є.А.
*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Україна*

На сучасному етапі суспільство все більше пов'язує своє життя з Інтернетом, у більшості соціальних мереж воно намагається якомога більше висловити себе та показати свою творчу спрямованість. Тому, багато хто пише свої вірші, публікує твори на своїй сторінці або, навіть, міні-твори для публікації їх під фотографією в Instagram та в інших соціальних мережах. Проблема захисту прав інтелектуальної власності набуває все більшої актуальності, адже розвиток суспільних відносин має динамічний характер і держава не завжди в змозі вчасно на них реагувати. Для багатьох Інтернет вже став і способом додаткового заробітку у сфері інтелектуальної власності,

наприклад, продаж віршів, пісень, книг в електронному вигляді та інше. Але з'являються недобросовісні користувачі, які можуть знайти спосіб скопіювати або іншим нелегальним способом використати цю інформацію [1].

Тому, відповідно до п. 9. ч. 3 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права», право на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами шляхом подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором, є виключним правом автора або іншої особи, яка має авторське право [1]. Отже, розміщення творів в мережі Інтернет є правомірним лише з дозволу автора або іншої особи, яка має авторське право. Таке твердження підтверджується Постановою Пленуму Верховного суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4.06.2010 р. №5, відповідно до п. 31 якої, розміщення творів у мережі Інтернет у вигляді, доступному для публічного використання, є поданням творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором, тобто таке розміщення є правомірним лише з дозволу автора чи іншої особи, яка має авторське право [2].

Але, найбільшою проблемою захисту права інтелектуальної власності в мережі Інтернет є те, що дуже складно ідентифікувати та встановити порушника. Так, на думку І. С. Комасюка, даний вид неправомірних дій можна вважати «кіберзлочинністю», адже, за своїм змістом “кіберзлочини” є досить широкими, бо охоплюють злочини, що вчинені шляхом застосування комп'ютерних технологій у віртуальному світі, у зв'язку з чим розширюються можливості злочинців, злочини набувають національного характеру, що призводить до суттєвого ускладнення їх розслідування, здійснення доказування та притягнення винних до кримінальної відповідальності, а у разі вчинення протиправних дій проти інтелектуальної власності, то відповідальність буде наставати відповідно до Цивільного Кодексу України [3].

Відповідно до чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності, зокрема, ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначені об'єкти авторського права, з переліку яких у мережі Інтернет можуть використовуватись: літературні письмові твори, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру; комп'ютерні програми; музичні твори з текстом і без тексту; аудіовізуальні твори; фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії; ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності. До того ж сайт, як результат інтелектуальної діяльності, є особливим самостійним об'єктом авторського права у вигляді складеного електронного, цифрового твору, зміст якого становить систематизована сукупність даних [1].

Тому, з'являється питання, чи можливо взагалі захистити свої авторські права на певний твір в мережі Інтернет? Так, звісно, з метою охорони своїх авторських прав при публікації контенту в Інтернеті є додавання до твору

таких позначень, як значок копірайту у вигляді літери «с» у колі, слова «copyright», що у перекладі - «всі права захищені», дати публікації, імені автора чи власника авторських прав. На думку правників, дуже поширеним є використання ліцензій (платних або безкоштовних), водяних знаків та спеціальних команд програмування в архітектурі сайту, спрямованих на ускладнення неправомірного збереження і подальшого використання твору [4]. Такі позначки попереджують користувача Інтернету, що подальше використання контенту у власних цілях вимагає дозволу від правовласника. Однак трапляються такі випадки, коли використання об'єктів авторського права без дозволу не тягне за собою відповідальності. Також, відповідно до книги четвертої Цивільного Кодексу України, одним зі способів охорони авторського права є ліцензування творів, яке дозволяє захистити всі або лише частину авторських прав залежно від вибору правовласника.

К. Дубас підкреслює, що у разі порушення авторських прав правовласник має право звернутися до суду, і на основі рішення може вимагати безпосередньо від порушника чи сервісу, де був опублікований той чи інший об'єкт інтелектуальної власності, застосувати негайні заходи щодо запобігання порушення авторського права. Також, деякі соціальні мережі як Instagram, хоча не повністю, але частково сліdkують за дотриманням авторського права на музику, ця мережа може сама видаляти відео, де було застосовано музику, і поновити можливо лише, якщо є дозвіл на використання даної музичної композиції [5].

Контент сайту охороняється законом про авторське право, оскільки він є продуктом інтелектуальної праці і має своїх авторів і власників. Окрім якості контенту одним з важливих критеріїв є його доступність. Особливу важливість для користувача має актуальність контенту, його значущість на даний час і достовірність наданих даних, а також відповідність контенту до поставлених цілей. В Україні майнові права на об'єкти авторського права, розміщені на інтернет-сайті, охороняються як нормами національного законодавства, так і чинними міжнародними договорами, наприклад, такими як Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, що була прийнята 28 травня 2002 року. У випадках несанкціонованого використання контенту в іншій країні міжнародні конвенції дозволяють охороняти об'єкти, створені в Україні, нарівні з об'єктами, що були створені в цій країні [6]. Іншими словами, в разі порушення прав інтелектуальної власності українських правовласників в іншій країні застосовуються положення закону тієї країни, де відбулося таке правопорушення. Як свідчить судова практика, виявивши порушення прав на контент інтернет-сайта, правовласник має в першу чергу встановити особу порушника [7].

Згідно з наявною судовою практикою, щоб зробити це, необхідно з'ясувати, хто є власником сайту. Відомості про власника веб-сайта можна витребувати в адміністратора системи реєстрації. Але, як було вище зазначено, не завжди можливо ідентифікувати правопорушника. До того ж, як відзначають фахівці, збір доказів вчиненого правопорушення в мережі Інтернет є справою непростою. Складність пояснюється тим, що роздруківка,

зроблена з того чи іншого сайту, може бути використана в судовому провадженні в якості доказу, лише якщо відповідач у справі не заперечує проти істинності цього доказу. Водночас відсутність на роздруківці з інтернет-сайта будь-яких підписів і печаток компетентних осіб, які наділені відповідними повноваженнями засвідчувати наявність таких даних у мережі, може стати серйозною перешкодою для задоволення позову [7].

Отже, сьогодні в Україні існує проблема захисту права інтелектуальної власності стосовно деяких її аспектів і не тільки в мережі Інтернет. Дивлячись на досвід, набутий зарубіжними країнами у цій сфері, судову практику і дослідження вітчизняних і зарубіжних правників і дослідників доходимо до висновку щодо необхідності удосконалення існуючих норм, створення власної моделі цивілізованого ринку інтелектуальної власності в українському секторі мережі Інтернет. Ми поділяємо думку дослідників, що дієвим способом захисту своїх прав в мережі Інтернет є використання водяних знаків та спеціальних команд програмування в архітектурі сайту, які спрямовані на ускладнення неправомірного збереження і подальшого використання твору. Доцільним також є залучення фахівців у сфері інформаційних технологій, які могли б кваліфіковано допомогти у ідентифікації осіб, які порушили відповідне право. Це стало б у нагоді постраждалий від неправомірних дій особі та відповідним органам у знаходженні правопорушника та звернення до суду з метою захисту порушених прав.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII / Редакція від 04.11.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
2. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4.06.2010р. №5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>
3. Комасюк І. С. Кіберзлочинність і сьогодні // Українське право [Електронний ресурс] http://ukrainepravo.com/legal_publications/essay-on-itlaw/it_law_komasyuk_cybercrime/
4. Захист авторського права на контент URL: <https://knau.kharkov.ua/author.html>
5. Дубас К. Захист авторських прав в мережі Інтернет URL: <https://www.businesslaw.org.ua/zaxust-avtorskyx-prav-internet/>
6. Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності від 28.05.2002 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999_003
7. Правовий тиждень («Legal Weekly») [Електронний ресурс] URL: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121731>

ПРОБЛЕМА ПРЕДСТАВНИЦТВА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В СУДОВИХ ІНСТАНЦІЯХ

Селівьорстова Марія Романівна

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Україна*

Україна взяла курс на реформи. У травні 2015 року Президентом було схвалено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 р.р., реалізація якої потребує істотних змін у законодавстві[1].

30.09.2016 набрали чинності зміни до Конституції України, які суттєво відобразились на інституті представництва особи та органів державної влади в суді. Так, представництво органів державної влади в суді покладено виключно на прокуратуру та недержавний самоврядний інститут – адвокатуру. Термін застосування даних повноважень законодавець передбачив з 1 січня 2020 року[2].

Згідно чинної редакції Закону України «Про прокуратуру» прокурор на сьогодні може звернутися до суду з позовом лише у випадку відсутності відповідного компетентного органу або не здійснення чи неналежного здійснення останнім чи іншим суб'єктом відповідних владних повноважень. При цьому, як зазначено у статті 23 Закону, прокурор повинен обґрунтувати наявність підстав для представництва та надати докази на підтвердження того, що він попередньо повідомляв про це відповідні органи, які мали б самостійно захищати інтереси держави[3]. В іншому випадку прокурор може отримати ухвалу суду про повернення такої заяви(як приклад справа № 812/1689/16)[4].

Проведений аналіз свідчить про необхідність приведення профільного законодавства у відповідність із оновленими конституційними положеннями. Доцільним в цьому випадку також було б закріпити поняття державних інтересів, за захистом яких саме прокурор має право звертатись до суду, що дало б можливість чітко окреслити межі представництва прокурорів та адвокатів в суді.

Також ми спостерігаємо недосконалість правового регулювання судового представництва органів державної влади через монополію адвокатури. Так на рівні законодавства не передбачено як держслужбовці, що представлятимуть органи державної влади в судах, суміщатимуть свою роботу зі статусом адвоката в судах. На сьогодні модель «адвокат-державний службовець» є корупційною, а тому не може існувати, оскільки фактично такі адвокати будуть здійснювати не сумісну з державною службою діяльність.

На практиці ми зтикаємось з проблемою, що якщо навіть у юрисконсульта, який працює в державній установі є свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю і він в досконалості знайомий з особливостями юридичного супроводу діяльності зазначених органів, він не зможе здійснювати їх представництво в суді. Єдиним виходом для нього буде після

звільнення поновити право на заняття адвокатською діяльністю та на загальних умовах укласти цивільно-правовий договір з органом в якому він працював, оскільки адвокат заборонено п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» суміщати свою діяльність з державною службою та службою в органах місцевого самоврядування. Це призведе до втрати досить кваліфікованих спеціалістів та заміщення їх адвокатами, які не знайомі з особливостями роботи та виконання посадових обов'язків в сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування.

Або буде мати місце інша ситуація, за якої штатні юристи суб'єкта владних повноважень готуватимуть усі документи, а адвокат в суді лише їх зачитає. У чому ж тоді цінність адвоката в суді?

6 вересня 2018 року Президентом було внесено до Верховної Ради України як невідкладний проект закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 9055.

В пояснювальній записці до цього законопроекту зазначено, що адвокат може працювати за трудовим договором (контрактом) або на державній службі, але це не є адвокатською діяльністю. Такий адвокат має право представляти в суді лише свого роботодавця або державний орган, в якому він працює. Адвокат, який працює за трудовим договором або на державній службі, не користується тими правами та гарантіями, які забезпечують незалежну адвокатську діяльність[5].

Національна асоціація адвокатів України(НААС) наполягає на тому, що законопроект №9055 має пройти оцінку Венеціанської комісії на відповідність європейським стандартам. За інформацією, розміщеною на офіційному сайті НААС, адвокатура вважає, що президентський законопроект призведе до втрати інструментарію захисту прав людини в Україні та поверне адвокатуру під державний контроль.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (дата звернення: 03.05.2019).
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР> (дата звернення: 03.05.2019).
3. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 03.05.2019).
4. Ухвала Луганського окружного адміністративного суду від 07.02.2018 р. справа №812/1689/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72860826>.
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" зареєстрованого 06.09.2018 р. №9055. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ ЗАСУДЖЕНИМИ

Андрущенко Діана Сергіївна

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Україна*

Останніми роками в Україні відбуваються події, що впливають на політичні та економічні процеси. Переважна більшість населення України як ніколи потребує надання не тільки професійної, якісної, своєчасної та ефективної, але й безоплатної правової допомоги. Особливо потребують безоплатну правову допомогу вразливі прошарки суспільства, серед яких і засуджені особи.

Право засудженого на безоплатну правову допомогу є одним з елементів його правового статусу. Дане твердження знайшло своє відображення в Конституції України, а саме ч.1 ст. 59 проголошено право кожного на правову допомогу. Також у Основному законі вказано, що у випадках, передбачених законом, ця допомога повинна надаватися безоплатно. Відповідно до ст. 63 Конституції, засуджений користується всіма правами людини та громадянина, за винятком обмежень, визначених законами України та встановленими вироком суду [1].

Право засуджених на правову допомогу закріплене у Кримінально-виконавчого кодексі України (далі – КВК). Так, у ст. 107 КВК визначено коло осіб, від яких така допомога може надаватися: адвокати або інші фахівці у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. У ст. 110 КВК визначається про необмежену кількість і тривалість побачень з адвокатом або іншим фахівцем у права [2].

Отже, забезпечення реалізації права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань щодо вступу до Ради Європи.

Відповідно до Європейських пенітенціарних правил засуджені мають право на отримання правової допомоги. Обов'язком адміністрації установ виконання покарань є надання можливості для доступу до такої допомоги. Засуджені реалізують своє право на користування послугами адвоката, як за власні кошти, так і безоплатно. [3].

Таким чином, право на безоплатну правову допомогу передбачає створення в державі умов, за яких кожна особа могла би реалізувати своє право на отримання необхідної правової допомоги в будь-якому місці й у будь-який час. Це означає, що така допомога має бути доступною та нічим не обмеженою.

Для реалізації такого права було прийнято Закон України: «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та «Про безоплатну правову допомогу». При чому, останній визначає поняття, види, підстави, суб'єкти надання безоплатної допомоги тощо.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» під вказаною допомогою розуміється така правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [4].

Зазначений Закон виділяє два види такої допомоги - первинну та вторинну.

Під первинною розуміють вид державної гарантії, що полягає в інформування особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Безоплатна первинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- 1) надання правової інформації;
- 2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

А під безоплатною вторинною правовою допомогою розуміється вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- 1) захист;
- 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- 3) складення документів процесуального характеру.

З огляду на таку регламентацію чинним законодавством жодним чином не повинно виникати проблем з його реалізації. Проте все ж таки мають місце складнощі засуджених у користуванні цим правом.

По-перше, щоб отримати право на безоплатну вторинну правову допомогу, потрібно зібрати необхідні документи, що підтверджують належність особи до певної категорії суб'єктів права на безоплатну правову допомогу, визначених у законі. Тобто засуджена особа має документально підтвердити: факт засудження в Україні за скоєння злочину; вирок що набрав законної сили; особа має бути засуджена лише до таких видів покарань, як позбавлення волі, або тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, або обмеження волі. Але надати ксерокопію вироку для підтвердження свого статусу засудженій особі є недостатні, адже документи до центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги слід подавати в оригіналі або у вигляді належним чином засвідченої копії [5].

По-друге, в Україні право на одержання безоплатної правової допомоги хоча й закріплено, проте не завжди є доступним для всіх категорій осіб. На безоплатну правову допомогу можуть розраховувати не всі категорії засуджених осіб, а лише ті з них, які є або військовослужбовцями,

засудженими до тримання в дисциплінарному батальйоні, або засуджені до таких видів покарань, як обмеження волі чи позбавлення волі.

По-третє, згідно з КВК, правову допомогу засудженим можуть надавати два види суб'єктів: адвокат або інший фахівець у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. Хоча, в даному випадку участь в захисті прав засудженого може брати лише адвокат, член адвокатського об'єднання.

У Правилах внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, розтлумачено, що побачення надається адміністрацією установи виконання покарань після пред'явлення адвокатом ордера або договору про надання правової допомоги, а іншим фахівцем у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, іншого відповідного документа, а також документів, що посвідчують їх особи [6].

Слід погодитись з тим, що перебування в будь-якому об'єднанні не надає адвокату жодних переваг. Проте Міністерство юстиції України фактично звузило перелік документів, на підставі яких адвокат допускається до засудженого. Адже, документом, що посвідчує адвоката повинен бути виключно ордер, який може мати лише член адвокатського об'єднання. Тобто, повноваження адвокатів на надання правової допомоги, визначені Законом України «Про адвокатуру» звужені відомчим актом.

Також, згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. №8 «Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві», в якій зазначено: «При вирішенні питання про наявність у фахівців у галузі права повноважень на здійснення захисту в кримінальній справі належить також з'ясувати, яким саме законом їм надано право брати участь у кримінальному судочинстві як захисникам. Визнати правильною практику тих судів, які за відсутності спеціального закону не допускають таких фахівців до здійснення захисту в кримінальних справах» (п.5).

Згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 року №8 «Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві»: «При вирішенні питання про наявність у фахівців у галузі права повноважень на здійснення захисту в кримінальній справі належить також з'ясувати, яким саме законом їм надано право брати участь у кримінальному судочинстві як захисникам. Визнати правильною практику тих судів, які за відсутності спеціального закону не допускають таких фахівців до здійснення захисту в кримінальних справах» [7].

Отже немає жодного спеціального закону, що визначав би роль фахівця в галузі права в питаннях захисту прав засуджених. Тим більш, що взагалі не існує жодної норми, яка б закріплювала поняття «фахівець у галузі права». Також, слід зазначити, що підстави такої участі містяться в кримінально-виконавчому, та кримінально-процесуальному законодавстві, проте такі особи на стадії виконання кримінальних покарань до цієї діяльності не допускаються.

Отже, забезпечити фахівця у галузі права, який би захищав права засудженого є неможливим. Що в даному випадку обмежує процес реалізації засудженими права на правову допомогу, особливо безоплатну.

У підсумку зазначимо, що право на правову допомогу засудженим, в тому числі безоплатну, є основоположним конституційним правом. Хоча, окреслене право регламентовано Конституцією України та низкою спеціальних законів та підзаконних нормативно-правових актів, все одно виникає чимало проблем з його реалізації. Так, в Україні право на одержання безоплатної професійної правничої (правової) допомоги не завжди є доступним для всіх категорій осіб. Також існують обмеження щодо переліку документів, на підставі яких адвокат допускається до засудженого, виключно ордером, який може мати лише член адвокатського об'єднання тощо.

На нашу думку, адміністрації УВП повною мірою має сприяти здійсненню та повинна вжити всіх необхідних заходів, зокрема, як допомога в зібранні необхідних документів, що підтверджують належність особи до певної категорії суб'єктів права на безоплатну правову допомогу, надання завірених копій тощо.

Крім того, враховуючи значну тривалість законодавчого процесу в Україні, пропонуємо внести зміни до Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань у частині регулювання процедури надання правової допомоги, що дозволять виключити зазначені вище порушення та ускладнення у реалізації права засуджених осіб.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>(дата звернення: 15.04.2019).
2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#n41> (дата звернення: 15.04.2019).
3. Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила : Рекомендації, Правила, Доповідь від 12.02.1987. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032 (дата звернення: 15.04.2019).
4. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 15.04.2019).
5. Кармазіна К.Ю., Гончарук Ю.О. Надання безоплатної правової допомоги засудженим особам в Україні. *Правова держава*. 2018. № 32. С. 70-72.
6. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: Наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18> (дата звернення: 15.04.2019).
7. Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві: Постанова Верховного суду України від 24.10.2003 № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-03> (дата звернення: 15.04.2019).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕЗАКОННИМ ПОВОДЖЕННЯМ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

Шостак Юлія Олександрівна

Науковий керівник: канд. ю. наук, доцент Лахова О.В.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Україна

Криміногенна ситуація, що склалася на сьогоднішній день в Україні, характеризується суттєвим зростанням злочинів, пов'язаних з незаконним використанням зброї, вибухових речовин чи боєприпасів. Відповідно до статистичних даних Генеральної прокуратури України за 2016 було зафіксовано 6307 злочинів даної категорії, за 2017 – 7466, за 2018– 8002. За три місяці 2019 року в Україні уже зафіксовано 2122 таких кримінальних правопорушень[4]. Основною причиною даного факту слід виділити недосконалий контроль над переміщенням зброї із зони проведення АТО.

Питанням незаконного переміщення зі зброєю займалися Тарасенко О.С., Шуміленко С.М., Чаплинський К.О., Катеринчук І.П. та ін..

Незаконний обіг зброї є одним із найпоширеніших та найприбутковіших злочинів, після торгівлі наркотиками. На даний час, у зв'язку з нестабільною криміногенною ситуацією, більшість людей почуваються незахищеними. Зокрема, в нашій державі рівень довіри населення до правоохоронних органів не перевищує 30%. Більшість держав світу не легалізували використання зброї, або легалізували її лише певні види. До таких держав відноситься і Україна. З приводу легалізації зброї активно точаться дискусії, однак факт залишається фактом. Навіть в умовах повної заборони, все більше людей готові порушити закон, для того, щоб почуватися захищеними.

Проблеми, що виникають в Україні, у зв'язку з розповсюдженням зброї, пов'язані насамперед з відсутністю чіткої законодавчої бази, яка б дозволяла контролювати її обіг. Наразі ці питання регулюються переважно відомчими нормативно- правовим актами. Незаконний обіг зброї являє собою складний вид злочинної діяльності. Однак, на законодавчому рівні, на жаль, відсутнє єдине розуміння діянь, що охоплюються терміном «незаконний обіг зброї».

Із появою 2012 року в КК України ст. 263-1 було криміналізовано незаконне виготовлення та ремонт гладкоствольної мисливської зброї. Це сталося через видалення з диспозиції ч. 1 ст. 263 КК України слів «виготовлення, ремонт», передбачення цих слів у диспозиції ч. 1 ст. 263-1 КК України та визнання предметом цього злочину будь-якого виду вогнепальної зброї, у тому числі й гладкоствольної мисливської. Нині склалася така ситуація, за якої не визнаються злочинними дії, що пов'язані із незаконним зберіганням, носінням, придбанням, передачею чи збутом гладкоствольної мисливської зброї, проте, зокрема, її ремонт чи переробку визнано злочинними діями[1; с. 71]

Аналізуючи судову практику можна простежити неоднозначність судів щодо кваліфікації злочинів, які вчиняються із використанням вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин з метою організації

терористичних актів, хуліганських дій чи бандитизму. Так, одними судами відповідні діяння кваліфікуються за сукупністю злочинів, а іншими, наприклад, лише за ст. 258 ККУ, не вказуючи на ст.263ККУ. Тому, було б доцільно, якби Верховний Суд провів узагальнення судової практики по вищезгаданим категоріям справ та надав би висновок, у якому висловив би свою позицію, забезпечивши тим самим єдиний підхід судам під час кваліфікації вищезгаданих злочинів.

В минулому році було зафіксовано 8002 випадків незаконного поводження зі зброєю, але серед такої кількості правопорушень було вручено повідомлення про підозру лише 5719 особам, що може бути свідченням недосконалої організації роботи органів досудового розслідування[4]. Тому, поряд з проблемами правового характеру існують також проблеми організаційного характеру. На сьогодні, слід відверто визнати, що правоохоронні органи не завжди справляються з поставленими функціями та завданнями. Певна незбалансованість в управлінні, непрофесіоналізм, байдужість є також підґрунтям для зростання цього виду злочинності.

Лень В.В у своїй роботі звертає увагу на те, що керівництво різних правоохоронних органів довгий час зволікало, не намагалося із якихось причин поставити перед керівництвом держави питання щодо введення суворого контролю за виїздом або вїздом на території, тимчасово контрольовані бойовиками і російським військами, українських громадян з метою ретельної перевірки осіб та догляду автотранспорту, речей, особистий огляд тощо. Це було зроблено набагато пізніше, ніж вимагала обстановка [2;с.205-206].

У зв'язку з існуючою криміногенною ситуацією, що наразі склалася в Україні перед правоохоронними органами стоїть завдання розроблення ефективних заходів протидії незаконному обігу зброї на території України. Окрім таких заходів як організація блокувань з окупованих територій, Служба безпеки України, Міністерство оборони, органи Національної поліції мають в першу чергу виробити спільну стратегію боротьби з такими злочинами, яка повинна будуватись на основі інформаційно-аналітичної роботи, а також організувати і проводити спільні комплексні операції для боротьби зі злочинами, пов'язаними з незаконним обігом зброї[3;с.279].

Отже, на сьогоднішній день в нашій державі гостро стоїть проблема мінімізації злочинних діянь, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. В умовах військового конфлікту це зробити не просто. Однак вдосконалення нормативної бази, разом з професійною, злагодженою роботою правоохоронних органів, військових, державних органів на місцях матиме наслідком суттєве зниження рівня цього виду злочинності.

Список використаних джерел:

1. Книженко О. Кваліфікація злочинів, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї, бойових припасів чи вибухових речовин. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 70–74
2. Лень В. В., Олійников Г. В. Незаконний обіг вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв, пов'язаний із проведенням антитерористичної операції: окремі питання запобігання. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 204-208.

3. Шуміленко С.М. Проблема легалізації зброї як засобу протидії її незаконному обігу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. №5. С. 278-280
4. Офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України
URL:<https://www.gp.gov.ua>

ПРОЦЕСУАЛЬНА ЗАЛЕЖНІСТЬ СЛІДЧОГО ВІД ПРОКУРОРА В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ СВІТУ

Ковтун Людмила Олексіївна

Науковий керівник: канд. ю. наук Гнатюк А.Ю.

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Україна

Одними з головних завдань органів внутрішніх справ є забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод та законних інтересів, а також виявлення та розкриття злочинів. Одним з суб'єктів правоохоронних органів, що безпосередньо забезпечує реалізацію цих завдань є слідчий. Саме він здатний якісно здійснювати покладену на нього функцію із захисту прав і законних інтересів осіб, які потерпіли від злочину. Не дивлячись на те, що завдання, які стоять перед слідчим є однакові у всіх країнах світу, повноваження, права та правовий статус цієї особи є різними.

Згідно з нормами КПК України слідчим є службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [1].

Правовий статус слідчого в Україні наділяє його певною самостійністю здійсненні своїх повноважень та залежністю в своїх діях від прокурора. Так до самостійних повноважень слідчого можна віднести початок досудового розслідування, проведення слідчих дій та доручати їх проведення слідчим підрозділам (як ми можемо побачити це невелика кількість дій в досудовому розслідуванні). Більша кількість повноважень слідчого може реалізовуватись за згодою прокурора, а саме оголошення особі про підозру, затвердження клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих дій, складання обвинувального акта [3, с.11].

Тобто ми можемо побачити сильну залежність слідчого реалізації своїх повноважень від прокурора. На мою думку, дана несамостійність слідчого може пояснюватись тим, що прокурор має більше професійних та практичних навичок, в результаті чого він скеровує діяльність слідчого та задає

правильний шлях розслідування. Проте в той же час це можна вважати певним обмеженням прав слідчого та повноцінної його діяльності.

Правовий статус слідчого в Україні, оскільки має самостійний характер, тобто прокуратура не має право втручатися в процес розслідування справи, який здійснює судовий слідчий. Відповідно до норм КПК Франції судовий слідчий має право здійснювати слідчі дії, передбачені законом, які вважає за необхідне для встановлення істини у справі. Так, цікавою є норма, що встановлює його обов'язок збирати докази не лише за сторону обвинувачення, а й за сторону захисту. Тобто він виступає певним незаінтересованим, об'єктивним арбітром у досудовому розслідуванні. Також судовий слідчий позбавлений права робити висновки про винуватість особи при розслідуванні, що в свою чергу є позитивним явищем, оскільки це сприяє об'єктивному дослідженню всіх обставин справи, які виправдовують і викривають особу. Отже, ми можемо побачити, що судовий слідчий у Франції є самостійним суб'єктом кримінального провадження. Він сам обирає спосіб досудового розслідування, проведення слідчих дій [4].

Правовий статус слідчого в Латвії теж наділяє його самостійністю, проте з певними обмеженнями. Так слідчий, за нормами КПК Латвії, є лідером процесу та має такі права: відкривати кримінальне провадження, збирати докази, здійснювати слідчі дії, обирати найпростіший вид кримінального провадження, зупиняти кримінальне провадження тощо. Щодо процесуальної залежності слідчого від прокурора, то згідно з нормами слідчий зобов'язаний виконувати вказівки прокурора, саме він обирає тип провадження, керує та спрямовує діяльність слідчого [2].

Як ми можемо побачити, процесуальний статус слідчого в Україні та Латвії досить схожий. Він теж має процесуальну залежність від прокурора, що проявляється у праві прокуратури обирати тип провадження, тобто він вказує слідчому напрям слідства який той повинен дотримуватися. Хоча тут наявна певна колізія норм, оскільки в нормах КПК Латвії зазначається, що слідчий має право обирати тип провадження. І тут тоді виникає питання чи фіктивна норма права слідчого чи ні?

Правовий статус слідчого, як на мене, являє собою цікаву сукупність права, обов'язків та обмежень. Він не є однаковим у країн світу, хтось надає йому самостійності та незалежності у здійсненні його діяльності, а хтось навпаки робить його залежним від вищестоячого органу – прокуратури, яка керує його діяльністю. Особисто я вважаю, що процесуальна залежність слідчого від прокурора потрібна, оскільки саме вищестояча особа, що має більше професійних навичок, вмінь, зможе скерувати його діяльність в правильне русло та досягти позитивних результатів. Аналізуючи досвід зарубіжних країн, вивчаючи їх аргументи щодо процесуальної залежності слідчого від прокурора, можна стверджувати, що процесуальна залежність слідчого від прокурора потрібна, але в окремих випадках. По-перше, прокурор повинен давати свободу професійній діяльності слідчого, щоб він сам обирав тактику проведення досудового розслідування, дії, які необхідно провести тощо. По-друге, здійснювати перевірку діяльності слідчого, після

того як він закінчить її, у конкретній справі. Також при цьому не повинні обмежуватися права слідчого як процесуальної особи.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Україна, Закон, від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Кримінальний процесуальний кодекс Латвії від 14.02.2002 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://likumi.lv/doc.php?id=107820>
3. Баулін О.В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О.В. Баулін. – К., 2000. – 20 с.
4. Кримінально-процесуальний кодекс Франції від 02.03.2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=14295>

РЕАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

канд. і. наук, доцент Хрідочкін Андрій Вікторович
Дніпровський гуманітарний університет
Україна

Притягнення до адміністративної відповідальності, відповідно до чинного законодавства, є прерогативою виключно державних органів та, в окремих випадках, органів місцевого самоврядування, що обумовлює необхідність надання таким процедурам відповідної процесуальної форми. Це прямо впливає із вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України, згідно з якими органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Притягнення до адміністративної відповідальності фізичних осіб здійснюється у формі провадження у справах про адміністративні правопорушення, а юридичних осіб - у процесуальних формах, встановлених різноманітними нормативно-правовими актами.

Реалізація адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері інтелектуальної власності здійснюється у формі правозастосування, тобто владної діяльності уповноважених суб'єктів, яка полягає у застосуванні адміністративно-правових норм до конкретних фактів вчинення юридично значущих дій. У даному випадку правозастосування полягає у здійсненні уповноваженими державними органами (посадовими особами) передбачених законом дій щодо притягнення осіб, які вчинили дані правопорушення до адміністративної відповідальності.

Проблемам розгляду справ про адміністративні правопорушення дослідниками традиційно приділялася значна увага. Але і сьогодні, у

вітчизняній науковій адміністративно-правовій доктрині існують різні підходи до трактування поняття і функціонального змісту проблеми провадження у справах про адміністративні правопорушення.

У чинному законодавстві України поняття провадження у справах про адміністративні правопорушення не міститься, але воно розроблене наукою адміністративного права. Частіше за все провадження у справах про адміністративне правопорушення визначають як одне із специфічних проваджень, що входять до адміністративно-юрисдикційного процесу [1, с. 136-137]. Іноді про дане провадження йдеться як про діяльність уповноважених суб'єктів застосовувати адміністративні стягнення [2, с. 19].

Подібна різноманітність визначень пояснюється тим, що різні дослідники, маючи один об'єкт дослідження (провадження у справах про адміністративні правопорушення) характеризували дане правове явище в залежності від предмета власного дослідження. Натомість, виходячи із особливостей даного провадження, можна надати наступне визначення дефініції «провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності», під яким слід розуміти один із видів адміністративних юрисдикційних проваджень, що являє собою ряд послідовних дій компетентних органів, передбачених діючим законодавством, по виявленню адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності і притягненні винних до адміністративної відповідальності в процесі адміністративного розслідування, розгляду і прийняття рішення по справі, повторному розгляді і забезпеченні виконання постанови (рішення) про накладення адміністративних стягнень.

Аналіз чинного законодавства дозволяє говорити про існування двох видів проваджень у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності: застосування адміністративних стягнень до фізичних та юридичних осіб [3]. Однак для згаданих груп суб'єктів адміністративного правопорушення провадженням у справах про такі правопорушення властиві певні спільні риси [4, с. 127]. Традиційно виділяють наступні стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення: порушення справи про адміністративне правопорушення; розгляд справи про адміністративне правопорушення та прийняття рішення; оскарження і опротестування постанови по справі про адміністративне правопорушення; виконання рішення, застосування адміністративного стягнення [5, с. 181]. Подібна стадійність притаманна і провадженням у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, з урахуванням особливостей складів відповідних адміністративних правопорушень.

За порушення прав на об'єкт інтелектуальної власності основним стягненням є штраф. Ст. 27 КУпАП визначає штраф як грошове стягнення. Недоліком практики застосування штрафів щодо зазначеної категорії справ є відсутність методики обчислення розмірів штрафів. Законодавцем встановлено наступні межі розміру штрафу: від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – але за яких обставин застосовується та або інша сума, які чинники впливають на її розмір, не

зрозуміло. Зазначимо, що суб'єктом правопорушення, передбаченого відповідними статтями КУпАП, може бути як фізична особа, так і посадова – і, безумовно, що посадова особа повинна нести більш суворе покарання. Ст. 307 КУпАП регулює порядок добровільної сплати порушником штрафу. Слід зауважити, що в Україні існує негативна практика щодо добровільної сплати штрафів за правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Як стверджують фахівці, в Україні щорічно добровільно сплачується менше 20 % від загальної суми накладених штрафів. За таких обставин вступає в дію ст. 308 КУпАП, яка реалізується відділами державної виконавчої служби.

Таким чином, реалізація адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері інтелектуальної власності здійснюється у формі правозастосування, яке полягає у здійсненні уповноваженими державними органами та посадовими особами передбачених законом дій щодо притягнення осіб, які вчинили правопорушення у цій сфері, до адміністративної відповідальності. Притягнення до адміністративної відповідальності фізичних осіб здійснюється у формі провадження у справах про адміністративні правопорушення, а юридичних осіб - у процесуальних формах, встановлених різноманітними нормативно-правовими актами. Традиційно виділяють наступні стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення: порушення справи про адміністративне правопорушення (вона складається з трьох етапів: офіційна реєстрація уповноваженим органом (посадовцем) фактичних даних про порушення прав інтелектуальної власності, офіційна діяльність уповноважених органів для з'ясування обставин даного правопорушення та складання протоколу); розгляд справи про адміністративне правопорушення та прийняття рішення (на цій стадії слід виділити чотири етапи: підготовка до розгляду справи; розгляд справи по суті; прийняття і оформлення рішення у справі; оголошення прийнятого рішення); оскарження і опротестування постанови по справі про адміністративне правопорушення; виконання рішення, застосування адміністративного стягнення.

Список використаних джерел:

1. Глібко О. В. До питання про принципи судового провадження у справах про адміністративні правопорушення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2015. Вип. 18(1). С. 135-138.
2. Миколенко О. Диспозитивність та публічність як властивості провадження в справах про адміністративні правопорушення. Наукові записки [Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Право. 2017. Вип. 2. С. 17-22.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.
4. Адміністративне процесуальне право : навч. посібник / за заг. ред. Т. П. Мінки. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внут. справ, 2017. 320 с.
5. Адміністративне судочинство : навч. посіб. / за заг. ред. Н. Б. Писаренко. Харків : Право, 2016. 312 с.

РЕФОРМА ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ – ОДНЕ ІЗ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОСТІ

Пелишок Михайло Олегович

Науковий керівник: канд. ю. наук, доцент Шульга Т.М.
*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Україна*

Наприкінці 2018 року перед країною постало нове завдання – реформування системи Державної фіскальної служби (далі – ДФС) – як одна з умов співпраці з МВФ. Варто нагадати, що Україна вже декілька років намагається знайти найоптимальніший шлях реформ для найбільш ефективного здійснення податкової та митної діяльності. Так, ще у березні 2013 року існуючі на той час Державну податкову та Державну митну служби України було об'єднано в єдиний орган – Міністерство доходів і зборів України. У 2014 році Міністерство доходів і зборів ліквідували та замість нього створили Державну фіскальну службу. Проте з кінця 2018 року вже почався новий етап реформ: розвиток 2 напрямів окремо – податкового та митного.

Так, 18 грудня 2018 року Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) ухвалив постанову про реорганізацію ДФС шляхом поділу на Державну податкову і Державну митну служби [1]. Проект постанови передбачає поділ ДФС на Державну податкову службу, до складу якої будуть входити підрозділи податкової міліції, та Державну митну службу як окремі центральні органи виконавчої влади. Передбачається, що спрямовувати та координувати діяльність цих служб буде КМУ через Міністра фінансів України. Для реорганізації ДФС створюється комісія, яку очолив заступник Міністра фінансів Сергій Верланов. За словами самого заступника, «поділ ДФС на дві служби є важливим кроком на шляху до побудови якісної системи адміністрування податків і зборів. Реформа ДФС створить підґрунтя для демілітаризації податкових органів, покращить якість сервісів, які надаються платникам податків, підвищить прозорість та підзвітність роботи податкових та митних органів» [3]. Згідно з постановою Міністерством Фінансів України у двомісячний строк будуть розроблені проекти положень про відповідні центральні органи виконавчої влади та у тримісячний строк внесені проекти необхідних змін до законодавства, а також приведені власні нормативно-правові акти у відповідність із цією постановою.

Наступним кроком було затвердження КМУ Постанови від 06.03.2019 року № 227 (набрала чинності 20.03.2019 р.), якою були затверджені положення про Державну податкову службу України та Державну митну службу України [2]. Положенням про Державну податкову службу України визначено, що це центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, законодавства з питань сплати єдиного внеску та іншого

законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України. Положенням про Державну митну службу України визначено, що це центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України. Положення також передбачають основні завдання та функції кожної із служб.

Щодо доцільності та необхідності такої реорганізації вже виникає багато неоднозначних думок. Чи дійсно саме розподіл ДФС на два окремих органи вирішить всі проблеми, з якими стикалась ця структура? Важко сказати, чи дійсно так важлива форма, аніж зміст, оскільки в світі є різноманітні варіанти існування подібних органів (як об'єднані, так і окремо існуючі), і щодо кожного варіанту є ефективні приклади діяльності. Окрім того, як вже зазначалось вище, в Україні вже декілька разів намагались змінювати форму, проте значних покращень в роботі це не додавало. Як зазначає міністр фінансів Оксана Маркарова, питання є надзвичайно складним, і в об'єднанні митниці і податкової, звичайно, були певні плюси, і також акцентує увагу на тому, що є багато країн, в яких це чудово працює. Проте якщо оглядатися назад, то в Україні ця реформа до кінця так і не була завершена, що призвело до того, що було отримано значно більше мінусів, ніж плюсів такого об'єднання. Тому, як вважає голова Міністерства фінансів, найбільш вдалим шляхом завершення ефективної реформи буде все ж розвиток цих напрямів окремо [4].

У той же час професор Д.Гетманцев вважає, що поділ ДФС є суто політичним питанням, і не є принциповим, чи митна та податкова служби діють в одному органі, чи окремо. Тобто якщо говорити про реформування ДФС, то більше треба звертати увагу на внутрішні аспекти роботи. Так, професор виділяє 3 базові питання, які необхідно вирішити:

1. Матеріально-технічне забезпечення діяльності державного органу.

2. Електронні сервіси – створення електронного кабінету, системи електронного адміністрування, електронної акцизної накладної, оскільки переведення всіх операцій в електронний режим – це прозорість, доступність для платника і неможливість для контролюючого органу вчинення певних дій, які можуть викликати сумніви з точки зору корумпованості та порушення прав платників податків.

3. Особистий приклад керівників органів [5].

Також експертами, правниками та представниками бізнесу висловлюються занепокоєння з приводу того, що діяльність нових служб координується КМУ через одну особу – Міністра фінансів, та висловлюються побажання координації такої діяльності Міністерством фінансів загалом за лінійним типом організаційної структури управління, а не персонально. Та й важливо, щоб бази даних нових служб були під постійним контролем міністерства, зберігалися на сервері Міністерства фінансів України, що б унеможливило витік інформації.

Отже, чи буде нова реформа результативною, ми дізнаємося вже з майбутнього досвіду. Сподіваємось, що ця реформа буде останнім кроком для створення ефективною системи регулювання податкової та митної діяльності. І задля цього треба звертати увагу не тільки на організаційну форму, а регулювання внутрішніх аспектів діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України – постанова КМУ від 18.12.2018 року №1200 [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-utvorennya-derzhavnoyi-podatkovoyi-sluzhbi-ukrayini-ta-derzhavnoyi-mitnoyi-sluzhbi-ukrayini>
2. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України – постанова КМУ від 06.03.2019 року № 227 [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-polozhen-pro-derzhavnu-podatkovu-sluzhbu-ukrayini-ta-derzhavnu-mitnu-sluzhbu-ukrayini>
3. Уряд розділив ДФС на Податкову та Митну служби [електронний ресурс] - <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=83447>
4. Інтерв'ю глави Мінфіну Оксани Маркарової для ТСН [електронний ресурс] - <https://tsn.ua/interview/markarova-1258170.html>
5. Питання поділу ДФС на митну і податкову служби є суто політичним — Гетманцев [електронний ресурс] - <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=83527>

РИЗИКИ СКАСУВАННЯ ТРУДОВОГО КОНТРАКТУ З ТОЧКИ ЗОРУ ПРАВ ПОСАДОВИХ ОСІБ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ

Мельянков Віталій Сергійович

Науковий керівник: д-р. ю. наук, професор Гришина Ю.М.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Україна

Актуальність теми. Відповідно до п. 3 Прикінцевих та перехідних положень Проекту Трудового кодексу України № 1658 від 27.12.2014, з дня набрання ним чинності раніше укладені трудові договори у формі контракту вважаються трудовими договорами, укладеними на визначений у них строк. Така реформа на фоні встановлення положеннями Закону України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” можливості заміни трудового контракту із посадовою особою (у тому числі посадовою особою виконавчого органу [2, ч. 7 ст. 39]) цивільно-правовим договором [2, ч. 5 ст. 38] вбачається доволі неоднозначною та такою, що потребує попереднього дослідження.

Метою дослідження є аналіз ризиків, пов'язаних із усуненням трудового договору у формі контракту.

Відповідно до поставленої мети було поставлено наступні **завдання**:

- Проаналізувати доцільність укладення трудового договору у формі контракту з точки зору інтересів сторін;
- Дослідити потенційну ефективність усунення трудового контракту з точки зору захисту трудових прав посадових осіб. Встановити вплив такої реформи на характер правовідносин між посадовою особою та роботодавцем;
- Спрогнозувати потенційні наслідки у контексті реформування законодавства стосовно господарських товариств;
- Сформувати пропозиції щодо найбільш оптимального нормативного регулювання питання трудового контракту, або ж процесу його скасування.

Виклад основного матеріалу. Конституційний суд у Рішенні від 9 липня 1998 року № 12-рп/1998 (далі – Рішення Конституційного суду) не тільки дав визначення терміну “законодавство” в контексті трудового контракту, але і фактично вказав на двоякість такої форми трудового договору – з одного боку, контракт має спрямовуватись на створення умов для виявлення ініціативності та самостійності працівника, враховуючи його індивідуальні здібності й професійні навички та ін. З іншого ж боку, Конституційний суд слушно зауважив, що в контракті можуть передбачатися невідгдні для працівника умови: тимчасовий характер трудових відносин, підвищена відповідальність працівника, додаткові підстави розірвання договору тощо. [3, п. 5]

Таким чином, аналізуючи зазначене рішення Конституційного суду, можна дійти висновку, що користь від трудового договору у формі контракту може бути як для працівника, так і для роботодавця.

Переваги для працівника:

1. Можливість встановлення найбільш оптимальних умов праці. На думку М. С. Поліщука, контракт характеризується застосуванням праці працівників найвищої кваліфікації, для яких контракт покликаний створити найбільш сприятливі умови праці, краще матеріальне забезпечення у порівнянні із діючим законодавством. [11, с. 250] Така позиція узгоджується із вищезазначеним Рішенням Конституційного суду та вбачається прийнятною для посадових осіб господарських товариств. З огляду на складність трудової функції, особа, яка займатиме керівну посаду, має бути достатньо кваліфікованою як за суттєвою кількістю фахових спрямувань (право, фінанси, бухгалтерський облік тощо), що дійсно змушує роботодавця встановлювати додаткові заохочення для нормального функціонування товариства.

Компенсування недосконалості законодавчого регулювання. Процедура звільнення директора за власним бажанням, при ухиленні засновників від проведення зборів, або ж не набранні необхідної кількості голосів, завжди була проблем питанням, за якого директор може залишитись на посаді проти власного бажання ще протягом суттєвого періоду часу. Новий закон про ТОВ і ТДВ не вирішує проблему, зазначаючи, що повноваження директора можуть бути припинені лише шляхом обрання нового директора або тимчасово виконуючого обов'язки. [2, ч. 13 ст. 39] На нашу суб'єктивну думку, таку ситуацію можна компенсувати встановленням у контракті грошового

відшкодування у певному розмірі за кожний наступний день зі спливу 30 днів (загальний строк для повідомлення про скликання зборів, втім допустимо встановлення і іншого строку [2, ч. 3 ст. 32]) від дня направлення директором заяви про звільнення. Варто зауважити, що закон точно не визначає процедуру звільнення директора (лише призначення [2, п. 7 ч. 1 ст. 30] та призначення тимчасово виконуючого обов'язки), що ніби натякає на можливість встановлення додаткових механізмів, які б полегшили процедуру звільнення за власним бажанням у контракті та статуті.

Маркер добросовісності роботодавця. Вирок у справі № 755/1589/18, що розглядалась Дніпровським районним судом м. Києва, можна назвати ілюстрацією того, що якщо роботодавець не зацікавлений у створенні комфортних умов праці для директора, не погоджується вести діалог – з високою долею вірогідності, такий роботодавець не є зацікавленим у належному виконанні директором своєї трудової функції. У згаданій справі на посаду директора було прийнято особу, яка не володіла необхідними знаннями та вміннями, та навіть не отримала доступу до печатки підприємства, первинної бухгалтерської, податкової та фінансової звітності. Як згодом з'ясувалось, підприємство було фіктивним, що стурбувало правоохоронні органи. Імовірно, особа погодилась на такі умови, виходячи з скрутного матеріального становища та стану здоров'я, втім, у результаті, замість обіцяної високої заробітної платні вона отримала штраф. [7]

Аналізуючи цю справу, можна дійти до висновку, що готовність роботодавця укласти трудовий контракт із дослуханням до пропозицій майбутнього директора та прозорими умовами – може слугувати певною гарантією того, що роботодавець зацікавлений у реальному виконанні таким директором трудової функції, а не просто підшукує особу, яка буде лише формально значитись директором, для маскування від відповідальності осіб, які здійснюють реальне керівництво товариством.

4. Гарантії законодавства про працю. Навіть при тому, що контракт може містити певні специфічні положення, він все ще залишається формою трудового договору, що зумовлює поширення положень законодавства про працю на відносини між посадовою особою та роботодавцем. При цьому все ж варто зауважити, що судова практика щодо меж відступлення від положень законодавства про працю у контракті є вкрай неоднозначною.

Так, у Рішенні Оболонського районного суду м. Києва у справі № 756/3578/17 Про поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу було зазначено, що на контрактну форму трудового договору положення ст. 9 КЗпП України не поширюється. На підтвердження такої позиції наводиться Постанова Верховного Суду України (далі – ВСУ) від 26.12.2012 року по справі № 6-156цс12, де містяться подібні висновки. [9]

У той же час, у Рішенні Апеляційного суду Тернопільської області у справі № 607/1440/17-ц про визнання трудового контракту частково недійсним зазначено, що відповідно до Рішення Конституційного суду [3, п. 5] та Положення про порядок укладання контрактів при прийнятті (найманні) на роботу працівників, затвердженого Постановою КМУ від 19 березня 1994 року №170 (далі – Положення КМУ) [4, п. 5] умови контракту, що погіршують

становище працівника порівняно з чинним законодавством, угодами і колективним договором, вважаються недійсними. У Рішенні наводиться Постанова ВСУ у справі №6-530цс15, де зазначається, що питання про наслідки відступу від положень трудового законодавства при укладенні договорів про працю вирішено у статті 9 КЗпП України, яка імперативно кваліфікує такі умови недійсними без необхідності визнання їх такими у судовому порядку. Зважаючи на таке, Апеляційний суд Тернопільської області наголосив на нікчемності пункту контракту, який передбачав сплату штрафу працівником при безпідставному розірванні контракту. [8]

Хоча судова практика можна здатись неоднорідною (від фактично нікчемності умов, що не відповідають законодавству про працю до повного непоширення ст. 9 КЗпП), вбачається, що певну системність можна прослідкувати – суд зазвичай залишає без задоволення позови, пов'язані із звільненням на підставах, передбачених контрактом, у той же час визнаючи недійсними ті положення контракту, які встановлюють додаткову матеріальну відповідальність працівника.

Такий підхід вбачається у певній мірі зваженим, оскільки він балансує між інтересами працівника та роботодавця, втім, на суб'єктивну думку, наявність двох суттєві недоліки: по-перше, засіб не виправдовує мети. Наявність двох абсолютно різних тверджень стосовно поширення ст. 9 КЗпП на трудовий контракт не є допустимою, адже це суттєво ускладнює порядок узгодження положень контракту (важко встановити, чи можуть певні положення бути згодом визнані судом недійсними із посиланням на ст. 9 КЗпП).

По-друге, судова практика не володіє стабільністю та юридичною силою нормативної бази, тому таке важливе питання, як можливість погіршення умовами контракту становища порівняно із чинним законодавством, має вирішуватись на рівні законодавства. Безумовно, згадане Положення КМУ встановлює, що умови контракту, які погіршують становище працівника у порівнянні із законодавством про працю є недійсними, втім таке твердження є неточним, оскільки встановлення додаткових умов для звільнення можна розцінити як таке погіршення. Більш доцільним вбачається наступне формулювання: «Умови трудового контракту, що встановлюють матеріальну відповідальність за реалізацію права на розірвання такого контракту із ініціативи працівника (наприклад, встановлення штрафу) є недійсними. Положення контракту, що унеможливають або суттєво ускладнюють реалізацію інших трудових прав та обов'язків, можуть бути оскаржені в судовому порядку».

Слід наголосити, що закріплення такого положення є критично необхідним, зважаючи на те, що ст. 9 КЗпП відносно трудового контракту дійсно можна тлумачити неоднозначно. Наприклад, норму можна розуміти так, що встановлення додаткових підстав для звільнення та інших негативних умов для працівника загалом не є погіршенням становища працівника у порівнянні із законодавством, адже такі особливості контракту і встановлено саме законодавством. При цьому іноді все ж доцільним є обмеження свободи у встановленні власних договірних положень з метою захисту інтересів працівника, що підтверджує і судова практика.

Втім, за відсутності належно сформульованої спеціальної норми, яка стосувалася б невідності умов саме трудового контракту, у таких випадках суду доводиться розглядати цю умову з іншої точки зору, що і формує проілюстровану різнобарвність судової практики.

Запропонована норма дозволила б суду посилається на неї у тих випадках, коли сторона дійсно може довести крайню невідність та невмотивованість встановлених контрактом умов відносно положень трудового законодавства. Як альтернативний та більш радикальний метод, можна взагалі залишити за трудовим контрактом лише можливість встановлення строку, додаткових підстав для звільнення та умов, що покращують становище працівника у порівнянні із положеннями законодавства.

Проте навіть за такої неоднозначної судової практики, трудовий контракт все ще є більш доцільним з точки зору недопущення погіршення становища працівника порівняно з законодавством України про працю, аніж цивільно-правовий договір, адже на останній положення законодавства про працю не поширюються взагалі.

Переваги для роботодавця: Одним із основних плюсів контракту для роботодавця є можливість встановлення додаткових підстав для звільнення. Так, ані КЗПП, ані інші акти законодавства не встановлюють заборону на обіймання засновником товариства посади директора, окрім певних випадків, одним з яких є перехід на виборну посаду. [1, п. 5 ч. ст. 36] Приміром, особа, яка отримала представницький мандат, не може продовжувати керувати заснованим господарським товариством у якості директора, а тому змушена шукати заміну. За таких обставин, логічним є укладення контракту на строк повноважень на виборній посаді, щоб після завершення повноважень засновник повернулася на посаду директора. Втім, не завжди особа полишає виборну посаду у зв'язку із закінченням строку повноважень, у той час як ані проект Трудового кодексу, ані КЗПП не визнає таку підставу для звільнення, як «дострокове завершення перебування на виборній посаді засновника, що бажає поновитись на посаді директора». Виходячи з інтересів роботодавця, виправданим та справедливим є включення подібної підстави для звільнення до контракту. Варто зауважити, що хоча проект Трудового кодексу передбачає механізм розірвання трудового договору за ініціативи роботодавця у зв'язку із поновленням працівника, він вбачається недосконалим, оскільки передбачає необхідність звернення до суду та пропонування директору, який звільняється, переведення на іншу роботу. Не визначається і процедура та умови звернення працівника щодо поновлення. [10, ст. 95]

Крім цього, важливим для роботодавця є питання конкуренції пункту 8 ч. 1 ст. 36 (звільнення на підставах, передбачених контрактом) та пункту 5 ч. 1 ст. 41 КЗПП (припинення повноважень посадових осіб). Хоча обидві статті можуть бути застосовані для посадової особи, що працює за контрактом, між ними є драматична різниця – п. 8 ч. 1 ст. 36 не передбачає виплати вихідної допомоги, у той час як за п. 5 ч. 1 ст. 41 сума вихідної допомоги має становити не менше ніж шестимісячний середній заробіток. Звільнення за п. 8 ч. 1 ст. 36 не встановлює обов'язкової вихідної допомоги взагалі. Актуальна практика Верховного Суду наголошує, що передбачена п. 5 ч. 1 ст. 41 КЗПП

Україні підстава розірвання трудового договору не передбачає необхідності з'ясування причини звільнення, а тому має застосовуватись у тих випадках, коли причина для звільнення не передбачена у контракті або ж законі. [6] Втім, варто пам'ятати, що підстави для звільнення, передбачені у контракті, мають бути саме додатковими, тобто такими, що не передбачені чинним законодавством – в іншому випадку суд перекваліфікує звільнення із п. 8 ч. 1 ст. 36 на відповідну норму КзПП, яку було продубльовано у контракті. [5]

Враховуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що трудовий договір у формі контракту може бути сприятливим механізмом регулювання не тільки для роботодавця, але і для працівника. Така міра, як його радикальне вилучення із законодавства, у поєднанні із наданням можливості регулювати відносини із посадовими особами ТОВ та ТДВ суто за допомогою договорів цивільно-правового характеру, може зумовити те, що оформлення трудових відносин із такою категорією працівників стане вкрай непопулярним.

Висновки. Відповідно до поставленої мети та сформульованих завдань, на основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Проаналізувавши доцільність укладення трудового договору у формі контракту з точки зору інтересів сторін, слід зауважити, що така форма може мати переваги як для роботодавця (додаткові підстави для звільнення та ін.) так і для працівника (можливість встановлення найбільш оптимальних умов праці, компенсування недосконалості законодавчого регулювання, демонстрація добросовісності роботодавця при діалозі щодо встановлення умов, поширення положень трудового законодавства на відносини та ін.).

2. Дослідивши потенційну ефективність усунення трудового контракту з точки зору захисту трудових прав посадових осіб ТОВ і ТДВ, слід зауважити на тому, що виходячи з можливості укладати договори цивільно-правового характеру як з членами наглядової ради, так і із посадовими особами виконавчого органу, суттєвих покращень у цьому контексті очікувати не варто. Цивільно-правові договори, так само як і трудовий контракт, також можуть передбачати встановлення менш вигідних умов для працівника відносно звичайного трудового договору. Різниця полягає у тому, що за цивільно-правового договору жодні гарантії, встановлені трудовим законодавством, не діють. Можна припустити, що за такої реформи більш поширеним характером правовідносин між засновником та посадовою особою ТОВ чи ТДВ буде цивільний договір, а не трудовий.

3. Говорячи про потенційні наслідки скасування трудового контракту у контексті реформування законодавства стосовно господарських товариств, можна припустити, що зважаючи на звичність більш вільного регулювання відносин із посадовими особами, імовірно є зміна законодавства і стосовно інших організаційно-правових форм (наприклад, акціонерних товариств) з приводу дозволу регулювання відносин із посадовими особами за допомогою цивільно-правових договорів.

4. З огляду на те, що контракт є формою, яка дає сторонам більше свободи, при цьому все ще зберігаючи певні гарантії, встановлені трудовим законодавством (на відміну від цивільно-правових договорів), на наше суб'єктивне переконання, скасовувати її не слід. Більш необхідним та

доцільним вбачається перегляд сфери застосування трудового контракту, нормативно-правова деталізація питання меж допустимого відхилення умов контракту від положень законодавства про працю.

Якщо все ж таки усувати трудовий контракт, необхідно встановити положення, які б мотивували роботодавця укладати саме трудовий, а не цивільний договір з посадовою особою господарського товариства. Наприклад, можливість звільнення директора у тому випадку, якщо засновник вирішив обійняти таку посаду (безумовно, встановивши суттєвий розмір вихідної допомоги, та обов'язок завчасного попередження), або ж навіть збереження положень п. 5 ч. 1 ст. 41 КЗпП, із додаванням необхідності завчасного повідомлення особи про звільнення за цією статтею, розгорнутим описом мотивів, з яких особа підлягає звільненню та можливістю оскарження такого звільнення до суду. Опціональним вбачається і обмеження можливості укладання цивільно-правової угоди замість трудового договору із директором ТОВ/ТДВ.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 №322-VIII зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>
2. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 17.06.2018 № 2275-VIII [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>
3. Рішення Конституційного суду України № 12-рп/98 від 9 липня 1998 року [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>
4. Положення про порядок укладання контрактів при прийнятті (найманні) на роботу працівників, затвердженого Постановою КМУ від 19 березня 1994 року №170 [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>
5. Постанова Верховного Суду у справі № 463/3091/15 від 30 серпня 2018 року [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
6. Постанова Верховного Суду у справі № 711/5711/16-ц від 7 лютого 2018 року [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
7. Вирок Дніпровського районного суду м. Києва у справі 755/1589/18. Дата набрання законної сили: 04.09.2018 [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
8. Рішення Апеляційного суду Тернопільської області у справі № 607/1440/17-ц. Дата набрання законної сили: 10.07.2017 [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
9. Рішення Оболонського районного суду м. Києва у справі № 756/3578/17. Дата набрання законної сили: 20.09.2018 [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
10. Проект Трудового кодексу України № 1658 від 27.12.2014 // Текст законопроекту до другого читання 24.07.2017 року [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <https://portal.rada.gov.ua/>
11. Особливості суб'єктного складу трудового контракту / М.С. Поліщук : тези доп. та наук. повідомл. V міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 27–28 верес. 2013 р.) / за ред. В.В. Жернакова. – Х. : Право, 2013. – 560 с.

РОЗВИТОК ЄВРОЦЕНТРИЧНОГО «ЗАКОНУ НАЦІЙ»: СИЛА ПРОТИ ПРАВА

Махно Катерина Олексіївна

Науковий керівник: канд. і. наук, доцент Ведькал В.А.
*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Україна*

Беззаперечним фактом, який ніхто не бере під сумнів, є те, що класичне міжнародне право є продуктом європейської правової культури, який виник у ранньому сучасному європейському періоді. Перша раціоналістична, гуманістична і ліберальна версія міжнародного права фактично виникла між шістнадцятим і вісімнадцятим століттями в школі природного права в Європі і згодом була імперіалістично нав'язана світу протягом дев'ятнадцятого і першої половини двадцятого століття [1, с.148].

Беззаперечним фактом є і те, що з самого початку у прийнятому європейськими державами «законі націй», у його теоретизації юристами шкіл природного права існує фундаментальний парадокс. «Закон націй», будучи прямим продуктом європейської думки, а отже і вузьким регіональним баченням міжнародного права, а також специфічної культури та цивілізації, був задуманий своїми засновниками, як закон, що складається з абстрактних, нейтральних норм, які могли б універсально застосовуватися до кожної держави, незалежно від її судової культури або традиційного поняття права. Тобто, універсальність міжнародного права просто постулювалася до більш складної реальності. Поясненням цьому є тісний зв'язок міжнародного права з раціоналізмом, який мав величезний вплив на «закон націй» протягом його становлення та подальшого розвитку.

Фактично, класичне міжнародне право завжди залишалося на стику двох протилежностей - регіональних, культурних тенденцій, з одного боку, і універсалістських, формальних тенденцій, з іншого. Сьогодні ці протиріччя стають все гострішими, оскільки сфера впливу «закону націй» продовжує розширюватися.

Формальний, абстрактний, концептуальний і універсалістський характер цієї галузі права був і залишається однією з його найнефективніших та найсильніших сторін, яка з самого початку була потрібна для того, щоб приховати цілі імперіалістичного панування європейських (на той час західних) держав і імплементації у світі своєї моделі економічної, політичної організації і правової системи. Завдяки цьому парадоксу класичне міжнародне право поєднує універсалістський фасад з базовою дискримінаційною та імперіалістичною практикою, адже універсальне поширення «закону націй» не могло відбутися без тотальної і фундаментальної переробки вже існуючих держав. Це спричинило непоправне знищення існуючих традиційних форм.

Міжнародне право, що декларативно було загальноприйнятим і універсальним для всіх держав, було в дійсності добре завуальованою трансформацією імперіалізму [2]. Воно легітимізувало імперіалістичне

нав'язування єдиної юридичної конструкції, а також, привласнення землі та управління територіями, однак, вже не через відкрите домінування, а через систему, так званого, «ефективного контролю», опікунства одних держав над іншими.

Насправді, ситуація з міжнародним правом не є новою, а повторювалася знову і знову протягом багатьох століть в нашій історії - коли добрі наміри, універсальність ідей кожного разу приховували чужі прагнення чергових завоювань.

Протиріччя «закону нації» передбачувано призводять до розчарування сучасного світу, оскільки формалізм, все більша влада бюрократів, нейтральність раціональної правової дійсності поступово позбавляє міжнародне право будь-якого сенсу [3, с. 139].

Світ змінюється, з'явився новий тип суспільства, який викриває дисбаланс міжнародного права на користь невеликого гегемоністського клубу, появу нових неоімперіалістичних і неоколоніалістичних практик. Однак, парадокс «закону націй» не обов'язково означає поразку міжнародного права у майбутньому.

На думку автора цієї роботи, сучасний «закон націй» під час свого подальшого розвитку обов'язково має враховувати історію права, держави незахідних народів і не може задовольнятися лише тими принципами та нормами, розумінням права як такого, які походять виключно із західної думки, оскільки це вже призвело до примусово нав'язаної західності незахідного світу.

Правники-міжнародники повинні активно критикувати та ставитися скептично до всього, що притаманно міжнародному праву, оскільки лише незамулений, свіжий погляд зможе викрити той факт, що будь-яка цінність, будь-який загальноприйнятий правовий принцип може насправді приховувати ганебну мету підкорення та схеми домінування і маніпулювання.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне публічне право : підручник / за ред. В.М. Репецького. Київ, 2012. 437 с.
2. Горелов А.А., Горелова В.А. Глобализация и глобальный неоколониализм. 2013 URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/globalizatsiya-i-globalnyy-neokolonializm>
3. Сакович В. Антиглобалізм: стан і перспективи. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1. С. 137-142.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ПРИРОДА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Шевельова Євгенія Олександрівна

*Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого
Україна*

Однією з ключових проблем європейської політичної та правової науки є визначення правової природи Європейського Союзу та його статусу на міжнародній арені. Вивчення окремих аспектів правової природи ЄС та його діяльності було у центрі уваги таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як: В. І. Муравйов, О. Ф. Скакун, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк, І. А. Грицьак, В. П. Малахов, І. В. Кравчук, О. О. Четвериков, Х. С. Якименко, Т. К. Хартлі, Ж. Рідо, Дж. Шо та інші.

ЄС характеризується ознаками, притаманними і федеративній державі, і конфедерації, і міжнародно-правовій організації, але разом з тим не є жодною з цих категорій у чистому вигляді. Відповідно, існує декілька концепцій розуміння правової природи ЄС.

Європейський Союз як федерація. ЄС має ряд ознак федерації, серед яких: єдина територія без внутрішніх кордонів, єдине громадянство, єдність цілей у різних сферах суспільного життя, спільна політика, встановилися загальні принципи організації та діяльності ЄС та щодо його держав-членів, вищі законодавчі, виконавчі та судові інстанції на рівні Союзу, існує розподіл владних повноважень між органами Євросоюзу і утворюючими його державами, наднаціональні органи мають повноваження приймати як рекомендаційні, так і імперативні рішення, рішення органів ЄС мають обов'язкову силу без додаткового затвердження їх державами-членами, ЄС має єдиний бюджет, загальну валютну систему і єдину валюту (за деяким винятком). Однак, незважаючи на всі вищезазначені спільні особливості ЄС з федерацією, Європейський Союз в чистому вигляді не можна вважати федерацією, адже федерація – це держава, тоді як Союз не є державою, його джерелом влади більше є уряди держав-членів, ніж сам народ, які делегують інститутам ЄС право здійснення суверенних прав. До того ж, у федеративній державі її суб'єкти є невід'ємними складовими самої держави і наділені лише окремими суверенними правами, а держави-члени ЄС є абсолютно самостійними і володіють повним суверенітетом.

Європейський Союз як конфедерація. До типових рис конфедерації належать: об'єднання здійснюється заради досягнення певних цілей; зберігається суверенність держав і досить високий ступінь їх самостійності; правовою основою союзу є міжнародний договір. Але, на відміну від конфедерації, яка створюється на певний проміжок часу для задоволення чітко визначених цілей, ЄС не є тимчасовим утворенням, його існування не припиниться після досягнення певної мети, оскільки цього не передбачено договором про його створення. Цілі та завдання ЄС є не конкретними, а динамічними. Крім того в конфедерації не існує єдиного громадянства, валюти, які притаманні ЄС.

Європейський Союз як міжнародна організація. Згідно зі ст. 1 Конвенції про правовий статус, привілеї та імунітети міждержавних економічних організацій «міждержавна економічна організація» означає міжнародну організацію, членами якої є держави, яка заснована на міжнародному договорі для координації дій її членів по співробітництву і кооперації в певних сферах економіки, науки і техніки. Європейському Союзу притаманні риси міжнародної організації, а саме :

- 1) ЄС наділений міжнародною правосуб'єктністю;
- 2) членами ЄС є суверенні держави;
- 3) акти, що конституують ЄС (установчі документи), за своєю формою є міжнародними договорами;
- 4) найважливіші рішення в рамках ЄС приймаються на основі принципу одностайності (тобто за державами-членами з деяких питань зберігається право вето);

- 6) на рівні установчих договорів за державами-членами визнається право на добровільний вихід зі складу ЄС тощо;

Водночас, як зазначалося вище, у правовій природі ЄС є риси федерації, зокрема:

- 1) ЄС має власну територію, якою є сукупна територія держав-членів з єдиним кордоном, спільним візовим і митним режимом; на території ЄС функціонує внутрішній ринок, у рамках якого забезпечена свобода руху товарів, осіб, послуг і капіталу; внутрішній ринок ЄС обслуговується загальносоюзною грошовою одиницею – євро;

- 2) розподіл компетенції між ЄС і державами-членами подібний до федеративного зразка (ЄС має виключну компетенцію, до якої належать питання, вилучені з відання держав-членів, та є спільна компетенція ЄС і держав-членів);

- 3) управління ЄС здійснюється єдиною системою інститутів, органів і установ; депутати представницького інституту ЄС – Європейського парламенту – обираються прямими загальними виборами (на відміну від Парламентських асамблей міжнародних міжурядових організацій, члени яких призначаються зі складу депутатів національних парламентів);

- 4) спільний бюджет ЄС формується переважно з власних джерел (наприклад із відрахувань з податку на додану вартість);

- 5) з точки зору змісту і значення для правової системи ЄС, установчі договори ЄС відіграють роль Конституції. Так, Суд ЄС, оцінюючи значення установчих актів для правової системи ЄС, визнав, що Договір про заснування Європейського економічного співтовариства (нині – Договір про функціонування ЄС), хоч і укладений у формі міжнародної угоди, є конституційною хартією цього об'єднання;

- 8) поряд із національним громадянством держав-членів у рамках ЄС введено єдине громадянство, а громадяни мають спільний правовий статус, закріплений як в установчих договорах, так і в Хартії ЄС про основні права 2000 року;

- 9) суб'єктами права ЄС виступають як держави та їх органи, так і фізичні й юридичні особи тощо.

ЄС як організація sui generis. Як зазначає О.Я. Трагнюк, частіше за все ЄС характеризують як інтеграційне утворення наднаціонального характеру, який проявляється в діяльності інститутів ЄС та механізмі прийнятті рішень. Наднаціональність як правове явище має такі прояви: існування наднаціонального (наддержавного) органу з визначеною нормотворчою компетенцією стосовно держав; примат норм, прийнятих таким органом, над нормами внутрішнього права (ієрархія норм); пряма дія «наднаціональних» норм у внутрішньому праві; наділення органу певною компетенцією щодо санкцій за невиконання «наднаціональних» норм; наявність в органі судової компетенції щодо застосування та роз'яснення змісту «наднаціональних» норм.

Отже, я можу зробити висновок, що розглянувши ЄС з точки зору його тотожності з федерацією, конфедерацією і міжнародною організацією, ми бачимо, що жодна із цих категорій повністю не охоплює та не відображає істинну природу Європейського Союзу. Він містить ряд притаманних лише йому рис, що дозволяє нам говорити про ЄС як про організацію sui generis. Союз є унікальним утворенням, що ґрунтується на поєднанні двох різних і водночас взаємодоповнюючих типів міждержавного співробітництва – міжнародної організації та наддержавного об'єднання.

Список використаних джерел:

1. Яковюк, І. В. Конфедералізм у теорії та практиці європейської інтеграції // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 4. – Т. 2. – С. 335–340.
2. Якименко Х. Наднаціональная организация как модель функционирования Европейского Союза / Х. Якименко // Актуальные проблемы европейской интеграции и глобализации: материалы междунар. науч. семинара, Москва, 9 июня 2008 г. / под. ред. В.А. Назарова. – М. : Ин-т деловой карьеры, 2008. – С. 37–44.
3. Яковюк І. В. Європейський Союз крізь призму міжнародної організації / І. В. Яковюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / ред. кол. : Ю. П. Битяк та ін. – Х.: Право, 2008. – №15. – С. 58–67.
4. Муравйов, В. Особливий характер правової системи Європейського Союзу [Текст] / В. Муравйов // Підприємництво, господарство і право. - 2002. - 8. - С. 86-89
5. Яковюк І. В. Прояв наднаціональності в Європейському Союзі /
6. І. В. Яковюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол.: Ю. П. Битяк та ін. – Х. : Право, 2006. – №12. – С. 121–128.
7. Щокін, Ю. В.. Об'єктивні ознаки міжнародних міжурядових організацій [Текст] / Ю. В. Щокін // Проблеми законності : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, НУ ЮАУ. - Харків : Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого", 2013. - Вип. 122. - С. 74-84. - Бібліогр. : с. 83-84.ББК Х0 я54 + Х915.2
8. Грицаєнко Л. Європейський Союз як організація sui generis / Л. Грицаєнко // Публічне право : наук.-практ. юрид. журн. – 2011. – №1. – С. 82–87.

ПСИХІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, ОСОБЛИВОСТІ

Сорокіна Анастасія Андріївна

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого
Україна*

Серед наукових категорій сучасного кримінального права насильству належить окреме місце. У загальному сенсі насильство в кримінальному праві означає умисне посягання на особисту безпеку людини. Відповідно до сучасних уявлень злочинне насильство, будучи складною категорією, не зводиться лише до одного із способів вчинення окремих злочинів, а об'єднує велику групу умисних посягань, що заподіюють фізичну або психічну шкоду людині, і в теорії традиційно поділяються на фізичне і психічне насильство [2].

Аналіз Загальної частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) дозволяє прийти до висновку про відсутність у ній поняття «фізичне/психічне насильство», натомість застосовується поняття «фізичний або психічний примус» як одна із обставин, що виключає злочинність діяння (ст. 40 КК України), а також як обставина, що пом'якшує покарання (п. 6 ч. 1 ст. 66 КК України).

О.М. Храмцов наголошує на тому, що психічне насильство є самостійним способом вчинення злочинів. У свою чергу, воно має безліч проявів, які характеризують суспільно небезпечне діяння та його наслідки. Окремі з цих проявів неоднозначно трактуються теорією та практикою застосування кримінального права. Одними з таких категорій є: «напад», «тероризування», «психічні страждання» (вони характеризують злочини, що передбачені ст.ст. 126, 127, 187, 257 та іншими) [3, с. 117].

Також вказаний автор у своїй статті «Ознаки психічного насильства як кримінально-правової категорії» говорить про те, що психічне насильство, як і фізичне, є обов'язковою ознакою насильницького злочину, тому важливе теоретичне та практичне значення має встановленн його ознак як кримінально-правової категорії [4, с. 78].

Так, автор статті виділяє такі ознаки психічного насильства:

1) суспільна небезпечність (психічне насильство або заподіює шкоду (психічну, а іноді і фізичну) іншим особам, або містить в собі реальну можливість заподіяння такої шкоди);

2) протиправність (психічне насильство як кримінально-правову категорію визначають лише ті діяння, які передбачені в якості злочину законом про кримінальну відповідальність);

3) навмисний характер (психічне насильство у різноманітних формах вчиняється лише умисно, коли винна особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає настання суспільно небезпечних наслідків і бажає або свідомо припускає їх настання);

4) шкода, що заподіюється такими діями;

5) об'єктом психічного насильства є психіка іншої людини або групи осіб [4, с. 81].

Встановивши найбільш суттєві ознаки психічного насильства, можна надати йому визначення. У цьому випадку досить вдалим є визначення О.Л.Гуртовенка: «Кримінальний насильницький психічний вплив є протиправним або вчинюваним особою, що не має ознак суб'єкта правопорушення, вплив на явища психіки фізичної особи – суб'єкта кримінальних правовідносин, який вчиняється проти бажання цього суб'єкта або позасвідомо для нього з метою завдання йому психічної шкоди. Такий вплив є характеристикою кримінально-правових юридичних фактів чи фактичних складів, присвячені яким положення КК України передбачають такий вплив прямо в тексті або мають його на увазі. Зазначений вплив, будучи *de facto* діянням, *de jure* може виступати у різних юридичних формах. Зокрема він є або ознакою складу злочину (діянням, або засобом, або обстановкою), або ознакою обставин, які пом'якшують чи обтяжують покарання, або ознакою обставин, що виключають злочинність діяння, або робить недійсним примирення винного з потерпілим» [5, с. 12].

Також О.Л. Гуртовенко пропонує виділяти такі види кримінального психічного насильства:

а) за видами кримінального насильницького психічного впливу, що справляється шляхом посягання тільки на явища психіки потерпілого: виклик негативних переживань (з приводу можливості настання несприятливих наслідків (погроза) чи з інших приводів); досягнення підкорення; психічне насильство шляхом використання звуку, світла, запахів; психічне насильство шляхом використання речовин (не через їх введення в організм людини за допомогою фізичного насильства); психічне насильство над потерпілим на рівні його позасвідомого;

б) за видами кримінальної насильницької психічної шкоди: настання негативних емоцій; настання негативних відчуттів; настання негативних комплексних змін у психічних станах; настання негативних змін у психічних будовах; завдання психічної шкоди чималій кількості тісно не пов'язаних між собою людей; завдання шкоди психічним зв'язкам у групі особистостей чи у межах пов'язаних людських спільнот; завдання комплексної психічної шкоди [5, с. 13].

Підсумовуючи, слід зауважити, що хоча психічне насильство й виступає як кримінально-правова категорія, у КК України відсутнє вказане визначення і лише згадується про такі його прояви як примус, погроза. Проте навіть у статті 40 КК України, що містить назву «Фізичний або психічний примус» ми не знайдемо визначення цього поняття.

Тому наразі існує необхідність доповнення норм кримінального права визначенням сутності психічного насильства, встановлення його різновидів та змісту. Адаже правильна оцінка кожного неправомірного діяння, що вчиняється із застосуванням психічного насильства забезпечить належну кваліфікацію вчиненого та притягнення винного до справедливого покарання.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України, Закон від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 30.04.2019).
2. Каменський Д.В. Поняття насильства у кримінальному праві. *Кримінальний кодекс України - 10 років очікувань*. Тези / Збірник праць. Львів. 2011. 494 с. URL: http://www.big-lib.com/book/63_Kriminalnii_kodeks_Ykraini__10_rokiv_ochikyvan_T/6785_PON_YaTTYa_NASILSTVA__V_KRIMINALNOMY_PRAVI_
3. Храмцов О. М. Психічне насильство в окремих складах злочинів (проблеми теорії та практики). *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. Вип. 41. 2008. с. 117 – 122.
4. Храмцов О.М. Ознаки психічного насильства як кримінально-правової категорії. *Право і безпека*. 2006. № 5 (4). с. 78 – 81.
1. 5. Гуртовенко О. Л. Психічне насильство у кримінальному праві України. Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 - Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / О. Л. Гуртовенко; кер. Роботи В.О. Туляков; офіц. опон.: А. П. Тузов, О. А. Мартиненко. Одес. нац. юрид. акад..Одеса: [б. в.]. 2008. 17 с.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ПРИЧИНА ГРУБОГО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Махно Катерина Олексіївна

Науковий керівник: канд. ю. наук, доцент Лахова О.В.

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Україна*

Торгівля людьми зазвичай розуміється як злочинне діяння, що пов'язане з переміщенням осіб всупереч їхньої волі або експлуатацією з метою отримання економічної або іншої вигоди, яке може відбуватися як всередині країни, так і поза її межами, незважаючи на кордони. Жінок, чоловіків і дітей продають з цілого ряду причин: трудова експлуатація на фабриках, фермах і приватних домогосподарствах, сексуальна експлуатація, примусові шлюби. Торгівля людьми це не тільки про найбільш та найвіддаленіші регіони, торгівля людьми - це про більшість країн світу.

Порушення прав людини є жахливим наслідком цього злочину. Тому, держави вимушені вживати усіх можливих заходів для його запобігання і припинення.

Так, чинним кримінальним законодавством України передбачено відповідальність за торгівлю людьми. Відповідно до ст. 149 Кримінального кодексу, торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на

його експлуатацію, - караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років [1].

На сьогодні досить важко знайти інформацію про масштаби катастрофи, достовірні цифри, однак, зрозуміло, що соціальна нерівність у країнах, нерівність між країнами взагалі, жорстка імміграційна політика і завжди величезний попит на дешеву, беззахисну працю - сприяють збільшенню кількості злочинів, так чи інакше пов'язаних з торгівлею людьми та розширенню діапазону можливих експлуатаційних практик.

Необхідно розрізняти торгівлю людьми та контрабанду мігрантів. Контрабанда мігрантів передбачає незаконний, полегшений рух через міжнародні кордони для отримання прибутку. І хоча це може включати обман і/або жорстоке поводження з людьми, метою незаконного ввезення мігрантів є отримання прибутку саме від перевезення, а не кінцева експлуатація, як у випадку з торгівлею людьми. Більше того, торгівля людьми, як вже було зазначено, не завжди вимагає руху через кордон, оскільки може відбуватися в межах однієї країни, а визначення торгівлі людьми визначає рух лише як один із можливих способів досягнення кінцевої мети.

Міжнародне право прав людини завжди визнавало невідчужуваність та непорушність особистої свободи людини, а будь-яку відмову від неї, навіть добровільну, - недійсною. Саме тому, неможливо «дати згоду» на власний продаж. Це твердження знайшло своє відображення у статті 3 Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [2]. Відповідно до цієї статті, згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію не береться до уваги, якщо було використано такі заходи впливу як загроза силою або її застосування, інші форми примусу, викрадення, шахрайство, обман, зловживання владою або уразливістю положення, шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод.

Жертви торгівлі людьми досить часто затримуються правоохоронними органами через порушення міграційного законодавства та опиняються у в'язницях або імміграційних ізоляторах. Причин такого затримання декілька: 1) неправильна ідентифікація потерпілих як нелегальних мігрантів; 2) відмова потерпілих від співпраці у розслідуванні через відсутність можливості чи бажання (або їх співпраця не вважається корисною); 3) затримання жертв торгівлі людьми внаслідок їхньої незаконної діяльності, наприклад, проституції або неофіційної роботи.

Після затримання, такі особи зазвичай депортуються з країн транзиту або призначення на батьківщину, що може мати для них серйозні наслідки: покарання за несанкціонований виїзд з країни або інші пов'язані з цим правопорушення, соціальна ізоляція або стигматизація, неприйняття сім'єю та громадою, насильство та залякування з боку торговців людьми.

У 2010 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Глобальний план дій по боротьбі з торгівлею людьми, в якому закріплені шляхи та методи запобігання торгівлі людьми, переслідування злочинців і захисту їх жертв. Глобальний план дій закликає уряди всього світу вживати скоординовані і послідовні заходи задля перемоги над злочинним діянням, що посягає на основоположні права людини.

На жаль, на сьогодні, за даними Організації Об'єднаних Націй, торгівля людьми залишається одним з найбільших та наймасштабніших напрямків міжнародної злочинної діяльності. Значення нормативно-правових актів міжнародного, регіонального, національного рівнів щодо боротьби із торгівлею людьми, залежить виключно від їх ефективного впровадження. Тому, необхідно розробити нові механізми та процедури боротьби, які б відповідали сучасним реаліям, допомогли б зменшити розрив між законодавством та практикою, і таким чином забезпечити фактичний захист прав та свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 26.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 02.05.2019).
2. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї від 15.11.2000 р. № 995_791. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791 (дата звернення: 02.05.2019).

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Шостак Юлія Олександрівна

Науковий керівник: д-р. ю. наук, професор Бережна К.В.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Україна

Важливою передумовою подолання економічної кризи в Україні є її поступова інтеграція в Європейський економічний простір, що забезпечить зростання національного господарства на тлі реформування усіх галузей відповідно до встановлених європейських вимог. Відносини України з ЄС проголошено одним із зовнішньоекономічних пріоритетів нашої держави. Тому будь-які питання співпраці України з Європейською спільнотою, тим паче питання економічного характеру, зокрема, такі, як торгівля, привертають особливу увагу.

З 1 січня 2016 року розпочалося тимчасове застосування Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВ ЗВТ) [4]. Одночасно завершив свою дію режим автономних торговельних преференцій ЄС для України, започаткований 3 квітня 2014 р, в рамках якого в односторонньому порядку українському експорту надавався доступ до ринку ЄС на умовах ПВ ЗВТ. З 1 вересня 2017 року Угода про асоціацію між Україною та ЄС набрала чинності в повному обсязі.

Країни ЄС залишаються найбільшими торговельними партнерами України, тому поглиблена та всеосяжна угода про вільну торгівлю безперечно має позитивний результат для нашої держави. Вона спрямована на зменшення та скасування тарифів, лібералізацію доступу до ринку послуг, а також на

приведення українських правил та регламентів, що стосуються бізнесу, у відповідність з правом ЄС. В положеннях угоди передбачені всі умови формування зони вільної торгівлі між ЄС та Україною. Це означає, що митні тарифи, які сплачуються під час продажу товарів між Україною та ЄС, у більшості випадків, з часом поступово знизяться до нуля [3].

ЄС встановив безмитні тарифні квоти для 36 видів товарів. Крім того, відповідно до умов ЗВТ між Україною та ЄС, розмір окремих безмитних квот буде поступово збільшувати протягом 5 років (у середньому на 10% за рік). З 1 жовтня 2017 р. ЄС запровадив додаткові безмитні тарифні квоти на сільськогосподарську та харчову продукцію, яка користується найбільшим попитом в ЄС, терміном на 3 роки в рамках тимчасових додаткових торговельних преференцій ЄС для України. Зокрема, були збільшені такі безмитні квоти: мед, зернові культури, кукурудза (найбільше – 625 000 т.) томати, виноградний сік, борошно та гранули. Загалом Україна найбільше постачає в ЄС продукції АПК та харчової промисловості (на 2018 р. експорт становив 29,3 % що в результаті надав прибуток для України в розмірі 5 401 млн дол.) [2]. З огляду на це можна однозначно сказати, що саме для аграрного сектору економіки нашої держави зона вільної торгівлі з є важливим і невід'ємним механізмом тісної співпраці з ЄС.

Втім, експорт окремих видів сировинних товарів, зокрема брухту чорних і кольорових металів та феросплавів, з 1 січня 2016 р. не зазнав істотних змін, адже за умов поступового скасування Україною експортного мита цей процес здійснюватиметься протягом тривалого часу – 3–10 років, а у разі перевищення встановлених обсягів – і до 15 років, тобто на провідних вітчизняних продуцентів чорних металів це принципово не вплине) [4; с. 109]. Тому на сьогодні експорт продукції металургійного комплексу посідає друге місце (22,3 %, що забезпечило прибуток у 2018 році на суму 4 млн дол). На третьому місці щодо експорту товарів в ЄС знаходиться продукція машинобудування (15,4 %). Це майже в половину менше, ніж сільськогосподарської продукції, і зрозуміло чому. Адже через неконкурентоспроможність та невідповідність європейським вимогам продукція машинобудування майже не відправляється на експорт до ЄС, оскільки там реалізувати їх досить важко через інші стандарти та гостру конкуренцію.

За даними Мінекономрозвитку і торгівлі у 2018 році експорт товарів України до ЄС, порівняно з попереднім роком збільшився на 15,7 %, що в свою чергу дозволило збільшити бюджет країни на 2 502,7 млн дол [2]. Лідером із закупівлі українських товарів є Польща. Починаючи з 2016 року експорт товарів в цю державу зростає. В 2016 експорт становив 6,05%, в 2017– 6,3%, в 2018 – 6,88% (за період січень- березень 2019 – 6,66%) . Тож в цілому для Польщі і України створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС стало взаємовигідним. Крім Польщі розвивається торгівля України з Італією, Голландією і Німеччиною. Наступними за вагомістю пунктами призначення стали Італія (5,55%) та Німеччина (4,67%). Також до п'ятірки найбільших покупців українських товарів увійшли Угорщина (3,48%) та Нідерланди(3,39%) [1].

Водночас торгівля України з Францією зменшилася після створення зони вільної торгівлі (у 2015–1,31%; 2016– 1, 25%; 2017– 0,97% ; 2018– 1,14% експорту товарів) [1]. Аналогічна ситуація спостерігається по країнах

Скандинавії. Деякі країни ЄС не намагаються скористатися перевагами зони вільної торгівлі з Україною. Можна сказати, що в ЄС сформувалися дві групи країн: країни, зацікавлені в торгівлі з Україною, і країни незацікавлені. Це істотно ускладнює функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Угода про вільну торгівлі між Україною та ЄС однозначно треба розглядати як визначну подію в стосунках сторін. Однак на сьогодні не можна вважати, що зона вільної торгівлі принесла всі можливі покращення в економіку. ЄС також отримав користь від такої угоди, оскільки знайшов дешевого постачальника сировини. Певні товари українського виробника на європейському ринку не є конкурентоспроможними. Україна дуже багато експортує до ЄС сільськогосподарської продукції, натомість дуже мало – готової продукції та продукції машинобудування, експорт якої дійсно позитивно вплинув на економіку нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.sfs.gov.ua>.
2. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс]. URL : <http://www.me.gov.ua>
3. Регламент ЄП та Ради ЄС 2017/1566 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017R1566&rid=2>
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21.03.2014 № 984_011. Дата оновлення: 30.11.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 20.04.2019).
5. Чужиков В. І. Зона вільної торгівлі України та ЄС: аналіз потенційних наслідків. *Стратегічні пріоритети*. Серія : Економіка. 2016. № 1. С. 106-111.

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ОБМАНУ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ ДОВІРОЮ ПРИ ШАХРАЙСЬКИХ ДІЯХ

Кривульський Данило Сергійович

Науковий керівник: канд.ю.наук, доцент Лахова О.В.
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
 Україна

Шахрайство було і залишається доволі поширеним злочином. Способи його вчинення оперативно вдосконалюються відповідно до обстановки у державі, науково-технічного прогресу тощо. Стаття 190 КК України закріплює під поняттям шахрайство заволодіння чужим майном або протизаконне набуття права на нього способом обману чи зловживання довірою [1].

Доволі важливим при розгляді кримінально-правової кваліфікації даного злочину є визначення понять обману та зловживання довірою. Під обманом слід розуміти умисне приховування фактів або надання неправдивих

відомостей потерпілому з метою заволодіння його майном. Як правило обман має місце, коли шахрайські дії вчиняє незнайома потерпілому особа.

Щодо зловживання довірою, то тут також має місце надання потерпілому неправдивої інформації, проте вже знайомою йому особою, якій він довіряє, з метою заволодіння його майном. Іншими словами, зловживання довірою є несумлінним використанням довір'я потерпілого з метою отримання корисливої вигоди.

Важливою і визначальною ознакою шахрайства є те, що потерпілий добровільно, з власної волі передає злочинцю своє майно. На момент вчинення злочину він і не здогадується про неправомірність вчинюваних щодо нього дій.

О.О.Дудоров зазначає: «У тих випадках, коли обман або зловживання довірою виступає лише способом отримання доступу до майна, а саме вилучення майна відбувається таємно чи відкрито, вчинене не може розглядатися як шахрайство. Такі дії слід кваліфікувати як крадіжку, грабіж або розбій. Тобто відмежовуючи шахрайство від крадіжки, грабежу та розбою, при вчиненні яких винна особа також може звертатись до обману, необхідно встановлювати функціональне призначення останнього. Якщо у шахрайстві обман (зловживання довірою) відіграє роль способу заволодіння чужим майном, то в інших корисливих посяганнях на власність обман (зловживання довірою) використовується для того, щоб створити умови для наступного заволодіння майном всупереч волі потерпілого, полегшити доступ до майна»[2].

Ми погоджуємося із даним твердженням вченого. Однак, при кваліфікації злочину доволі складно буде встановити те, навіщо злочинець вдавався до обману чи зловживання довірою. За якими критеріями відрізнити обман, що передує крадіжці, від обману при шахрайстві – питання незрозуміле. А тому у даному випадку багато залежить від підходу осіб, що проводитимуть розслідування, а також від судді. Свідченням цьому є аналіз судової практики, наведений О.О.Дудоровим, що свідчить про вже наявну неоднозначність у підходах до визначення даного аспекту. Суди по-різному кваліфікують доволі схожі між собою протиправні дії.

Аналізуючи усе вище сказане, можна дійти висновку, що наразі питання обману та зловживання довірою як обов'язкових складових шахрайства є достатньо складним і не до кінця розкритим у законодавстві. Ще складнішим його робить відсутність єдиної судової практики, яка могла б заповнити дану прогалину. Усе це робить призводить до труднощів у відмежуванні шахрайства від крадіжки, грабежу та розбою. А тому, вважаємо за необхідне, запровадити єдиний підхід до визначення характеру обману та зловживання довірою, що дозволить ефективно здійснювати кримінально-правову кваліфікацію злочинних дій, вчинених із застосуванням цих двох складових.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Кодекс від 05.04.2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 09.04.2019 р.).

2. Дудоров О.О. Проблеми кваліфікації шахрайства. URL: <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/dudorov.pdf> (дата звернення: 09.04.2019 р.).

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАСОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

головний судовий експерт групи трасологічного обліку Опанасенко Олег Миколайович
*Полтавський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України
Україна*

Анотація. Під час досудового розслідування першочергове значення має інформація про осіб, що вчинили чи могли вчинити злочини, або причетні до них, про нерозкриті злочини, про походження і належність виявлених речових доказів, включаючи різні види слідів. Швидке одержання таких даних багато в чому залежить від ефективного використання систем обліків різних об'єктів, що перебувають у сфері діяльності правоохоронних органів. В сучасному суспільстві, в умовах стрімкого розвитку технологій, вбачається покращення використання трасологічного обліку, що є запорукою успішного попередження, розкриття та подальшого розслідування злочинів.

Ключові слова. *Трасологічний облік, сліди, взуття, злам, шини транспортних засобів, рукавички.*

Постановка проблеми. У криміналістиці останнім часом широко впроваджуються сучасні інноваційні та цифрові технології. Експерти у своїй діяльності постійно шукають нові форми застосування цифрових технологій, які давали б найбільший ефект, найвищий рівень їх використання у практичній роботі. Впровадження таких технологій при проведенні досліджень потребує комплексного підходу та вимагає вирішення ряду проблем. Головною і найбільш серйозною причиною недоліків у роботі експертів є не достатній рівень використання цифрових технологій у професійній експертній діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій. Вивченню питань, що пов'язані з криміналістичною реєстрацією свого часу були присвячені роботи: Вінберга А. І., Возгриня І. О., Іщенко Є. П., Рассейкіна Д. П., Терещенка В. І., Терзієва М. В., Якімова І. М. та інші.

В останні роки особливої уваги цій проблематиці приділяли науковці: Аверьянова Т. В., Амінов Ф. Г., Волкова Г. Е., Дьоміна Р. О., Калюга К. В., Корнієнко Н. О., Міловідова М. О., Назаркін Є. В., Пахомов О. В., Разумов Е. О., Усманов Р. О., Ялишев С. О. та інші.

Слід зауважити, що останніми роками зростає інтерес до вдосконалення криміналістичних обліків всіх рівнів і створення нових видів обліку. Таким чином можливість використання таких інформаційних систем вказує на зростання якості експертних досліджень за рахунок збільшення обсягів

експертної та доказової інформації у цілому. Також при цьому вбачається зв'язок між створенням нових та вдосконаленням існуючих обліків і підвищенням якості її отримання. Необхідно зазначити той факт, що у тих експертних підрозділах, де активно займалися систематизацією слідів різних категорій, помітно зростала результативність.

Мета статті. Головною метою статті є обґрунтування необхідності створення, поповнення та використання інформаційно-довідкових систем у досудовому розслідуванні шляхом створення розширеної єдиної транснаціональної бази даних предметів (об'єктів) та їх слідів відповідних категорій в Україні та переведення трасологічного обліку на автоматизований рівень шляхом створення та впровадження автоматичної ідентифікаційної трасологічної системи (АДТС), що суттєво допомогло б у попередженні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень, а також при проведенні експертами досліджень, що є вкрай необхідним в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом виникла необхідність внесення змін в систему органів внутрішніх справ в одержанні необхідної інформації. Це можливо зробити шляхом створення і розробки нових видів обліків та реєстрації об'єктів за ознаками при умові зміни підходу до їх формування та функціонування на базі Єдиної мережі й головне єдино-підпорядкованого центру.

Сьогодні різного роду виявлену, закріплену криміналістично-значиму інформацію фіксують, накопичують, обробляють, систематизують і зберігають у спеціально створених інформаційно-пошукових системах правоохоронних органів, які називають криміналістичними обліками [1, с. 298], і які повинні слугувати аналізу цієї уніфікованої маси даних.

Слід погодитися з думкою Бухонського С.О., що така система повинна відповідати наступним вимогам (вирішувати завдання):

- виконувати інформаційно-технічне забезпечення (ІТ-забезпечення);
- формування та забезпечення функціонування інформаційно-облікової пошукової системи;
- в установленому порядку здійснювати збір, отримання, обробку, узагальнення, накопичення, зберігання, аналіз, надання та використання інформації;
- забезпечити формування інформаційного масиву за принципом поділу (фізіо-біологічних, соціальних та психологічних ознак особи);
- вдосконалити форму/картку введення/зберігання даних та електронний аналог;
- забезпечити аналіз та розробку масиву пошукової інформації;
- мати кодований шлях до доступу (перелік органів, структур, осіб, які мають право доступу);
- мати кодований шлях для внесення змін (перелік органів, структур, осіб, які мають таке право);
- забезпечити співвідношення/зв'язок мережі з іншими електронними системами;

- забезпечити наявність та (автоматичне) відтворення резервної архівної копії;
- мати можливість автоматичного переведення на інші мови (перелік мов);
- мати систему захисту від вторгнення;
- формувати та подавати в установленому порядку аналітичну, статистичну інформацію про злочини;
- здійснювати контроль за достовірністю та своєчасністю подання інформації;
- здійснювати в установленому порядку надання державним органам та іншим організаціям, а також фізичним особам відомостей про правопорушення;
- надавати в установленому порядку органам, що ведуть кримінальний процес в установленому порядку інформацію та опрацьовує запити за наявними обліками;
- визначати разом із зацікавленими структурними підрозділами Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) пріоритетні напрями розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення органів внутрішніх справ, розробляти і вдосконалювати форми криміналістичної інформації про правопорушення;
- здійснювати в установленому порядку обмін інформацією з міністерствами внутрішніх справ іноземних держав;
- забезпечити прийом, облік та зберігання архівних документів, видавати в установленому порядку державним органам, організаціям і громадянам відомості, що містяться в архівних фондах;
- розробляти методичні рекомендації та пропозиції по роботі інформаційно-аналітичного центру;
- розробляти проекти нормативних правових актів МВС та інших управлінських рішень відповідно до покладених на центр завдань.

Сукупність зібраної інформації в ході виявлення, фіксації та криміналістичного дослідження дає змогу оцінити і використати її у вирішенні конкретних завдань на початковому етапі проведення досудового розслідування і є достатньою передумовою щодо інформаційного забезпечення подальшого розслідування.

Для отримання необхідної інформації існують різні криміналістичні обліки призначені для одержання даних про особу, причетності її до розслідуваного злочину, факту вчинення однією і тією самою особою декількох злочинів чи використання при цьому того ж самого знаряддя тощо [2, с.355]. За допомогою криміналістичних обліків можна одержати також дані, що дозволяють визначити напрямок пошуку, висунути слідчі версії, одержати пошукову інформацію про предмети, що знаходилися у злочинця, або були використані ним під час здійснення злочину, про викрадені об'єкти та інше. Будучи джерелом швидкого одержання тих чи інших даних, обліки сприяють підвищенню рівня інформаційного забезпечення проведення експертних досліджень, їхньої достовірності й обґрунтованості [3, с. 10]. Для кожного виду об'єктів використовують спеціальні класифікаційні системи ознак.

Існують такі способи реєстрації об'єктів обліку: описовий (письмова фіксація даних); дактилоскопічний (відбитки папілярних візерунків пальців рук у живих осіб та невідомих трупів); фото- й відеографічний; колекційний (збирання й зберігання об'єктів у натуральному вигляді); графічний (фіксація ознак об'єкта за допомогою замальовки); змішаний (використання зазначених вище способів фіксації в різній комбінації) [4, с.210].

В даний час працівниками Експертної служби України використовуються наступні форми ведення криміналістичних обліків: картотеки; альбоми, журнали; відеотеки; фототеки; комп'ютерна техніка; слідотеки (залежно від характеру об'єктів, способу реєстрації, обсягу зібраної інформації та її обробки).

На відміну від обліків інформаційних підрозділів об'єктами обліку тут є натурні предмети – сліди або речові докази.

У залежності від розв'язуваних задач криміналістичні обліки мають пошукове чи довідкове призначення.

Криміналістичні обліки довідкового призначення формуються на основі натурних об'єктів окремих видів виробів (фарні розсіювачі, гільзи, кулі тощо), включають різноманітні каталоги (наприклад, малюнки підошв взуття, протекторів шин та ін.), технічну документацію на окремі види виробів, що використовуються у проведенні експертиз і досліджень як стандартні зразки [5].

Криміналістичні обліки пошукового призначення включають об'єкти (натурні чи їх копії), що безпосередньо зв'язані зі вчиненими злочинами і вилучені при оглядах місць чи подій при проведенні інших слідчих дій.

Цей вид обліків використовується для:

- порівняння об'єктів обліку з метою їх ідентифікації і встановлення єдиного джерела походження;
- порівняння з цими об'єктами експериментальних зразків з метою встановлення причетності до вчинення злочинів підозрюваних осіб і вилучених речей.

Слід зауважити, що сьогодні сліди трасологічного походження (взуття, фактури матеріалу, зламу, транспортних засобів) є одним з потенційних резервів для підвищення рівня розкриття злочинів. З використанням трасологічного обліку відповідної категорії можна встановити факт залишення слідів тим самим предметом (об'єктом) при вчиненні декількох злочинів та ідентифікувати окремих предмет, що належить конкретній особі, за слідами, що вилучені під час оглядів місця події. Для того, щоб провести ідентифікаційні дослідження потрібно мати доступ до дуже великої колекції зразків підошв взуття, рукавичок, шин транспортних засобів і інструментів різних типів, брендів і виробників (бази даних). Збираючи зразки підошв взуття, рукавичок, шин транспортних засобів, інструментів і т.п. трасологічні лабораторії зазвичай працюють з виробниками та дистриб'юторами на ринку в країні і за кордоном. Незважаючи на значні зусилля експертів-трасологів, бази даних ще досі не достатньо укомплектовані, оскільки на ринку існує величезна кількість зразків предметів (об'єктів) відповідних категорій. Дослідження, які проводять спеціалісти трасологічних лабораторій сусідніх

держав зазвичай є дуже корисними для нашої держави, оскільки на нашому ринку є величезна кількість взуття, рукавичок, шин транспортних засобів, інструментів і інших виробів іноземних виробників.

Треба звернути уваги на те, що здійснення перевірок слідів трасологічного походження за оперативно-пошуковими колекціями здійснюється працівниками Експертної служби України шляхом порівняння реєстраційних карток вручну із-за відсутності відповідних автоматизованих систем в даному напрямку, таких як наприклад автоматична ідентифікаційна дактилоскопічна система (АДІС), що повноцінно функціонує для встановлення співпадання слідів рук, яка аналізує ознаки в закодованих слідах, перевіряє їх по десятках тисяч відбитків, внесених до масиву, та видає список найбільш схожих відбитків, які потім перевіряються оператором власноруч.

Проблема автоматизації на базі сучасних інформаційних технологій актуальна, завдяки низької результативності використання у розкритті та розслідуванні злочинів традиційних видів криміналістичних обліків, звертаючи увагу на психологічний консерватизм й недооцінку їх можливостей, можна дійти до висновку про необхідність включення в систему таких обліків максимально можливої інформації [6, с.98-100].

Відтак постала потреба досліджень баз даних слідів підозв взуття, рукавичок, шин транспортних засобів, інструментів і інше, які функціонують в сусідніх державах і встановлення можливості створення розширеної єдиної транснаціональної бази даних слідів предметів (об'єктів) відповідних категорій в Україні, що суттєво може допомогти у розкритті злочинів.

Слід звернути увагу на досвід зарубіжних держав, які використовують в своїй практиці різні програми та бази.

Трасологічні лабораторії сусідніх держав користуються як розширеними базами даних підозв взуття, розробленими спеціальними зовнішніми компаніями так і набагато скромнішими, розробленими для власного використання експертами даної лабораторії. Прикладом можна навести деякі трасологічні бази даних, такі як SICAR 6 (розроблена компанією Foster & Freeman), чеська Trasis і MRT (Малопольський трасологічний реєстр), які на даний час використовуються у Польщі та інших держав світу [7].

В даних програмах зібрано набір десятків тисяч зразків підозв взуття, які компанії щорічно розширюють шляхом поповнення новими. Програма SICAR 6 дає користувачу можливість додавати зразки підозв взуття самостійно. Також, дана програма має добре розвинену систему, за допомогою якої можна шукати дані, оскільки кожний доданий новий слід є кодований. Принцип роботи полягає в тому, що слід поділено на зони, а оператор який вводить слід, описує кожну зону, використовуючи геометричні фігури у вигляді прямих і хвилястих ліній, зигзагів, кіл, прямокутників, трикутників і багатокутників.

Дещо інше рішення пропонують нідерландські криміналісти поліції, які створили базу даних не лише підозв взуття, але й різноманітних криміналістичних слідів [8].

Необхідність створення та впровадження в роботу правоохоронних органів України розширеної єдиної системи транснаціональної бази даних

предметів (об'єктів) та їх слідів відповідних категорій та автоматизованої ідентифікаційної трасологічної системи (АДТС) та більш широкого їх застосування ґрунтується низкою факторів, таких як: нагальна потреба для активізації міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю та підвищення ефективності роботи правоохоронних органів.

Висновки і пропозиції. Таким чином, в умовах сьогодення, при вирішенні питання стосовно шляхів вдосконалення ефективності функціонування трасологічного обліку потрібно: по-перше – створити та впровадити в роботу правоохоронних органів України розширену єдину систему транснаціональної бази даних предметів (об'єктів) та їх слідів відповідних категорій; по-друге – впровадити формування допоміжних інформаційно-довідкових колекцій у вигляді натурних зразків (їх копій/зображень), із зазначенням їх форм, розмірних характеристик, виробників по відповідних категоріях; по-третє – провести аналіз та вдосконалити існуючі інформаційно-довідникові колекції шляхом поповнення їх новими зразками.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: [навч. посіб.] / І.В. Гора, В.А. Колесник. – К. : Алерта, 2005. Ч. 1. 6 Криміналістична техніка. – 320 с.
2. Ніколаєва О., Кіян Т.М. використання криміналістичної реєстрації в розкритті і розслідуванні злочинів // Новітні наукові дослідження держави і права –2013 : збірник наукових праць / За ред. П.М. Шапірка, О.В. Козаченка. – Миколаїв :Ліон, 2013. – 530 с.
3. Калюга К.В. Матеріально-фіксовані носії інформації про особу злочинця та її використання на початковому етапі розслідування : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2011. – 20 с.
4. Криміналістика. Навчальний посібник: / А. Ф. Волобуєв. – К. : КНТ, 2011. –504 с.
5. Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України, затверджена Наказом МВС України № 390 від 10.09.2009.
6. Белов О.А. Принципы информационного обеспечения раскрытия и расследования преступлений / О. А. Белов // Вестник криминалистики. – 2006. – № 3. – С. 98-100.
7. Гончар Н.Б., Ковальчук О.Б. Характеристика трасологічних баз даних слідів підозв у сусідніх державах та перспектива створення єдиної транснаціональної системи баз даних на основі європейської організації судово-експертних установ. / Н.Б. Гончар, О.Б. Ковальчук // Митна справа.- 2013. - № 6 (90). – С.76-82.
8. Гончар Н.Б. Характеристика трасологічних баз даних слідів підозв у сусідніх державах та перспектива створення єдиної транснаціональної системи баз даних на основі європейської організації судово-експертних установ. / Н.Б. Гончар // Криминалистика и судебная экспертиза.- 2013. – С.281-290.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: МИНУЛЕ, ТЕПЕРІШНЄ, МАЙБУТНЄ

Домащук Ярина Володимирівна

Науковий керівник: канд. е. наук, доцент Найчук-Хрущ М.Б.

Національний університет «Львівська політехніка»

Україна

Поняття штучного інтелекту, історія виникнення та розвитку поняття.

Штучний інтелект (ШІ) почав активно розвиватися протягом останніх декількох років, та зародився від задовго до цього. Вперше саме про штучний інтелект заговорили Уоррен Мак-Каллок та Уолтер Піттс, запропонувавши модель, що складається зі штучних нейронів, в якій кожен нейрон характеризувався тим, що знаходиться у «ввімкненому» або «вимкненому» стані, а перехід у «ввімкнений» стан відбувався у відповідь на стимуляцію достатньої кількості сусідніх нейронів. Вперше зібрати всіх, хто цікавився на той час штучним інтелектом, вдалося Джону Маккарті в 1956 році в Дартмуті. Це був двомісячний семінар, на якому десять дослідників обговорювали теорію автоматів, нейронні мережі та дослідження інтелекту [1].

Саме поняття «штучний інтелект» має безліч визначень та є лише загальною характеристикою, адже дати конкретне визначення майже неможливо через багатогранність та певну суперечливість даного об'єкту дослідження. Ось, до прикладу, декілька визначень, наведених авторитетними джерелами:

– вивчення того, як виробляти машини, які володіють певними якостями людського розуму, такими як здатність розуміти мову, розпізнавати зображення, вирішувати проблеми і вчитися [2];

– здатність цифрового комп'ютера або керованого комп'ютером робота виконувати завдання, виконання яких зазвичай пов'язують з розумними істотами [3];

– програмні технології, які дозволяють комп'ютеру або роботу мати рівні або кращі, ніж звичайні людські обчислювальні можливості, що виражається в точності, потужності та швидкості. Існують два кардинально різні підходи: системи, засновані на правилах, і нейронні мережі, які створюють щораз потужніші програми, які приймають комплексні рішення, оцінюють інвестиційні можливості та допомагають у розробці нових продуктів. Інші способи використання включають робототехніку, розуміння людської мови та комп'ютерне бачення [4] та інші.

Саму ж історію розвитку штучного інтелекту можна поділити на такі етапи [5]:

– 1950 рік - Грей Уолтер сконструював прототип першого робота; Алан Тьюрінг представив тест Тьюрінга;

– в цьому ж році була видана збірка науково-фантастичних оповідань Айзека Азімова «Я – робот», в якій було викладено багато провокативних для науковців ідей;

– 1956 рік – вищезгадана конференція в Дартмуті;

– 1966-1972 роки – розробка робота Шекі центром дослідження в галузі штучного інтелекту при Стенфордському дослідницькому інституті - першого робота, який був здатний самостійно функціонувати та аналізувати власні дії;

– початок 1970-х років – так званий період «Зими ШІ»: період, під час якого мільйони були витрачені на розробки ШІ, та жодних видимих результатів не було;

– 1981 рік - кінець «Зими ШІ», коли почала реалізовуватися комерційна цінність ШІ при залученні нових інвестицій;

– 1997 рік – комп'ютер для гри в шахи побудований компанією IBM, Deep Blue, переміг чемпіона світу Гаррі Каспарова;

– 2002 рік - компанія Родні Брука, iRobot, створила перший комерційно успішний робот для дому - автономний пилосос під назвою Roomba;

– 2005 рік - BigDog, створений Boston Dynamics, був одним з перших автономних роботів. iRobot також став великим гравцем у цій сфері. Їх робот-утилізатор бомб, PackBot, міг винюхувати вибухові речовини;

– листопад 2008 року - на Apple iPhone з'явилася нова функція - додаток від Google для розпізнавання мовлення;

– 2010 рік – представлені нові гуманоїдні синхронізовані танцюючі роботи (NAO та інші);

– 2011 рік - компанія IBM випробувала людину проти свого ШІ Watson під час американської вікторини Jeopardy. Переміг штучний інтелект;

– після цього, за 2011-2019 роки, відбувся величезний прорив в галузі штучного інтелекту та було представлено більше мільйона розробок в абсолютно різних галузях; деякі з них є перелічені далі в роботі.

Сфери застосування штучного інтелекту.

Розвиток штучного інтелекту на даний момент є надзвичайно багатостороннім. Та можна виділити три основні сфери його розвитку: для допомоги людині та людству загалом; розробки, які можуть становити загрозу безпеці людства, «винаходи задля винаходів».

Якщо говорити про допомогу людині від штучного інтелекту, то за останні 2 роки було розроблено надзвичайно багато різноманітних програм. Ось найцікавіші та найпрактичніші з них:

– вчені використали штучний інтелект для прогнозування розвитку ракових захворювань. Це може допомогти лікарям у розробці ефективного лікування для кожного пацієнта;

– японці створили мережу роботизованих готелів [6];

– китайські вчені розробили штучну електронну шкіру, яка може відігравати роль такого собі переносного електронного пристрою для моніторингу стану здоров'я [6];

– вчені з Інституту Генріха Герца при товаристві Фраунгофера та Університетського госпіталю Шлезвіг-Гольштейн створили штучний інтелект, який здатен визначати інфаркт міокарда за ЕКГ пацієнта [7];

– нанороботи змогли повністю очистити кров від токсинів.

Всесвітньовідомі фірми також не залишилися осторонь розробок, пов'язаних зі штучним інтелектом:

– Rolls-Royce розробляє роботів-тарганів, що оглядатимуть двигуни;

– компанія Facebook створила інструмент штучного інтелекту SapFix, який в автономному режимі може розшукувати, аналізувати та виправляти помилки в коді;

– Disney тестує роботів, які б виконували трюки у кіно;

– в Uber розробляють систему, яка впізнає п'яного пасажира;

– Lenovo та інші компанії представили серії пристроїв для розумного будинку.

Проте, як і в будь-якій галузі, далеко не всі розробки ШІ є успішними. До прикладу, безпілотний автомобіль від Apple потрапив в ДТП; в липні цього року штучний інтелект визначив 28 конгресменів США як злочинців, а в червні звільнив з роботи американського розробника ШІ, співзасновника стартапу Renly, Ібрагіма Діалу. Також нещодавно дослідники із Массачусетського технологічного інституту (MIT) створили штучний інтелект Норман для того, аби дослідити, як «випадковість» може направити навчання нейромережі не за планом, та вивчити цей процес. В результаті вони створили ШІ з психічними відхиленнями [6].

Також існують певні розробки, які можуть становити загрозу людству, як, до прикладу, наступні:

– костюм, що підсилює м'язи людини [4];

– автономні системи озброєння, які без участі людини можуть прийняти рішення про знищення противника (заборона яких була основною темою засідання Європейського парламенту та буде розглянута на рівні ООН).

Для запобігання такого сценарію голова компанії SpaceX і Tesla, Ілон Маск, а також засновники компанії DeepMind підписали угоду про заборону розробок «автономної летальної зброї» [4].

Якщо говорити про спеціалістів у сфері ШІ, то, згідно з дослідженням, проведеним Жаном Франсуа-Ганье, головою незалежної лабораторії машинного навчання Element AI, загалом в світі налічується близько 22 000 дослідників ШІ з докторським науковим ступенем з яких лише 5 400 надалі активно працюють в науковій сфері в даній галузі (дані актуальні станом на березень 2018 року).

В Україні є 35 експертів зі ШІ (якщо спиратися на інформацію з LinkedIn) і один учасник тематичних конференцій. Абсолютний рекордсмен у цій галузі — Сполучені Штати Америки. Там нарахували 9 тис. і 3 тис. фахівців відповідно[8].

Якщо ж брати до уваги конкретні цифри результативності застосування систем ШІ, то вже сьогодні завдяки автоматизації економіка Великої Британії отримала додатково понад 140 мільярдів фунтів, а звичайні британці – 3,5 мільйони нових робочих місць. А в подальшому роботи можуть замінити інших 250 тисяч держслужбовців.

Якщо говорити про Україну та Львів зокрема, то ми теж активно беремо участь в розробці штучного інтелекту. До прикладу, в Національному університеті «Львівська політехніка» з 2017 року відкрили програму підготовки «Штучний інтелект» на бакалаврському та магістерському рівнях, в місцевих комп'ютерних фірмах активно розробляють різноманітні програми з залученням ШІ та проводять безліч конференцій на задану тему за підтримки цих компаній та спеціально створеного ІТ кластеру. Наймасштабнішими серед таких конференцій є ІТ Arena та Lviv AI & Big Data Day. Окрім НУЛП в

Україні даних фахівців готують також в таких ВНЗ як Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» та Харківський національний університет радіоелектроніки.

Вплив розробок в сфері ШІ на людство.

Попри пряму взаємодію з нашим життям, штучний інтелект ще й впливає на наші думки та вчинки, особливо це стосується дітей, що було доведено групою дослідників під керівництвом Анни-Лізи Волльмер, яка повторила експеримент Аша, спрямований на демонстрацію влади конформізму в групах, але для участі привернула не тільки людей, а й соціальних роботів, що показало залежність дітей від впливу роботів [4].

Якщо ж говорити про інші аспекти індивідуальної взаємодії ШІ та людей, то варто згадати персональних роботів-асистентів, кишенькових друзів-чатботів та ін.

Розглядаючи аспект впливу ШІ на людство загалом, можна виділити наступні аспекти:

– базовий безумовний дохід (коли кожен за замовчуванням отримуватиме дохід, який покриватиме наші базові потреби. Вважаємо, що це може вивільнити значні творчі сили, адже людина матиме змогу займатися тільки тим, що їй до вподоби. Це також підтримка економічного балансу, адже економіці потрібні платоспроможні споживачі);

– технологія розпізнавання облич (за даними The Economist, оприлюдненими в жовтні, Китай, лідер в технології розпізнавання облич, використовує технологію, також частково побудовану на ШІ, для відстежування правопорушників, етнічних меншин та біженців, що з одного боку допомагає уряду тримати під контролем державу, а з іншого боку робить громадян відстежуваними 24 години на добу і таким чином перетворює їх на заручників системи, адже будь-які правопорушення одразу ж караються штрафами чи навіть арештами [10]);

– розумні міста та квартири;

– роботизована всесвітня оборона;

– роботизація виробництва, медичних операцій та ін.

Так, за усіма прогнозами, до 2025 року ШІ та роботи виконуватимуть до 50% завдань (в своїй більшості механічних), а люди повинні вже зараз налаштуватися на те, що їм доведеться вчитися протягом всього життя та максимально швидко перекваліфіковуватися, і прийняти той факт, що основним завданням людства буде освоєння тих областей діяльності, які є пов'язані з розумовою діяльністю, та яку роботи не зможуть освоїти.

Аналіз та дослідження проблематики в сфері ШІ.

Загалом проблеми, пов'язані зі штучним інтелектом як таким, а не напрямками його застосування, можна сформулювати в наступні групи:

– невизначеність самого поняття ШІ: розмитість, багатогранність поняття, що унеможливорює його нормування чи комерціалізацію;

– загрози від впливу ШІ на життєвоважливі рішення: наприклад, як запрограмувати ШІ для вибору однієї із двох складних альтернатив: автомобіль, керований ШІ повинен збити людину, що раптово з'явилася на дорозі, чи різко загальмувати, що може призвести до загибелі пасажирів;

–проблематика правосуб'єктності в інтелектуальній власності на розробки в сфері штучного інтелекту чи результати діяльності самого штучного інтелекту; законодавча невизначеність регулювання питань, пов'язаних в розробках в даній галузі, що відкриває шляхи до зловживань.

Право інтелектуальної власності на розробки в сфері ШІ.

Для вирішення однієї з вищенаведених проблем у 2017 році Європарламент ухвалив Резолюцію «Норми цивільного права про робототехніку». Документ, що складається з понад сотні пунктів, описує найрізноманітніші аспекти та проблеми робототехніки та штучного інтелекту [11].

Проблему патентного права в галузі штучного інтелекту було розглянуто на Світовому Економічному Форумі. Було зроблено огляд прогресу в сфері ШІ за останні роки, зокрема, його здатність "винаходити", а також було досліджено чотири основні питання патентного права, на які впливатиме ШІ: сутність патентної придатності технологій штучного інтелекту; патентоспроможність та авторство на винахід тих винаходів, що генеруються ШІ; відповідальність за порушення авторських прав на патент в сфері ШІ; місце ШІ в визначенні, наведеному ВОІВ щодо суб'єкта авторського права [12].

Українське законодавство наразі не регламентує правові основи використання творів, створених без участі людини і автором твору визнає лише фізичну особу. Так, згідно з Частиною 1 Статті 418 Цивільного Кодексу України, право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності [13]. Комп'ютерні програми ж як такі зазвичай належать до специфічних об'єктів інтелектуальної власності, які є результатом творчої діяльності людини, тому в Україні їх відносять до об'єктів авторського права та підлягають правовій охороні як літературні твори [14].

Проблемами та питаннями, пов'язаними з ШІ, в Україні займається Інститут проблем штучного інтелекту, який має багаторічну історію та у підпорядкуванні якого функціонують 8 структурних підрозділів [15].

Якщо говорити про питання правосуб'єктності, то перш за все потрібно розуміти, що наразі говорять лише про правосуб'єктність фізичних осіб та дають наступне визначення – «це передбачена нормами права здатність (можливість) бути учасниками правовідносин», а також наводять такі її складові як правоздатність, дієздатність та деліктоздатність [16].

Для того ж, щоб підійти до питання правосуб'єктності штучного інтелекту, необхідно перш за все визнати, що штучний інтелект не буде витвором, винаходом, програмою, корисною моделлю тощо, а розробнику штучного інтелекту не належатимуть на нього майнові авторські права, а належатимуть лише немайнові. Розробник не може будь-яким чином отримувати дивіденди від діяльності штучного інтелекту чи вчиняти правочини купівлі-продажу, лізингу тощо. Штучний інтелект, як і людина, має слугувати суспільству в цілому з такими ж правами та обов'язками, які притаманні людині з деякими уточненнями [17].

Наукова пропозиція щодо застосування ШІ.

Ідеєю застосування штучного інтелекту могла б стати наступна: закодувати ШІ на переклад книг. Та не просто переклад, а переклад, до

прикладу, праць одного автора на основі перекладу однієї з його робіт, зробленого людиною-перекладачем, щоб було враховано всі особливості авторського стилю письма та мовлення даного автора.

З одного боку це набагато пришвидшує процес видання книги іншими мовами і таким чином збільшує продажі, що є вигідним для автора, якщо ми говоримо про сучасних авторів, або ж для видавництва у будь-якому випадку. Та є інша сторона медалі – перекладачі, які залишаються без роботи... Проте, що ШІ поступово заповнює ринок праці ми вже згадували вище, і перекладачі в цьому списку ідуть мало не першими: автоматизований синхронний переклад вже втілений в реальність, якщо говорити про англійську і китайську зокрема, а письмовий переклад є напрямком, в якому вже останніх років 20 працюють безліч компаній і щодня вдосконалюються. Та, скоріш за все, в найближчі роки 50 усний переклад нікуди не зникне, адже людям все ще набагато приємніше спілкуватися з людьми, а не з машинами.

Щодо самої запропонованої розробки, то її можна було б вдало реалізувати на такій мові програмування, як Python, яка є однією з найбільш пристосованих програм саме для реалізації тих аспектів штучного інтелекту, які є пов'язані з людськими мовами.

Або ж, до прикладу, задати програмі всі розшифровані тексти давніх часів та запрограмувати її на переклад тих текстів, які ще досі є не розшифрованими та над чим працюють вже безліч років науковці. Це б полегшило розуміння світогляду наших предків та допомогло б відкрити ще досі невідомі культури, що є надзвичайно важливим для розуміння людської сутності. І, в свою чергу, не створювало б вищезгаданої проблеми з правособ'єктністю та правами інтелектуальної власності, адже за терміном давності ці тексти вже є надбанням людства, а працювати над їх розшифруванням буде саме програма без участі людини за попередньо заданими людиною алгоритмами.

Список використаних джерел:

1. Історія штучного інтелекту. Wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D1%88%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83
2. Artificial intelligence. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/artificial-intelligence>
3. Artificial intelligence. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>
4. Artificial intelligence. Business Dictionary. URL: <http://www.businessdictionary.com/definition/artificial-intelligence.html>
5. AI: 15 key moments in the story of artificial intelligence. URL: <https://www.bbc.com/timelines/zq376fr>
6. Техно. 24 канал. URL: <https://24tv.ua/techno>
7. Технології. Українформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology>
8. Global AI Talent Report 2018. URL: <http://www.jfgagne.ai/talent>
9. У Google відмовились від створення штучного інтелекту з військовою метою. URL: <https://tsn.ua/svit/u-google-vvela-zaboronu-na-rozrobku-shtuchnogo-intelektu-dlya-viyskovih-1168197.html>

10. China: Facing up to hyper-surveillance. URL: <https://www.facebook.com/TheEconomist/videos/619889691741512/UzpfSTEWMDAwNDU1MjE4MjE0NjoxMDk5ODEyODU2ODQ3MTEw/>
11. Кривецький О. До проблеми правового регулювання штучного інтелекту. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3728:do-problemi-pravovogo-regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu&catid=8&Itemid=350
12. Artificial Intelligence Collides with Patent Law. World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_48540_WP_End_of_Innovation_Protecting_Patent_Law.pdf
13. Цивільний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
14. Закон України Про авторське право і суміжні права. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
15. Інститут проблем штучного інтелекту МОН України та НАН України. URL: <http://www.ipai.net.ua/>
16. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. Правосуб'єктність фізичних осіб. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1684.html>
17. Питання правосуб'єктності штучного інтелекту. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/113593-pitannya-pravosubyechnosti-shtuchnogo-intelektu>

ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ ДФС ТА ДЕРЖПРАЦІ У СФЕРІ НАГЛЯДУ ТА КОНТРОЛЮ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Хохлова Катерина Русланівна

Науковий керівник: канд. ю. наук, доцент Грекова М.М.

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Україна*

Дотримання законодавства у сфері трудових відносин залишається однією із найбільш актуальних та дискусійних проблем в юридичній науці та практиці. Статистика показала, що в середньому на кожному перевіреному Держпрацею України підприємстві, починаючи з 2016 по 2018 роки, було виявлено не менше двох порушень роботодавцями трудового законодавства. Тому, за даними Держпраці України, підвищення ефективності заходів державного (нагляду) контролю та приведення національного законодавства у відповідність до вимог міжнародних договорів, є основними завданнями на поточний рік, оскільки досі існує проблема порушень трудового законодавства у сфері праці[1].

Органами, які здійснюють контроль за дотриманням законодавства з питань праці є: Державна служба з питань праці, органи місцевого самоврядування, які наділені відповідними повноваженнями, ДФС та Пенсійний фонд. Державна служба України з питань праці, яка є центральним органом у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, наділена правом, за наявності підстав здійснювати перевірки суб'єктів господарювання, а також притягати до відповідальності. У свою чергу, органи

ДФС при наявності відповідних підстав можуть проводити також перевірки суб'єктів господарювання, підстави та порядок проведення яких врегульовано Податковим кодексом. Тобто, можна припустити, що два органи наділені однаковими повноваженнями, проте ДФС не може самостійно притягати до відповідальності, навіть виявивши такі порушення. Тож постає питання, чи є необхідність такого навантаження, адже, якщо проаналізувати повноваження органів контролю, трудові відносини й дотримання законодавства про оплату праці не зовсім є предметом перевірки органів ДФС.

У юридичній літературі дослідженням проблем у сфері дотримання трудового законодавства займалися багато правників та вчених, також було присвячено багато дисертацій, монографій та інших наукових праць. Зокрема, дану тематику досліджували такі науковці, як В.С. Венедиктов, В.І. Прокопенко, В.М. Гарашук, Л.М. Давиденко, О.С. Пашков, О.В. Лавриненко, П.Д. Пилипенко, О.І. Процевський, Н.М. Хуторян, О.Н. Ярмиш та інші.

Відповідно до пункту 2 Порядку накладення штрафів за порушення законодавства про працю та зайнятість населення: «Штрафи можуть бути накладені на підставі акта документальної виїзної перевірки ДФС, її територіального органу, в ході якої виявлені порушення законодавства про працю» [2]. Також, згідно ч. 5 ст. 265 КЗпП України: «Штрафи, зазначені в абзаці другому частини другої цієї статті, можуть бути накладені центральним органом виконавчої влади, зазначеним у частині четвертій цієї статті, без здійснення заходу державного нагляду (контролю) на підставі рішення суду про оформлення трудових відносин із працівником, який виконував роботу без укладення трудового договору...» [3].

Таким чином, не передбачено статтею 265 КЗпП України, що штрафи можуть бути накладені на підставі акта документальної виїзної перевірки ДФС, її територіального органу, в ході якої виявлені порушення законодавства про працю. До того ж, норма зазначена в Порядку накладення штрафів за порушення законодавства про працю та зайнятість населення суперечить положенням Податкового кодексу України, тому акт документальної виїзної перевірки ДФС не може слугувати підставою для накладення штрафу, а може бути лише підставою для проведення інспекції.

Досить поширеною проблемою, окрім колізій у законодавстві, як показала судова практика, є порушення прав суб'єктів господарювання, шляхом винесення постанов про накладення штрафів на підставі незаконних актів документальної виїзної перевірки, завдяки рівню довіри до ДФС з боку центрального органу у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю. Тому, існує досить значна кількість судових справ які підтверджують, що Держпраці часто накладає штрафи без проведення інспекційних перевірок та виносить постанову про накладення штрафу на підставі акту документальної виїзної перевірки ДФС. Так, рішенням Закарпатського окружного адміністративного суду міста Ужгород від 15 січня 2019 року, було задоволено адміністративний позов фізичної особи-підприємця до Управління Держпраці, оскільки не беручи до уваги наявні документи легального працевлаштування надані на письмову вимогу Держпраці, фактичною підставою для винесення оспорюваної постанови став Акт фактичної перевірки Головного управління ДФС, який був складений на основі недоведених та неіснуючих порушень [4].

Схожий спір виник і в адміністративній справі за позовом фізичної особи до Управління Держпраці у Тернопільській області, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору на стороні відповідача в особі Головного управління ДФС у Тернопільській області. Так, рішенням Тернопільського окружного адміністративного суду міста Тернопіль, від 26 лютого 2019 року, суд задовольнив позов у повному обсязі, оскільки встановив, що під час перевірки було зроблено помилковий висновок, який зазначений у акті перевірки, про фактичне перебування фізичної особи у трудових відносинах з позивачем лише на підставі припущень, які не були підтвержені належними і допустимими доказами, та спростовуються матеріалами справи, тому суд визнав протиправною та скасував постанову Держпраці про накладення штрафу [5].

Отже, з огляду на вищевикладене, сфера нагляду та контролю за додержанням трудового законодавства містить проблему недоцільності наділення однаковими повноваженнями ДФС та Держпраці, при цьому забезпечуючи можливість притягнення до відповідальності лише центральний орган у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю. Також, потребує додаткового роз'яснення з боку Мінсоцполітики або Держпраці України питання можливості накладення штрафів за порушення законодавства про працю відповідно до статті 265 КЗпП України на підставі акта документальної виїзної перевірки ДФС, її територіального органу, в ході якої виявлені порушення законодавства про працю, без складання акту інспекційного відвідування Держпраці, що також можна назвати прогалиною у законодавстві.

Список використаних джерел:

1. Підсумки діяльності Державної служби України з питань праці за 2018 рік [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://dsp.gov.ua/pidsumky-diiialnosti-derzhavnoi-sluzhby-ukrainy-z-pytan-pratsi-za-2018-rik/>
2. Кодекс законів про працю України: Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. // ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375.
3. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квіт. 2017 р. № 295 // Офіційний вісник України. – № 38 – 2017. – 16 трав. – С. 100
4. Рішення Закарпатського окружного адміністративного суду міста Ужгород від 15 січня 2019 року по справі № 260/1121/18 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79492660>
5. Рішення Тернопільського окружного адміністративного суду міста Тернопіль від 26 лютого 2019 року по справі № 500/2674/18 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80196111>

SECTION 21. PHILOSOPHICAL SCIENCES

ВПЛИВ ЗМІ НА БУТТЯ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ В ГЕНДЕРНО-РОЛЬОВІЙ СФЕРІ

Рубан Ольга В'ячеславівна, д-р. філос. наук, професор Хамітов Н.В.
*Коледж Сумського національного аграрного університету
Україна*

Мета статті осмислити вплив засобів масової інформації на буття людини в сучасному українському суспільстві в гендерно-рольовій сфері.

Ми виходимо з того, що маскулінні та фемінні елементи має кожна людина. Наголошуємо на тому факту, що більшість з того що розглядається як маскулінні та фемінні риси визначається суспільством та культурою. Тобто поляризуюче протиставлення "чоловік – жінка", "маскулінне – фемінне" в певній мірі є штучним, сформованим історично та існує як світоглядна установка, що виникла в процесі тривалої історичної соціалізації.

Ми стоїмо на позиції, що маскулінність не обов'язково притаманна чоловікам так само, як фемінність – не є виключно жіночою характеристикою.

Трансформаційні процеси сучасного українського суспільства є неоднозначними. Так вони актуалізують питання гендерного конфлікту, що є результатом соціальних змін, які впливають на світоглядні тенденції щодо гендерних ролей у сучасній Україні. Успішне подолання гендерно-рольового конфлікту та кроссгендерності є життєво значущим завданням для людини і суспільства, а результатом їх розуміння та вирішення часто стає поява нових особистісних якостей, що створюють і нові умови суспільного життя.

Яку роль відіграють ЗМІ у цьому процесі?

Ми вважаємо що засоби масової інформації виступають значним соціалізатором. Вони мають серйозний вплив на формування свідомості сучасної людини, українця/ки зокрема. Тривалі спостереження доводять підтримку мас-медіа існуючу гендерну нерівність, активно використовуючи неетичні, некоректні, висловлювання, сексиські образи стосовно представників гендерних груп, особливо часто у сюжетах реклами.

Засоби масової інформації, функціонують у режимі «творення моделей колективної поведінки» та вводять нові поведінкові зразки [7, с. 79]. Що у зв'язку з перехідним періодом українського суспільства, періодом активних світоглядних перетворень, створює підґрунтя процесам справжньої нормативно-ціннісної експансії. Радянська нормативно-ціннісна база відійшла, а нової системної не запропоновано (ця ситуація стосується і інших соціалізаторів, наприклад сім'ї, освіти), в такій ситуації ЗМІ є впливовим соціалізатором в гендерно-рольовій сфері зокрема.

Особливу увагу ми звертаємо на два аспекти: взаємовідносини між чоловіком і жінкою у напрямку «робота – сім'я» та сексиська тема. Останні десятиріччя ЗМІ активно поширює «західну модель» взаємин де на перший

план виходить кар'єра, а потім шлюбно-сімейні стосунки, останні більш вільні у статевому/гендерному плані, так звані консенсуальні шлюби, неоформлені статеві стосунки та шлюбно-сімейні відносини [1]. Сильний вплив подібна інформація має на молодь, в деяких випадках і на дорослу частину населення. Суспільна реакція різна: від толерантної, пошуку компромісів до критичної, агресивної. Це є свідченням недостатньо системної політики держави у цій сфері. Тому слід проводити збалансовану державну політику щодо роботи ЗМІ, фільтрування кількісно і якісно інформацію, дотримуватись існуючих правових норм, контролю і самоконтролю, останнє більш етичне питання.

На окрему увагу заслуговує роль ЗМІ щодо поширення сексисських ідей. Сексизм, як дискримінація за ознакою статі, ґрунтується на стереотипному баченні гендерних ролей у суспільстві. Зазначимо, що у патріархальному суспільстві домінантною групою є чоловіки, які володіють ресурсами та важиллями впливу, а дискримінованою – жінки, які розглядаються як «обслуговуючий» додаток, об'єкт для задоволення «сильної» половини людства – чоловіків. Можемо констатувати вплив медійників на підтримку патріархальної ідеології у суспільстві, негативний вплив на формування адекватного сприйняття і відношення щодо питання статі/гендер [2]. «Гучні заголовки», «гарячі новини», «жорстка подача матеріалу» – гроші, а наслідки, від «о знову», до боротьби за «традиційні цінності»; формування сприйняття тіла як товару; насилля з позиції «сам/сама винний/а» – і поступове сприйняття як норми, взірця, а не «як може бути», альтернатива. Сексисський контекст на зовнішніх рекламних носіях і в ЗМІ сприяють підтримці сприйняття жінки як істоти «при» чи істоти «для» нього, для чоловіка. Викривлене сприйняття реальності є одним із наслідків інформаційного, рекламного тиску з боку медіа без урахування принципу паритету [5; 6].

Представники сучасної патріархальної частини суспільства толерує ставленні до жінки, зокрема через ЗМІ, як до об'єкту. На це працюють цілі індустрії: індустрія краси, навчальна індустрія(жіночі школи, курси, тренінги) – де жінок навчають служінню чоловіку (сприяє реалізації четвертої групи гендерних стереотипів) [4]. Більшість стереотипів поширених у медіа стосується жінок, мова йде про їх зовнішність, емоційний стан, поведінку, функціональні обов'язки. як домашні так і професійні. Тиск відчувають і чоловіки, особливо ті, які «не вписуються» в «традиційні» стандарти. Саме тому маємо рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи, Резолюцією Парламенської Асамблеї Ради Європи щодо боротьби із сексисськими стереотипами у ЗМІ [3, с. 51].

На сучасному етапі представники прогресивних світоглядних сил, гендерно свідомі діячі медіа працюють у напрямку розкриття та критики подвійних стандартів сучасного українського суспільства. А саме: з одного боку має місце декларування рівних прав і можливостей чоловіка і жінки на законодавчому рівні, з іншого підтримується існуючі, створюються нові видимі й невидимі бар'єри щодо процесу самореалізації жінок і чоловіків [1].

Пам'ятаємо, що ЗМІ є дзеркалом суспільства і виконує просвітницьку та виховну функції, тому від суті контенту їх наповнення залежить і рівень обізнаності соціуму, якість виконання соціалізаторської функції медіа.

Перехідне суспільство це шанс до змін, а ось яких змін питання відкрите. Можливі різні варіанти: повернення до тоталітарного суспільства з патріархальними рольовими проявами, чи до суспільства рівних можливостей, де громадяни шляхом гендерної рівності та паритетних відносин вибудовують відносини гендерного партнерста. Можливий варіант тривалого перехідного становища, в якому панує рольва невизначеність і постійне протистояння, що посилює девіаційні прояви і загальну конфліктність як в гендерно-рольовій сфері, так у суспільстві в цілому.

Список використаних джерел:

1. Гендер для медій: Підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей: Видання третє, виправлене та доповнене / ред.: Марії Маерчик, Ольги Плахотнік, Галини Ярманової. Київ: Критика, 2017. 224 с.
2. Гендерний розвиток в Україні: реалії і перспективи. United Nations Development Program me, UN in Ukraine, 2003. С. 87-74 27
3. Гендерна чутливість українських медіа. Порадник / Богдана Стельмах, Оксана Ярош. Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2018. 67 с.
4. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія. Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 308 с.
5. Запобігання гендерній дискримінації в рекламі / Л. Нечипоренко, М. Руденко, О. Сулова. Київ: СПД Москаленко О. М., 2011 88 с.
6. Кісь О. Кого оберігає берегиня, або матриархат як чоловічий винахід «Я» (Інформаційно-освітнє видання). Харків, 2006, № 4(16). С. 11–16.
7. Турен Ален Возвращение человека действующего. Очерк социологии. Перевод с французского. М. Научный мир 1998. 204 с.

М. О. БЕРДЯЄВ ПРО ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

канд. філос. наук, доцент Коротіч Галина Вікторівна
*Державний вищий навчальний заклад
«Приазовський державний технічний університет»
Україна*

Пошуки філософських засад концепції збалансованого розвитку передбачають, зокрема, вивчення філософської спадщини видатного філософа ХХ століття М. О. Бердяєва. Йдеться не тільки про його антропологічні роздуми, але й про його філософський аналіз економічної сфери розвитку суспільства. Хоча мислитель не залишив нам учення у цілісному систематизованому вигляді, його думки щодо розвитку економіки вимагають уважного дослідження. Бердяєв справедливо підкреслює важливість і необхідність розкриття філософського сенсу цього розвитку. Насамперед, це стосується проблеми співвідношення і взаємозв'язку економічного і духовного аспектів суспільного життя. Надаючи характеристику сучасному йому суспільству і стану людини в ньому, вчений

підкреслював існування глибокого жаху перед незабезпеченістю життя, перед можливою або реальною бідністю [1, с. 287]. Цей жах свідчить не стільки про панування споживачьких ідеалів, скільки про «некосмічність» світу, тобто відсутність його гармонійної організації, та про наявність глибоких суперечностей. Щоб досягти такого організованого (тобто «космічного») стану, необхідно вирішити низку основних завдань. Наприклад, вирішити завдання оволодіння природою і регуляції (організації) її стихійних сил [1, с. 290]. Причому оволодіння не у деструктивний, тобто такий, що знищує природу і, відповідно, саму людину, спосіб. Дуже актуальним для нас є зауваження Бердяєва про те, що завдання всебічного і цілісного дослідження проблем економічного розвитку вимагає усвідомлення безпосереднього зв'язку економіки з питаннями моральності, адекватного уявлення про критерії техніко-технологічного і наукового розвитку, розуміння людини як мікрокосму, тобто малого цілісного всесвіту. Останнє є особливо важливим, оскільки нецілісна людина із фрагментарним світоглядом не здатна цілісно, системно, у погодженні з моральними нормами вирішувати завдання дослідження і перетворення всесвіту. Така цілісність, з точки зору Бердяєва, утворюється, насамперед, усвідомленням людиною необхідності уподібнитися своєму Творцеві – Богу. Гармонійне поєднання людини-мікрокосму і людини як образу та подоби Божої створить непересічну творчу, гармонійно розвинену особистість, діяльність якої буде ґрунтуватися на вищих моральних цінностях. Отже, йдеться про моральні засади економічного розвитку. Неодноразово повертається Бердяєв до думки про те, що економічне життя не слід протиставляти життю духовному, не слід розривати їх [1, с. 292]. Ба більше, економічний розвиток є вкоріненим у духовному розвитку. Разом із тим, через господарську діяльність розкривається сила людського духу. Характер людської праці та її результати залежать від духовних чинників, від інтелектуального і морального розвитку людини. Бердяєв наголошує на тому, що виробничий процес повинен бути побудованим у такий спосіб, щоби сприяти духовному розвитку людини, а це, в свою чергу, сприятиме розвитку економіки.

Однією з основних тем міркувань Бердяєва є проблема філософського аналізу техніко-технологічного розвитку, який є основою розвитку економічного. Учений слушно наголошує на суперечливій ролі техніки у нашому житті. Її розвиток сприяє зростанню матеріального і фінансового багатства. Однак наразі вона веде до цього стану, руйнуючи органічну єдність природи, завдаючи їй та самій людині великої шкоди. Зокрема, людина опинилася під владою створюваної нею техніки, яка диктує їй свій «технічний» ритм життя та перетворює на додаток до себе. Людина губить свободу, втрачає свою власне людську сутність, риси творця і набуває рис споживача. Бердяєв критикує як капіталізм, так і соціалізм за варварське, бездушне, аморальне, споживче ставлення до природи. Останнє знаходить свій прояв у пріоритетності суто економічних цілей діяльності людини. Розмисли філософа доводять важливість завдання формулювання принципів, які закладатимуться в основу створення нової техніки. Головний із них може виглядати так: перетворювати природу необхідно відповідно до її

законів, спираючись на системне знання її процесів, глибоке усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків. Також Бердяєв слушно підкреслює велике значення для економічного розвитку саме особистості з її якостями і здібностями. Вільна особистість, яка організовує господарське життя, повинна відповідально ставитися до цього завдання, зокрема, до збереження стану довкілля. Виробництво повинно вибудовуватися у такий спосіб, щоб не перетворювати людину на частину технічної системи, на певний механізм. Бердяєв дуже доречно пише про машину як засіб створення нового, штучного, космосу і, по суті, порушує питання про формування органічного зв'язку між «другою природою» та природою як такою, а також про роль людини в створенні такого зв'язку. Вчений наголошує, що техніка має не тільки соціальне, але й космічне значення [2, с. 199]. Сучасний стан технічного розвитку свідчить про дегуманізацію людського життя [2, с. 198]. Тому розвиток техніки не повинен керуватися суто технічними законами.

На наш погляд, Бердяєву, на жаль, не вдалося системно розглянути проблему філософських засад економічного розвитку. Однак він справедливо підкреслив існування проблеми дегуманізації сучасного йому (і нам) економічного (і не тільки) життя, у якому людина є підпорядкованою фінансовим і матеріальним цінностям та перетворилася на споживача, і ставить актуальне питання про подолання цього стану. Це можна здійснити через переосмислення системи цінностей як підґрунтя людської діяльності: вона повинна бути збалансованою, однак за пріоритетності цінностей духовних.

Список використаних джерел:

1. Бердяєв Н. А. Философия неравенства. М. : АСТ МОСКВА : ХРАНИТЕЛЬ, 2006. 349, [3] с.
2. Бердяєв Н. А. Дух и реальность. М. : АСТ; Харьков : Фолио, 2003. 679, [9] с.

МІСЬКИЙ ЕКО-АКТИВІЗМ В УКРАЇНІ

Тихомірова Фаріда Ахнявівна

Одеський Національний університет імені І.І.Мечникова

Україна

Місто - це складна нелінійна соціоекосистема, яка складається з багатьох елементів та відношень між ними. Без розуміння міста як системи, дуже складно адекватно реалізувати будь-які міські проекти.

Важливо усвідомлювати, в якому напрямку будуть розвиватися розумні міста, враховуючи розвиток штучного інтелекту, концепції розумного міста, розуміти глобальний контекст розвитку міст, адже у більшості міст одні й ті ж проблеми, пов'язаних з якістю довкілля та іншими екологічними проблемами. Важлива соціальна тенденція, яку неможливо просто ігнорувати, пов'язана з тим, що люди позбавляються від позиції споживачів «права на місто», від старого менталітету «створіть нам, дайте нам».

Після децентралізації 2014 року в містах України відбувається невинне формування низової народної ініціативи, громадянської самоорганізації городян. Стимулом до його розгортання часто стає дискомфорт людини в місті. Екологічна безпека і збереження та створення зелених зон, які стануть зонами персонального комфорту для городян, виходять на перший план у міському активізмі.

Соціальний (цивільний) активізм - все, що прямим або непрямим чином може викликати зміни в конкретному місті, суспільстві і державі. Соціолог І.М.Тютюнджи слушно зауважує, що «Соціальний активізм спрямований на соціальні перетворення різних рівнів. Він може бути заснований як на сильних, так і на слабких соціальних зв'язках. Однак найважливіша загальна характеристика соціального активізму - ініціатива громадських груп, що відрізняє його від соціальної активності - терміна, що описує безліч видів громадської активності: членство в профспілках, громадські доручення, участь в суботниках» [1].

Дослідники Ц. Петрова та С. Терроу відзначають співіснування в Центральній та Східній Європі двох різновидів активізму: партисипативного (активізму участі) і транзакційного.

Активізм участі орієнтований на відносно масову мобілізацію соціальної бази. В умовах низького потенціалу мобілізації її можна компенсувати побудовою широких коаліцій міських ініціатив та організацій, пошуком союзників серед тих, хто має владні повноваження або засоби тиску. Стикаючись із проблемами низової мобілізації, протестні ініціативи могли б об'єднувати зусилля між собою. Транзакційний активізм спирається на зв'язки між різними групами протестувальників та неурядовими, державними та міжнародними організаціями [2].

Рух «коренів трави» (grassroots), як часто визначають міський активізм, концентрується навколо широкого кола проблем або тем. Соціальна активність охоплює широкий спектр дій: від зусиль з облаштування незначної частини міського простору або організації акцій з метою привернути увагу до певної теми чи проблеми до створення стратегії і бренду міста, вона полягає не тільки в протестах, але і в тому, щоб брати участь в спільному обговоренні.

У сучасному суспільстві активізм визначається готовністю зробити наступне: пожертвувати час, або гроші, підписуватися на онлайн-новини, проводити або організувати групові заходи, бути частиною групи, брати участь у заходах зі збору коштів, підтримувати або бойкотувати бізнес, брати участь за допомогою мобільних текстових повідомлень.

Один із трендів сьогодення - відхід від необдуманого споживання і потреба в ідентифікації себе через соціальний та культурний простір міста. Це інший рівень розвитку і підготовки людей. Городяни з активною життєвою позицією беруть на себе відповідальність за простір навколо себе, приводячи його в порядок.

Міські еко-ініціативи займаються організацією кампаній протесту проти незаконної забудови, не зосереджуючись на одній проблемі. Вони виходять на інший рівень, піднімаючи питання боротьби за муніципальну демократію та збереження суспільної власності. Проблеми, які вони порушують, згодом входять у публічний політичний дискурс на рівні міст. Це вказує на помітність та знаковість протестної діяльності активістів. Активізуються міські рухи проти

розваг, пов'язаних із експлуатацією тварин (проти цирків та дельфінаріїв), проти експериментів на тваринах та вівісекції, за захист безпритульних тварин.

Сучасний еко-активізм також медіатизується. Для досягнення соціальних змін, активісти використовують тисячі онлайн-платформ, знаходячи альтернативні інструменти для комунікації, коли існуючі засоби з якоїсь причини перестають працювати, або блокуються. Прикладом є екологічний флешмоб-виклик #trashtag весною 2019 року: користувачі з усього світу прибирали сміття на будь-якій забрудненій території і викладали фотографії «до» і «після» з хештегом #trashtag.

Людей, які розуміють глобальний контекст міського еко-активізму менше. У кожної людини свої цінності, філософія, мотивація, але разом вони «інвестують» в соціальний капітал міста особистий час і сили, одержуючи нові соціальні зв'язки, справедливість і довіру, комфорт та зручність.

Щоб не втратити шанс створити життєздатну альтернативу боротьби за «право на місто», важливо закладати фундамент з широких зв'язків, солідарності городян, ефективної організації та системного аналізу. Потрібно, щоб еко-активізм перейшов в стійкі відносини, які перетворюються в соціальний бізнес без надприбутків, щоб люди розуміли, що важливо максимізувати благо, а не вигоду. Отже, створюється нова самоідентифікація, певна філософія усвідомлення того, що ми члени спільноти, мешканці цього міста, двору; ми теж хочемо щось зробити.

Список використаних джерел:

1. Тютюнджи И. М. Новые формы социального активизма . Социол. исслед., 2012, № С. 149–153.
2. Petrova, T. & Tarrow, S., 2007. Transactional and Participatory Activism in the Emerging European Polity: The Puzzle of East-Central Europe. *Comparative Political Studies* 40: 74–94.

РОЛЬ КОНЦЕПТУ НЕВИЗНАЧЕНЕ ПОЛЕ (CHAMP INDÉFINI) В ТЕОРІЇ ТВОРЧОЇ ЕВОЛЮЦІЇ АНРІ БЕРґСОНА

канд. філос. наук, асистент Бартусяк Павло Миколайович
*Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
Україна*

У критичній літературі дослідження ролі *нейтрального* або *невизначеного* у теорії творчої еволюції Берґсона практично відсутне. Французький філософ вельми часто використовував у своїх текстах процедуру нейтралізації. Вона виконує вельми важливу функцію. Факт існування чималої кількості ліній еволюції, кожна з яких насичена видовими диференціаціями, повинен забезпечуватись певними сприятливими умовами.

Однією із таких умов у Берґсона є *нейтральність* середовища, в якому лінії еволюції розгортаються. Якщо в океанічних глибинах панує абсолютна темрява, то виникатимуть види без зорових органів. Якщо там з'явиться постійне джерело світла, і воно регулярно функціонуватиме, то виникнуть види із зоровою здатністю. Але саме середовище нейтральне, *невизначене поле* [2, р. 101] (*champ indéfini*), себто воно не віддає перевагу ні видам із зором, ні видам без нього. Така умова запускає грандіозну гру факторів та ними спричинених ефектів. Згідно з Берґсоном, еволюція органічного світу не може бути *напередвизначеною* [2, р. 65] (*prédéterminée*) у всій йому сукупності. Позаяк фактори, які спричинятимуть ті чи ті ефекти, не є напередзаданими. Навпаки, наявна *спонтанність життя* [*ibid.*] (*spontanéité de la vie*), яка проявляється через неперервну творчість форм, відбувається *неперервне розбризування новизни* [1, р. 12] (*jaillissement ininterrompu de nouveauté*). І цей процес ніколи не завершується.

Список використаних джерел:

1. Bergson, H. Introduction (première partie). *La pensée et le mouvant*. Paris: PUF, 1969. 294 p.
2. Bergson, H. L'évolution créatrice. Paris: PUF, 1959. 372 p.

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ КОНТЕКСТ ТРАКТУВАННЯ

Левченко Леся Юріївна

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
Україна

У сучасному суспільстві неможливо ставитися до особистості без урахування соціокультурних особливостей статі. З'являється новий категоріальний апарат, що містить терміни з ключовим словом «гендер», які дозволяють більш повно вивчати особистість та її особливості.

Гендер відображає культурні оцінки й очікування, що адресуються людям залежно від їх статі. Визначення чоловіка і жінки, відмінностей між жіночністю і мужністю, змінюється з плином часу. Різні уявлення існують одночасно, набуваючи більшої або меншої значущості; їх комбінують, співвідносять одне з одним, щоб через відмінності між статями дати характеристики людини взагалі. Усвідомлення факту цих історичних змін відбулося не так давно.

Відмінність за ознакою статі не закріплена природою; вона виникає і змінюється разом з культурою. Цей конструкт, як показують сучасні дослідження, включений до історичного процесу розвитку менталітету і суспільства.

У період античності вважалося, що чоловіки і жінки не є рівними, незалежно від реального положення жінки в суспільстві: нерівна цінність чоловіків і жінок мотивувалася їх «різною природою».

Платон стверджував, що в майбутньому ідеальному суспільстві обидві статі повинні будуть опанувати одні і ті ж заняття і ремесла. Жінкам навіть доведеться воювати нарівні з чоловіками. У своїй «Державі» він створює ідеальну державу, в якій всупереч звичаям свого часу проголошує тезу про придатність жінок до всіх видів загальнокорисної діяльності, аж до самих вищих форм управління державою. Основою ідеальної держави є справедливість. Вона полягає в тому, щоб кожний громадянин зміг займатися тим, що найбільше відповідає його натурі.

Платон стверджує, що тільки той, хто зможе володіти своїм особистим тілом і своїми почуттями, зможе розумно і справедливо керувати державою і іншими людьми. Тому в своїй моделі «справедливої держави», Платон визначає функції державного управління правителям-філософам, які, пройшовши всі необхідні стадії освіти, звільнившись від так званих випадкових задовольень, і піднялись до сфери чистого інтелектуального знання – філософії. Тільки вони, на його думку, можуть приймати справедливі рішення [1, с.251].

У деякій мірі Платон допускає рівність між чоловіками і жінками вищих класів у своїй ідеальній державі, але все ж таки в діалозі «Тімей» вчить, що чоловіки, які в своєму житті всього боялися або були не справедливими, в наступному житті відродяться жінками [2, с.539].

Зовсім іншою є позиція Платона на розгляд питання статі. У своєму творі «Закони», коли мова йде про навчання науками, а також мистецтвами громадян: «Все це мій закон прописав би однаково і для жінок, і для чоловіків... Я стверджую, що якщо це взагалі можливо, то у вищому ступені нерозумно діють тепер у наших містах, коли не привчають до цього із усіх сил одностайно і однаково як чоловіків, так і жінок. Майже вся держава стає, таким чином, половинною, замість того, щоб бути вдвічі більшою, завдяки єдності праці і мети» [1, с.257].

У цю епоху формується думка про жінку, як про пасивну в своїй основі істоту, до якої не можна підходити так, як до чоловіка. Якщо розглядати чоловіка і жінку, то очевидно, що дисбаланс особистих людських якостей не викликає сумнівів. Тілесно-чуттєва сторона життя пронизує всю жіночу сутність і звільнитися із цієї «в'язниці» не має ніякої можливості. Але ніхто і не ставить перед жінкою такої мети, оскільки американська дослідниця жіночої статі Лінда Ланге, спеціально простежувала зв'язок етики, політики і біології в філософії Аристотеля. Жінка, за Аристотелем, являє собою матерію, на той час коли чоловік – форму або душу. Аристотель, вказує Л. Ланге, вважає жінку різновидністю природної деформації, хоча і постійно має своє місце в природі. Головне призначення і єдине виправдання даної природної деформації, звичайно, відтворення домашньо – сімейного життя чоловіка. Найбільш виразно цю позицію Аристотель висловив в своїй «Політиці» [3, с.28].

Позиція Аристотеля в трактуванні питання статі була властива для цієї епохи, оскільки, як було зазначено, закономірно поставала із спільного розуміння природи людини того часу.

У середньовічній філософії виділяють два основних історичних етапи: патристика, що є зародженням релігійно-філософських доктрин і розвиток християнської філософії в умовах античності, яка заснована на філософській методології Платона, в якій здійснюється повне виключення характеристик жіночого із філософського мислення і культури; схоластика, так званий період філософії зрілого середньовіччя, яка базується на філософській методології Аристотеля, в якій функції жіночого допускаються за умов, що над ними здійснюється постійний раціональний контроль [4, с.396].

У своїй праці «Сповідь» Августин стверджує, що всі люди гріховні, тому що з моменту свого народження вони прагнуть до почуття насолоди. Августин поділяє насолоду на ті, що пов'язані з відчуттям смаку, нюхом, зором і ті, які людина може підкорити своєму розуму, а також ті, що пов'язані із сексуальним задоволенням. Вони асоціюються з жіночим, менш за все піддаються раціональному, а тому є загрозою для досягнення істинної насолоди, досягнення якої залежить тільки від близькості до божественного начала.

У схоластиці жіноче поступається в усіх відношеннях чоловічому, але вона має свою функцію, необхідну для реалізації божественного. У філософії Фоми Аквінського наголошується на ролі жінки як помічниці чоловіка, яку вона повинна виконувати відповідно до свого природного призначення. Тобто, людиною для Фоми Аквінського являється чоловік, а жінка – лише засіб для реалізації принципу роду людського і тому не має ніякого самостійного значення.

Також в схоластиці формується уявлення про характер патріархальної влади за аналогією з владою Бога, якій підкорені всі функції індивідів і котра повинна жорстоко карати за всі відхилення від раціонального плану патріарха [4, с.400].

Епоха Нового часу пов'язана з розглядом відмінностей між характеристиками статі. В якомусь розумінні дякуючи християнській ідеології, яка зрівняла чоловіка і жінку перед Богом, а головним чином, внаслідок гуманістичних настроїв епохи природа жінки переосмислюється в філософії. У ній можна віднайти риси, які мають самостійну цінність. Саме в цей час у філософії й культурі формуються якості маскулінності та фемінності, ідеальні моделі чоловіка та жінки.

Традиція зведення жінки до функції народжування дітей і відкритого декларування на цій основі «специфічною» людиною проходить через всі віки. І так майже до XX століття. Власне кажучи, ще попередники філософії XX століття, наприклад, А.Шопенгауер був переконаний, що «призначення жінок вичерпується призначенням поширювати рід людський» і Ніцше: «перше і останнє призначення жінки – народжувати здорових дітей».

Вперше в інтелектуальній історії людства в Просвітництві розглядаються питання про можливості розвитку жіночих інтелектуальних здібностей і про жіночу освіту. В епоху Просвітництва вперше виникають теорії, в яких

формуються ідеї жіночої емансипації і здійснюється критика патріархальної ідеології. Серед найбільш відомих філософів цієї епохи найвизначнішим є Ж.-Ж. Руссо зі своєю теорією про гендерні ролі виховання, яку він виклав у своїх працях «Юлія, або Нова Елоїза» (1761), «Еміль, або Про виховання» (1762).

У цих працях яскраво виражена ідея про те, що жіноче начало характеризується позитивними якостями, які відсутні у чоловіків. На думку Руссо, позитивна роль жіночого базується на тому, що жінки, маючи іншу чуттєву природу, наділені здібностями подобатися чоловікам, викликаючи у них при цьому кращі людські почуття – любов, співчуття, турботу, а також розвивати чуттєвість і формувати в них естетичний смак. Згідно теорії «природного виховання» Руссо найбільш ефективним засобом самоконтролю є розум, при якому суб'єкт орієнтується не на думки про себе, а на принципи загального морального законодавства, вираженням яких виступає інстанція Загальної Волі. Але, згідно з Руссо, жіночий розум виявляється слабким для того, щоб засвоїти принципи Загальної Волі. І тільки чоловік може оволодіти принципами Загальної Волі і навчитися виконувати функцію раціонального контролю по відношенню до самого себе.

Оскільки форма самоконтролю засобами розуму недоступна для жінок, вони змушені протягом свого життя весь час звертатися за допомогою до наставника, функцію якого виконує чоловік: спочатку – це батько, а вже потім – її чоловік. Для того, щоб залишатися «природною жінкою» і зберегти свою чуттєвість від шкідливих впливів, жінка повинна в процесі соціалізації перейти із одного будинку (батьківського) в інший (будинок свого чоловіка), де її моральне й інтелектуальне виховання, яке почали батьки, буде продовжене чоловіком-вихователем.

Основні вимоги «природного» виховання: домашнє виховання, обмеження контакту із зовнішнім світом; виховання жінки для материнства; неперервність виховання, в процесі якого функції батька після одруження переходять до її чоловіка.

Таким чином, у теорії жіночого виховання Руссо стоїть на патріархальних позиціях, оскільки не дивлячись на визнання позитивної ролі жіночої чуттєвості в культурі він виступає проти жіночої емансипації.

Сучасна гендерна теорія не намагається заперечити відмінності між жінками і чоловіками. Вона засвідчує, що сам факт відмінностей не такий важливий, як важлива їх соціокультурна оцінка й інтерпретація, а також побудова владної системи на основі цих відмінностей.

Формування гендерного підходу не випадково співпало з широким обговоренням проблеми про співвідношення біологічного і соціального в природі людини. На Заході проблема ідентифікації статі, з'ясування ролі соціального, культурного, з одного боку, і біологічного, з іншого, стали головною проблемою, яку обговорювали.

Однією з ключових гендерних проблем є проблема патріархату. На початку 90-х років професор соціології, С.Волбі (Велика Британія), наповнила поняття патріархату соціологічним змістом, визначивши патріархат як «систему взаємопов'язаних соціальних структур, за допомогою яких чоловіки пригнічують та експлуатують жінок». Термін «патріархалізм» застосовував ще

М.Вебер для означення певних типів суспільств чи соціальних інституцій, у яких владна структура аналогічна моделі сім'ї, що живе за «правилом батька»[5, с.86].

Традиційні дослідження про жінок перестали розглядатися як науково обґрунтовані висловлювання, які можуть пояснити нерівні суспільні позиції чоловіків і жінок. «Теорії», які приписували жінкам особливу ірраціональність, лагідність, домовитість, вважаються тепер чоловічими стратегіями. Сукупність чоловічого досвіду створило теорії, які претендували також на репрезентацію специфічних життєвих вимог жінок і характерного для них сприйняття дійсності.

Сукупність норм і традицій, яка несе кожній статі узагальнену інформацію про відповідні психосоціальні властивості, називають гендерними ролями. Це – аспекти чоловічого й жіночого, що спричинені як біологічними, так і соціальними чинниками.

Уявлення про відмінності статей і пов'язані з ними норми поведінки, виражаються частіш за все в формі пояснень особливих якостей і обов'язків, переваг і обмежень, властивих жіночій статі. Сутність, природа і призначення чоловіка є лише звуженими рамками специфіки статі.

Із зміною сучасної гендерної структури світу змінюються чоловічі і жіночі ролі. А ідеал гендерної теорії – андрогінність – означає перебудову традиційної феноменології статі, що чітко розмежовує фемінне та маскуліне в їх соціальному призначенні. Гендерний підхід формулює нову відповідь на очевидне порушення патріархальної моделі світу у зв'язку з активним входженням жінки в культуру.

Проникаючи в різні сфери гуманітарних наук, вбираючи в себе найновіші методологічні розробки, цей підхід прагне перебудувати попередні структури і брати участь у структуруванні нової культурної моделі. Гендерні дослідження спрямовані на вивчення соціальних і культурних концепцій жіночого та чоловічого, а теорія гендера акцентує увагу не на проблемах жінок, а на стосунках жінок і чоловіків у суспільстві, на неможливості адекватно розуміти становище жінки в суспільстві без аналізу і розуміння гендерних відносин.

Список використаних джерел:

1. Платон. Законы. – М.: Мысль, 1999. – 832 с.
2. Платон. Государство // Платон. Соч.: В 3-х т. – М.: Мысль, 1971. – Т. 3. – Ч.1. – С. 89 – 454.
3. Брандт Г.А. Природа женщины / Г.А. Брандт. – Екатеринбург: Гуманитарный университет, 2000. – 178 с.
4. Введение в гендерные исследования / [Под ред. И. Жеребкиной]. – Харьков: ХЦГИ; Санкт-Петербург: Издательство «Алетейя», 2001. – Часть 1. – 708с.
5. Людина в есенційних та екзистенційних вимірах / За ред. В.Г.Табачковського. – К.: Наукова думка, 2004. – 244 с.

SECTION 22. SOCIAL COMMUNICATION AND CULTUROLOGY

ПИСЬМЕННИКИ ЛІТЕРАТУРНОГО РЕНЕСАНСУ 20-30-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ НУМІЗМАТИКИ УКРАЇНИ

Кривцов Артем Олегович

Науковий керівник: викладач I категорії Дідовик О.Ю.

*Коледж Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
Україна*

Видатні постаті завжди з'являються тоді, коли суспільство знаходиться в нестабільному положенні та має гостру потребу у вирішенні глобальних та історичних питань. Завдяки інтелекту, громадському стану та особливостям часових змін, людина завдяки своїм діям та функціям, може активно впливати на національні ідеї та розвиток історико-культурної спадщини. Цей вплив навіть не зникає після смерті особистості, адже усі події, яка вона подарувала назавжди залишиться у пам'яті кожного та має велику цінність для нащадків [1].

Українська література багата на видатних письменників, драматургів та поетів. Її багатовікова історія відкриває нам шедевральні повісті, драми й вірші, які відомі у всьому світі.

Навіть сучасна нумізMATИКА України має неабияку спорідненість з видатними діячами української літератури.

Літературний ренесанс 20-30-х років XX століття, який був поширений на теренах України захопив багатьох письменників: Олену Телігу, Олега Ольжича, Леся Курбаса, Михайля Семенка, Юрія Яновського тощо. Та усі вони боролися та патріотично відроджувалися під час довгої боротьби з Радянським урядом.

У 2007 році Національний банк України поповнив свою колекцію пам'ятними монетами, на яких зображені О. Теліга, О. Ольжич та Л. Курбас.

Ці ювілейні монети входять до серії «Видатні особистості України», яка була запроваджена у 1996 р.

Номинал монет складає 2 гривні. А виготовлені вони з нейзильберу – сплаву міді, цинку й нікелю.

Сучасні дизайнери Монетного двору НБУ розробили незвичайний дизайн ювілейної монети «Олена Теліга». На аверсі монети скульптори відкарбували зображення опаленого вишневого цвіту, що характеризує трагізм у житті видатної поетеси. А на реверсі зображено портрет талановитої поетеси Олени Іванівни Теліги.

Звертаючись до історичних джерел, Олена Іванівна все життя боролася за справедливість та водночас допомагала починаючим й професійним митцям української літератури [3].

Рис.1. Ювілейна монета «Олена Теліга», НБУ, 2007 р. Аверс і реверс

Олена Теліга народилася у маленькому селі Ільїнському, що розташоване під Москвою в інтелігентній українсько-білоруській сім'ї.

У 1918 р. вона проживала в Києві та навчалася у жіночій гімназії Дучинської, яка з приходом радянської влади перереформувалася в «єдину трудову школу» [4].

У 1922 році Олена з матір'ю та братом Сергієм переїздить до міста Тарнів (Польща). А невдовзі майбутня поетеса вступає до історико-філологічного відділення Українського педагогічного інституту імені М.Драгоманова в Празі. Саме в Чехії трапилось становлення Олени Теліги як поетеси й літературознавця [4].

На початку Другої світової війни Олена жила в Польщі (з 1929 р. вона проживала в Варшаві) [3].

І саме у 1929 р. поетеса вступає у лави ОУН та розпочинає активну культурно-освітню діяльність, а в жовтні 1941 Олена Теліга повернулася до Києва зі своїми однодумцями Олегом Ольжичем та Власом Самчуком [2].

В напівзруйнованому Києві поетеса організує Спілку українських письменників, відкрила пункт гуманітарної допомоги збіднілим й голодним літераторам, активно співпрацювала з газетою «Українське слово» та була видавцем літературного тижневика «Литаври». Також, за словами поетеси та активного на той час члена УЧХ Людмили Івченко, Олена Теліга активно сприяла розвитку Українському Червоному Хресту [3].

Але, після арешту гестапо усієї редакції «Українське слово», Олена Іванівна розпочала справжню боротьбу з окупаційною владою. Вона відмовлялася виконувати їхні накази та розпорядження. Вона була готова на все, заради перемоги. Навіть під час розмови з другом М.Михалевичем, Олена йому відповіла: «Ще раз з Києва до еміграції не поїду! Не можу...» Але незабаром Олена написала такі слова: « Чекає все: і розпач, і образа, А рідний край нам буде чужиною». Ці слова пророкували їй власну долю, під час арешту, а потім смерті [6].

Це був героїчний вибір поетеси. Олена йшла на тяжку смерть та арешт не дав чекати себе. Разом із нею заарештували її чоловіка Михайла Телігу, який

назвав себе письменником (хоча він був старшиною української армії), щоб не покидати Олену [4].

В київському гестапо поетеса перебувала в камері під номером 34 де вона залишила свої останні слова та тризуб на стіні: «Тут перебувала й звідси йде на розстріл Олена Теліга» [3].

Прийнято вважати, що саме 21 (22) лютого 1942 р. поетеса й патріот України була вбита у Бабиному Яру разом з чоловіком та соратниками, але дата смерті до нині невідома [2].

Навіть після її смерті, письменниця Людмила Івченко у своїх розповідях прирівнює видатних професорів медичної галузі до імені Олени Теліги [3].

Невдовзі, український нумізмат побачив нову ювілейну монету «Олег Ольжич». Олег Ольжич – видатний поет, публіцист, археолог, політичний діяч та однодумець й товариш Олени Теліги.

Рис. 2. Ювілейна монета «Олег Ольжич», НБУ, 2007 р.
Аверс і реверс

На аверсі монети зображено листок каштана, що впав на бруківку. А на реверсі – портрет Олега Ольжича. Номінал монети 2 гривні. Виготовлена із нейзильбера.

Своє коротке, але насичене життя, Ольжич присвятив боротьбі за суверенність та незалежність України.

1. Олег Ольжич (Олег Олександрович Кандиба) народився 8 липня 1907 р. в Житомирі, в сім'ї видатного поета Олександра Олеся (Олександр Іванович Кандиба). Його мати – Віра Антонівна Свядковська, працювала учителькою та філологом [5].

2. Олег був настільки здібною дитиною, що почав вільно читати ще змалку, а у п'ять років він написав п'єсу з козацьких часів. Олег любляв малювати та грати на музичних інструментах. Батьки та друзі пророкували йому велике майбутнє [5].

3. Навчався в Пущі-Водиці під Києвом, але середню освіту здобув у Празі. Там у Карловому університеті на філософському факультеті здобув і вищу освіту, водночас навчався в Українському вільному університеті. У 1929 році захистив дисертацію «Неолітична мальована кераміка Галичини», за що

отримав звання доктора археології. Він брав участь у багатьох археологічних розкопках в Україні та закордоном [5].

4. У 1938 році заснував в США Український науковий інститут. Свої праці з археології публікував в іноземних виданнях та як науковець Олег Ольжич здобув світове визнання [5].

5. Але він не міг не думати про майбутнє України. У 1929 році Олег Ольжич вступає до Організації Українських Націоналістів, й розпочинає новий патріотичний літературний етап у своєму житті [3].

6. Ольжич брав участь у проголошенні незалежності демократичної Карпатської України. З 1939 року керував структурами ОУН на Закарпатті, а з 1941 року – національним підпіллям на Східній Україні: організовує Спілку письменників. З його ініціативи починають виходити часописи «Литаври» та «Українське слово». Але над ним нависла смертельна небезпека [6].

7. 25 травня 1944 року у Львові гестапо заарештувало Олега Ольжича. Його, під посиленням конвоєм, було відправлено до Заксенхаузького концтабору. Останній допит у його житті відбувся 9 червня. Наступного дня Ольжича не стало [2].

Українська драматургія здавна славиться своїми митцями: Іваном Карпенко-Карим, Пантелеймоном Кулішем, Іваном Котляревським. Цей список можна продовжувати до сьогодення. Але ми приділемо увагу одному з найяскравіших українських драматургів ХХ століття Лесю Курбасу (Олександр-Зенон Степанович Курбас) [1].

Видатний актор і режисер народився в Самборі у бідній акторській родині. Згодом Лесь навчався в Тернопільській гімназії та у Венському й Львівському університетах. Ще у студентські роки Курбас мріяв працювати в Наддніпрянській Україні у відомому театрі Садовського та у 1916 році його було прийнято смає до цього театру. Але, через деякий час свій акторський талант драматург «змінив» на режисуру. Так у 1917 році виникла молодіжна акторська студія Курбаса «Молодий театр» [1].

У 1922 році Лесь Курбас створив у Києві театр-студію «Березіль» Саме «Березіль» суспільство вважало незвичайним театром, оскільки вони йому надали нову назву «Комбінат молодих акторів, форм та ідей». За час існування театру, усього налічувалося близько 400 акторів та працівників. Додатково при театрі-студії працювали: режисерська лабораторія, музей, десять комітетів, з питань розвитку театру та редколегія газети «Барикади театру». «Березіль» створив видатних діячів культури і мистецтв, таких як М. Крушельницький, Н. Ужвій, І. Горняк, В. Чистякова та інші [1].

Лесь Курбас працював із багатьма авангардними течіями європейського мистецтва – експресіонізм, конструктивізм та неobaroko.

Навесні 1926 р. театр переїхав до Харкова, а у жовтні відкрився перший театральний сезон. Саме у Харкові Л. Курбас знайшов найвірніших соратників – драматурга Н. Куліша та художника В. Меллера [1].

У 1933 р. Лесю Курбасу вдалося зробити нову театральну прем'єру – драму «Маклена Граса». Вистава слідувалася чекістами і одразу була забороненою. Невдовзі Курбаса заарештували на 5 років. Свій вирок драматург відбував на будівництві Біломорського каналу, а після цього його

відправили до Соловецьких таборів. Там Курбаса після несправедливого рішення суду вбили [1].

У 2007 році Монетний двір НБУ випустив пам'ятну монету на честь драматурга. На аверсі зображено три стилізованих кола, що виконані у фантастичному стилі. А на реверсі – портрет Леся Курбаса на тлі фантастичних та стилізованих геометричних орнаментів. Номінал монети 2 гривні та виготовлена вона із нейзильберу.

Рис. 3. Ювілейна монета «Леся Курбас», НБУ (2007 р.)
Аверс і реверс

Сучасна нумізMATика України дуже поєднує українську літературу з історією. Адже завдяки ювілейним монетам у людей може з'явитися неабиякий хист вивчати творчу спадщину видатних особистостей-літературознавців. А ще нумізMATика є відкарбовуванням нескінченної пам'яті письменників, які боролися за існування та відродження української літератури.

Список використаних джерел

1. А.А. Климов. Україна. Великі особистості. – Х.: Веста, 2011. – 128 с., іл.
2. І.О. Герасимов, І.Т. Муковський, П.П. Панченко, Р.Г. Вишневський. Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945 – К.: Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2000.- 944 с.: іл.
3. Medychna opika v UPA – [UPA Medical Service] / redactor Modest Ripetskyi.- Toronto: V-v0 Litopys UPA, 1992. – 483 s.: il.
4. Новий довідник: Українська мова та література – К.: ТОВ «Казка», 2005. – 864с.
5. П. Іванишин. Олег Ольжич- герольд нескореного покоління. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1996. – 220 с., іл.
6. Журнал «Вітчизна» № 1-2, 2004. XX сторіччя української поезії. Анталогія «Вітчизни». Олег Ольжич. О.Теліга.

ПОЛТАВСЬКЕ КОБЗАРСТВО В РАМКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

Шершова Тетяна Вікторівна

Науковий керівник: канд. культ. доцент Дячук В.П.
*Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Україна*

Відомо, що полтавська земля багата на талановиті особистості, зокрема у культурно-мистецькому середовищі: Маруся Чурай – славетна народна співачка, композитори Микола Лисенко, Ісаак Дунаєвський, брати Платон і Георгій Майбороди, Олександр Білаш, бандуристи Остап Вересай, Федір Кушнерик, Григорій Китаистий, співаки Раїса Кириченко, Андрій Кікоть, Філоніла Габелко, композитори, диригенти, музикознавці та інші митці. Автор пісні «Чорнобривці», яка вже стала народною, композитор Володимир Верменич також народився на Полтавщині Глобинського району, в селі Бориси.

Формування пісенної культури Полтавщини почалося ще в козацьку добу, коли власне творилася держава та стверджувалася нація. Саме у цей період зароджуються українські народні думи, історичні та побутові пісні, які прославляють патріотизм, мужність, волелюбність та героїзм українського народу.

Пісня завжди була присутня у побутовому житті українців, пісню супроводжувалися козацькі походи, всі цикли життєвого шляху людей ознаменовувалися обрядовими піснями – від моменту народження до смерті. Поза увагою народної пісенності не залишається жодна грань людського життя. Такі пісні привертають увагу дослідників і вже у 1648 році з'являються перші публікації народних дум і пісень (у рукописному збірнику Кондрацького збереглося аж чотири зразки української думової творчості: «Козак Нетяга», «Смерть Корецького» і два зразки жартівливих пародій на думи), які пробуджують інтерес у збирачів народного фольклору – І. Котляревського, О. Павловського, К. Рилєєва, М. Цертелєва, який згодом видав збірку «Опыт собрания старинных малороссийских песен», яка стала першим друкованим виданням українських пісень, більшість дум записані на Полтавщині, у Хоролі.

Музична культура Полтавщини проаналізована у працях А. Литвиненко, О. Лобач, Н. Семергей, В. Ханко, проте не акцентована увага саме на пісенному мистецтві. Чисельні праці присвячені поняттю «етнокультура»: О. Ануфрієв, Ю. Новикова, Н. Оксютювич, Г. Філіпчук.

Значний фольклорний внесок у становлення музичної культури Полтавщини XVIII – XIX століть зробили братства незрячих старців-музикантів, діяльність яких сприяла започаткуванню національної фольклорної ідентичності та давно вийшла за межі регіонального статусу, набувши світової слави. Становлення бандурного виконавства та етапи його розвитку висвітлені у працях А. Литвиненко, С. Грици, Т. Слюсаренко, О. Дубас.

Найвидатнішими представниками слід вважати Остапа Вересая, Платона Кравченко, Явдоху Пилипенко, Михайла Кравченка та Івана Скубія. Саме

творчий потенціал полтавського кобзарського мистецтва став основою для формування й розвитку кобзарської школи в Україні.

На початку XIX століття збирачі українського фольклору (М. Максимович, А. Метлинський, І. Срезневський та ін.) не приділяли увагу особі співця-виконавця. У той час про бандуристів, кобзарів та лірників нічого не писали, а під текстами пісень і дум не зазначали, від кого їх записано. Відомості про виконавців почали фіксувати лише з середини століття. Тоді ж, у 50–ті роки XIX ст. було зроблено перші спроби записувати від кобзарів не лише тексти, а й мелодії [3, с. 105].

Однією з перших на Полтавщині, у Великих Сорочинцях, була створена самодіяльна капела бандуристів, яка чинила опір більшовицькому режиму, пропагувала українську культуру, виконуючи українські історичні пісні та думи, національний гімн «Ще не вмерла Україна» та «Заповіт» Т. Шевченка. Проте у 1929 році учасників було заарештовано та засуджено до смертної кари. Бандуристів звинуватили в тому, що вони «протягом близько чотирьох років проводили на території Лубенської округи контрреволюційну роботу, спрямовану на створення єдиної контрреволюційної організації, намагаючись усіма можливими способами...насильно відірвати від Союзу радянських соціалістичних республік його основне ядро – УРСР – для відновлення влади Української Народної Республіки» [1]. Після розправи над бандуристами, Великосорочинська капела припинила своє існування. Така доля спіткала і Миргородську капелу бандуристів.

1934 році, у жовтні, було ліквідовано Полтавську та Київську капели, арештовано патріотично налаштованих музикантів та заборонено оспівувати героїчний український епос. Дерусифікація забороняла будь-які прояви українського національного життя. Офіційно існуючі, «затверджені» владою капели перетворилися на «музичні колгоспи», які пропагували апарат радянської влади.

Велику роль у становленні кобзарського мистецтва відводиться полтавському бандуристу, співаку, педагогу та диригенту Володимирі Кабачку, який у 1925 році організував Полтавську капелу бандуристів. Володимир Андрійович є також основоположником тріо, квартетів та інших малих ансамблів бандуристів. У 1952 році він створив перше тріо бандуристок, в склад яких входили Т. Поліщук, В. Третьякова та Н. Павленко.

Володимир Кабачок відомий також і своєю друкованою працею «Школа гри на бандурі» – першим підручником у даній сфері. На Полтавщині щороку відбувається Регіональний огляд-конкурс бандуристів імені Володимира Кабачка.

Мистецтво полтавських кобзарів зробило значний внесок не лише в історію розвитку культури даного регіону, але й культуру загалом, ставши загальнонаціональним явищем.

Вагомий внесок у розвиток бандурного мистецтва в Україні та за кордоном зробив Григорій Іванович Бажул (сценічне ім'я – Келеберда, на честь сліпого кобзаря Павла Келеберди, якого почув у Харкові, з тих пір зацікавився бандурним мистецтвом), уродженець Полтави, під час еміграції до Німеччини – учасник, згодом адміністратор Капели бандуристів ім. Т. Г. Шевченка, керівник ансамблю Братства кобзарів ім. О. Вересая. Пізніше – основоположник кобзарських колективів в Австралії (Ансамбль бандуристів ім. Г. Хоткевича) та школи гри на бандурі, куди емігрував у 1948 році. Є

також фундатором Катедри Українознавства та Фондації Українознавчих студій в Австралії.

Автор книги «Українська Австраліана: Полтавщина, Галичина, Боснія» О. Панченко також розповідає про те, що на території Австралії діють такі музичні колективи, як: «Боян» (Сідней), «Гомін», жіночий «Ластівка», дитячий «Сестри» (Аделаїда) та «Чайка» (Мельборн). В рамках нашого дослідження варто зазначити, що Віктор Мішалов, австралійський бандурист, родом із Полтавщини здобув всесвітню славу [2].

На окрему увагу заслуговує постать Федіра Деряжного, уродженця с. Нові Санжари, який прославився виготовленням бандур за кордоном, зокрема, в Австралії. Його син, Петро, з дитинства виріс під звуки бандури та української народної пісні. Згодом виступав із батьком та сестрою у складі тріо бандуристів. Разом із Г. Бажулом заснував «Школу гри на бандурі», першим в Австралії виконав старовинні козацькі думи. Разом із дружиною співав у хорі «Боян», працював із ним до 1986 року. У 1984 році заснував Український Народний Ансамбль ім.. В. Івасюка, з 1986 року – диригент жіночого ансамблю «Суцвіття». Нагороджений золотою медаллю ім.. Т. Г. Шевченка за національно-культурну працю.

Народні співці здавна були носіями історичної пам'яті українців. Вони несли своє мистецтво з покоління в покоління, виховуючи в українського народу почуття патріотизму, національної гідності та духовності. Безіменні незрячі співці утворювали братства, в яких існували майстри та учні. Одним із таких представників-співців був Федор Данилович Кушнерик – уродженець із Полтавщини. Його діяльність визнали М. Грінченко, М. Рильський, О. Сластіон, П. Тичина, а пам'ять про нього від 27 травня 1994 року увіковічена в назві Великобагачанської школи мистецтв Полтавської області. Окрім того, з 1989 року на Полтавщині проводиться обласне свято кобзарського мистецтва «Взяв би я бандуру».

Отже, народна пісня відображає багатовікову історію українського народу, звеличує його мову, виховує емоційне сприйняття дійсності. Народнопісенна фольклористика оспівує красу Батьківщини, виражає любов до неї та щирі патріотичні почуття. Пісня здатна підтримати життєздатність народу, піднести його духовний рівень. Саме творчий потенціал полтавського кобзарського мистецтва став основою для формування й розвитку кобзарської школи в Україні та за кордоном, сприявши започаткуванню національної фольклорної ідентичності та принесенню світової слави для досліджуваного регіону.

Список використаних джерел:

1. Архів Управління СБУ в Полтавській області, Спр. 1618. С. Т. 3. Арк. 505.
2. Панченко О. Українська Австраліана : Полтавщина, Галичина, Боснія. К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2014. 384 с., іл..
3. Шершова Т. В. Історико-культурні передумови формування пісенної культури Полтавщини // *Міжнародна науково-практична конференція «NEW TOP SCIENCE» (Карпати, 17-19 листопада 2017р.)*. Гуманітарний корпус. Вип. 17. Київ, 2017. С. 102-105.

ПРОБЛЕМИ ЛІТЕРАТУРНОГО КОНКУРСУ

Бондар Ольга Вікторівна

Науковий керівник: д-р. соц. ком., професор Огар Е.І.

*Українська академія друкарства
Україна*

Реалізації всього потенціалу літературного конкурсу в книжковій справі заважають певні проблеми, що виникають на різних етапах його проведення. Щоби дослідити причинності, необхідно їх, як мінімум, виявити й описати. Тож мета розвідки – перелічити основні проблеми таких проектів і їхні ймовірні наслідки. Розуміння гальмівних чинників дозволить розблокувати слабкі функції літературного конкурсу, перетворити загрози на можливості.

Організатори літературних конкурсів зазвичай про проблеми відкрито не заявляють. Тому виокремити їх можна лише шляхом аналізу відомих в Україні конкурсів і пов'язано з ними наукової літератури, а також – використовавши досвід автора цих рядків як члена журі конкурсу «Коронація слова». Деякі з проблем уже були згадані в дослідженні «Літературний конкурс у контексті видавничої справи» [1].

Умовно розділимо літературний конкурс на такі етапи: оголошення про прийом робіт і публікацію правил, власне прийом робіт і попереднє відсіювання, експертне оцінювання і вибір переможців.

Уже на етапі оголошення про прийом робіт до участі постає перша проблема – *некоректні правила й неаргументовані вимоги*. Часом конкурсні правила обмежують вік учасників¹, вимагають повної підготовки робіт до друку авторами², зобов'язують визначити жанр твору³ – приклади можна наводити й далі. Неуважність організаторів до формулювання вимог і їхньої аргументації часто відштовхує потенційних учасників, а членам журі ускладнює вибір серед наявних.

В Україні визначення азартної гри не поширюється на творчі конкурси, навіть якщо передбачено *збирання грошових внесків за участь* [6]. Однак,

¹ Див., наприклад: Літературний конкурс видавництва «Смолоскип», доступ за посиланням: <http://www.smoloskyp.org.ua/ftmenu-178/eftmenu-179.html> (дата звернення: 30.04.2019). Правилами конкурсу встановлено: «Вік учасників: від 18 до 35 (поезія) та 40 (проза) років». Таке обмеження дослідниця Н. Герасименко пояснює бажанням уникнути вибору між початківцями і професійними письменниками [2, с. 28]. Вимога не є аргументованою, оскільки перший твір прозаїк може написати після 40 років і попозити категорію «початківців». Світова й українська література дає багато прикладів [3, с. 22–23].

² Див., наприклад: Літературний конкурс від КМ-БУКС 2019, доступ за посиланням: <https://litkonkurs.kmbooks.com.ua> (дата звернення: 29.04.2019). Правилами конкурсу встановлено: «Рукопис до кожної номінації повинен бути максимально підготовлений до друку». Такою вимогою організатори покладають на автора роботу редактора, коректора і верстальника, що може й не належати до кола його професійних вмінь, бо максимально підготовлений до друку рукопис – то вже макет [4, с. 8].

³ Див., наприклад: Міжнародний літературний конкурс «Коронація слова», доступ за посиланням: <http://koronatsiya.com/umovi-uchasti-2/romani> (дата звернення: 30.04.2019). Правилами конкурсу встановлено: «чітке визначення жанру». Вимогу пояснено тим, що роботи учасників оцінюють експерти відповідно до жанру. Проте авторам не запропоновано гнучкого розподілу, також не враховані сучасні тенденції до жанрового міксу. Це все ускладнює шлях рукопису до «профільного» експерта [7].

такий конкурс стає схожим на лотерею, у якій гроші віддаються за можливість отримати винагороду, навіть якщо шанс супроводжується певним вмінням, в даному випадку – талантом писати. Хоча, на відміну від лотереї, перемога в літературному конкурсі не має випадкового характеру [5], вимога внести плату за участь негативно впливає на його репутацію. Відбувається певна девальвація літературного конкурсу як мистецького до рівня «розіграшу», що ніяк не зменшує потік неякісних рукописів⁴, але таки перешкоджає сумлінним авторам надсилати свої роботи до розгляду. Крім того, така тенденція може призвести до появи відверто шахрайських конкурсів, створених лише для збирання грошей за участь.

Вимога вступних внесків частково спричинена *великою кількістю творів-учасників незадовільної якості* – як літературної, так і мовної. Ці безграмотні тексти з ознаками графоманії, часто «машинного» перекладу з російської мови, що не мають оригінальної ідеї, власного авторського стилю, сюжети яких алогічні, а персонажі – суперечливі, потребують багато часу організаторів на опрацювання, а членів журі – на розгляд⁵; серед них часто «губляться» вартісні роботи. Певно, з неякісними рукописами потрібно починати боротьбу ще в школі, на уроках мови і літератури. Але і платою за участь проблему не вирішити. Для її ліквідації на етапі прийому робіт потрібен дієвий механізм попереднього відсіювання.

На етапі розгляду рукописів і вибору переможців постають інші проблеми. Так, регламентом конкурсу зазвичай зазначаються критерії оцінювання творів, проте вони можуть бути досить умовними⁶. Часом організатори в правилах взагалі не повідомляють, за якими показниками оцінюватимуть роботи або використовують сумнівні вимірники⁷. Тож *використання невимірних критеріїв оцінювання* дещо ускладнює роботу журі гуртом, а відсутність критеріїв взагалі уможливує «підтягування» посереднього твору до призового місця.

⁴ Див., наприклад: Літературний конкурс видавництва «Смопоскип» (вище прим. 1). Правилами конкурсу встановлено: «Участь у конкурсі можлива лише за умови сплати благодійного внеску: від 200 грн». Див., наприклад: Літературний конкурс «Напишіть про мене книжку» 2018 р. від «Фонтан казок», доступ за посиланням: <http://fontan-book.com/hash-aktsiyi/literaturny-konkurs-napyshit-pro-mene-knyzhku-chetvertiy-sezon-2018-r> (дата звернення: 01.05.2019). Правилами конкурсу встановлено: «Щоб узяти участь у конкурсі, слід сплатити організаційний внесок – 100 грн». Організатори пояснюють, що така вимога «дисциплінує» несерйозних до письменницької праці авторів. Зауважимо, що в обох видавництвах у попередні роки не було вимоги сплати грошей за участь. Див. також, наприклад: Дитячий літературний конкурс «ПероДактиль», доступ за посиланням: <http://perodaktyl.com.ua/index.php/pravila> (дата звернення: 01.05.2019). Правилами конкурсу встановлено: «120 грн. якщо автор подає одну Конкурсну роботу та по 100 грн. за кожен наступну».

⁵ Див., наприклад: Літературний конкурс «Напишіть про мене книжку» 2018 р. від видавництва «Фонтан казок» (вище прим. 4). Організатори пояснюють: «Це ускладнювало роботу адміністратора і членів журі, забирало дорожочинний час, необхідний для розважливого аналізу справді цікавих конкурсних творів». Нашарування вражаючої кількості неякісних текстів підтверджує й автор цих рядків як член журі конкурсу «Коронація слова».

⁶ З Регламенту журі конкурсу «Коронація слова» в номінації «Романи» (міститься в досьє у автора): «Роман має легко захоплювати увагу читача та утримувати її до останньої сторінки». Цей критерій натикається на відмінності в особистих уподобаннях членів журі.

⁷ Див., наприклад: Пітчінги «Книголав» (згодом – творчий конкурс TheNextBigThing), доступ за посиланням: <http://media.1plus1.ua/pitching> (дата звернення: 01.05.2019). Під час вибору переможця зараховувалися також голоси, зібрані серед користувачів сайту онлайн. Тож перевагу міг отримати автор, у якого більше знайомих і акаунтів.

Із попередньої проблеми викристалізується й інша – *суб'єктивність жюри*. Наприклад, критерії, які збігаються з положеннями аналізу художнього твору, потребують професійного кола експертів, яке має складатися з літературознавців. Але на практиці до оцінювання залучають і інших учасників книжкової справи: письменників, видавців, книгарів, журналістів. Для кожного з них рукопис має відмінні якості: для одного мистецьку, для іншого – товарну [7]. Це спричинює невідповідність читацьким очікуванням від конкурсу наявним на ринку творам-переможцям, а також підвищує недовіру до подібних проектів потенційних конкурсантів.

Автори також побоюються надсилати свої твори до розгляду через *незаконне використання робіт учасників*. Тут ми не розглядатимемо несанкціоноване розповсюдження текстів недобросовісними організаторами або відсутність захисту даних конкурсу в мережі, хоча вірогідність того теж є. Конкурси можуть вимагати від автора права на використання надіслані на розгляд роботи, незалежно від того, чи отримав твір перемогу, і ця вимога часто замаскована правилами конкурсу⁸. Ще одна загальноприйнята практика – оголосити про право організаторів змінювати вимоги⁹, що наштовхує ймовірних учасників на підозри щодо «порядності» заходу.

Творчі конкурси в Україні здебільшого засновані приватними особами й установами, які й поповнюють призові фонди або власним коштом видають твори переможців. Тож фактичний спонсор може зауважити: якщо гроші його, то і правила теж. А для конкурсантів, які прагнуть визнання, лише пропозиція шансу на перемогу є достатньою, щоби погодитися на будь-які завуальовані вимоги домагання. Не перелічуватимемо тут проблеми, які перебувають поза колом впливу організаторів, як-от: недостатнє або відсутнє фінансування, незацікавленість видавців у конкурсній літературі, неякісне поліграфічне відтворення творів-переможців, а також неможливість оскарження результатів учасниками й недовготривалість багатьох з таких проектів.

Аналіз заявлених правил літературних конкурсів від таких установ, як «Коронація слова», «Смолоскип», «Фонтан казок», «КМ-БУКС», «Книголав» надає можливість виокремити основні проблеми, які стають на заваді повноцінного функціонування: некоректні правила й неаргументовані вимоги; збирання грошових внесків за участь; велика кількість творів незадовільної літературної і мовної якості; невимірні критерії оцінювання; суб'єктивність жюри; незаконне використання робіт учасників. Перелік цих проблем спонукає до подальшого ретельного аналізу кожної з них, причин появи, а також до пошуку способів уникнення.

Список використаних джерел:

1. Бондар О. Літературний конкурс у контексті видавничої справи. Поліграфія і видавнича справа. 2018. № 1(75). С. 131–138.

⁸ Див., наприклад: Дитячий літературний конкурс «ПероДактиль» (вище прим. 4). Правилами конкурсу встановлено: «Надсилаючи роботу на Конкурс, автор автоматично дає згоду на використання організаторами надісланого матеріалу на свій розсуд з некомерційною метою». Таке використання може нашкодити авторові, якщо він чи вона хоче опублікувати твір.

⁹ Див., наприклад: творчий конкурс TheNextBigThings (вище прим. 7). Пункт 10.4. Правил конкурсу: «Ці Правила можуть бути змінені та/або доповнені Організатором Конкурсу».

2. Герасименко Ніна. Популярна література кінця XX – початку XXI ст. Тернопіль : Джура, 2010. 264 с.
3. Даниленко В. Г. Лісоруб у пустелі: письменник і літературний процес. Київ : Академвидав, 2008. 352 с.
4. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
5. Про державні лотереї : Закон України від 06.09.2012 р. № 5204-VI. Дата оновлення: 09.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5204-17> (дата звернення: 01.05.2019).
6. Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України від 15.05.2009 р. № 1334-VI. Дата оновлення: 11.08.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17> (дата звернення: 01.05.2019).
7. Український вимір: письменниця Кіра Малко та літературознавець Ольга Бондар. «Український вимір» Першого каналу Українського радіо. Зв. дан. (1 файл : 36:22 хв.). Київ, 2016–2017. URL: <https://www.mixcloud.com/микола-кравченко/український-вимір-письменниця-кіра-малко-та-літературознавець-ольга-бондар-030717> (дата звернення: 03.04.2019).

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

канд. філол. наук, доцент Лєсовець Неля Миколаївна
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
Україна

Актуальність дослідження полягає в тому, що сьогодні вагомим значення набувають питання переосмислення традиційних підходів до підготовки фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи в закладах вищої освіти. Це пояснюється, у першу чергу, тим, що сучасні роботодавці висувають високі вимоги до вищезазначених фахівців. Роботодавці прагнуть отримати висококваліфікованого фахівця, здатного креативно мислити, мати гарні комунікативні здібності, високий рівень ерудиції, загальної та професійної культури, уміння працювати з різними засобами організаційної техніки, вільне володіння державною та іноземними мовами тощо. Ураховуючи всі ці вимоги важливим є завдання формування комунікативної культури в студентів спеціальності „Інформаційна, бібліотечна та архівна справа”.

Мета дослідження – визначення шляхів формування комунікативної культури в майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи в закладах вищої освіти.

Аналіз численних наукових праць свідчить про те, що вивчення особливостей формування комунікативної культури студентської молоді в різних аспектах здійснюється досить ґрунтовно. Питання, присвячені дослідженню сутності комунікативної культури та особливостей її

формування, розглянуто в працях Ю. В. Ємельянова, С. В. Знаменської, О. М. Корніяки, Л. А. Пономаренко та багатьох інших дослідників. Зокрема, Ю. В. Ємельянов простежує залежність комунікативної культури від індивідуальних здібностей особистості, від її соціальної мобільності. Нам імпонує думка науковця, що на комунікативну культуру впливають зміни, які відбуваються в суспільстві, і, у зв'язку з цим, вона не може бути готовою характеристикою індивіда. На думку дослідника, комунікативна культура – це „конгломерат знань, мовних і немовних умінь і навичок спілкування, що набувалися людиною в ході природної соціалізації, навчання і виховання. Це складна особистісна характеристика, що включає психологічні знання, комунікативні здібності, уміння і навички, а також деякі властивості особистості (темперамент, характер, емоційні стани), що виявляються у спілкуванні з людьми” [1, с. 70]. Це твердження є особливо актуальним для розуміння комунікативної культури майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Значні зміни в суспільстві, розвиток нових інформаційних технологій, інтеграція у світовий та європейський простір зумовлюють не тільки поступове відходження від традиційних форм і методів у навчальній діяльності, спрямованій на формування комунікативної культури майбутніх фахівців, а і сприяють самонавчання, оскільки ця професія потребує дотримання принципу „навчання протягом усього життя”.

Розглядаючи комунікативну культуру як специфічний спосіб організації спілкування, С. В. Знаменська відзначає, що вона характеризується наявністю комунікативного ідеалу, системою комунікативних норм і правил, ставленням до співбесідника як до цінності, знанням його індивідуальних особливостей, власних комунікативних здібностей і вмінням володіти комунікативною ситуацією. Автор розглядає комунікативну культуру як систему внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації в певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [2].

Дослідник О. М. Корніяка комунікативну культуру розглядає як морально-зорієнтований засіб спілкування, що забезпечує афективно-інформаційний обмін між людьми, який опосередковує їхню взаємодію та взаємовплив, уможлиблює міжособистісне сприймання та взаєморозуміння (перцепцію); це довершена готовність і спроможність особистості до спілкування з оточенням [3, с. 10]. У зв'язку з цим комунікативна діяльність суб'єкта спілкування – це не просто обмін інформацією, а й складна система потреб, намірів, інтересів, настанов, емоцій, ідеалів, особистісних властивостей, які становлять складові комунікативної культури. Завдяки цим утворенням, а також комунікативним знанням, умінням і навичкам відбувається міжособистісна взаємодія, взаємовплив, взаєморозуміння індивідів у процесі спілкування [7, с. 1].

Ураховуючи специфіку діяльності фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи ми погоджуємося з думкою Л. А. Пономаренко, що комунікативна культура – це властивість її носія, яка дозволяє йому відтворювати засвоєні ним знання, цінності, моральні й етичні норми, проявляючи індивідуальні та особистісні якості, досягати конгруентного спілкування, а саме: репрезентування власних думок, ефективного сприйняття, розуміння партнерів зі спілкування, їх взаємодії і взаємовпливу, використовуючи вербальні та невербальні комунікативні вміння й навички [Там само, с. 2].

У першу чергу, формування комунікативної компетентності в майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи здійснюється під час вивчення фахових навчальних дисциплін. Ми вважаємо, що підвищення рівня комунікативної культури вищезазначених фахівців відбувається в процесі акумулювання знань про професійне мовлення як засіб ділового спілкування, а також у процесі формування системи комунікативних умінь та навичок, специфіка яких визначається особливостями ситуацій професійного навчального спілкування. Під час вивчення теми „Комп'ютеризація діловодства” з навчальної дисципліни „Діловодство” необхідно звернути увагу на те, що російське слово *ёмкость* перекладається українською мовою як *ємність* та *місткість*. Для збагачення словникового запасу студентів при розгляді таких складних випадків необхідно звертатися до словників чи іншої навчально-методичної літератури. *Ємність* – в обчислювальній техніці та зв'язку – характеристика запам'ятовувального пристрою, носія даних, каналу зв'язку: ємність у байтах, ємність дисплея; ємність запам'ятовувального пристрою, ємність каналу зв'язку, ємність телефонної станції, інформаційна ємність; у фізиці – величина, що характеризує нагромадження заряду: ємність акумулятора, теплоємність речовини, електроємність. *Місткість* – характеристика математичних об'єктів: місткість множини, місткість області; економічний показник, що характеризує споживання або вміст ресурсів: електроємність продукції, енергоємність продукції, місткість ринку, теплоємність продукції [5, 49].

Під час вивчення теми практичного заняття „Лексичні норми ділового мовлення” з курсу „Ділове мовлення та редагування службових документів” необхідно з'ясувати зі студентами причини вживання плеоназмів (мовної надмірності) в усному та писемному діловому мовленні (зайві слова виділено курсивом): *промислова* індустрія (індустрія – промисловість); *моя* автобіографія (автобіографія – життєпис людини, здійснений нею самою); у червні *місяці* (зрозуміло, що червень – це місяць); *головна* сутність (сутність – це і є головне); маршрут руху (слово „маршрут” позначає „шлях руху, заздалегідь намічений або встановлений”); *прейскурант ціни* (у слові „прейскурант” є французький корінь *prix* – ціна; *прейскурант* – довідник цін на продукцію). Проте нормативним є вживання словосполучення *прейскурант роздрібних цін*; *вільна* вакансія (вакансія – незайнята, вільна посада в штаті установи, організації тощо; вільне місце); *форсувати* будівництво *прискореними темпами* (форсувати утворено від француз. *forcer* – прискорювати темп діяльності); *пам'ятний* сувенір (сувенір – подарунок на пам'ять); *спільна* співпраця (співпраця – спільне вирішення проблем, спільна робота) [6, с. 155].

До теми „Культура усного ділового спілкування” з курсу „Ділове мовлення та редагування службових документів” пропонуємо виконати таке завдання. Доповніть список та складіть власний орфоепічний довідник, включаючи ті слова, вимова яких викликає у вас найбільші труднощі: висіти, віднести, даніна, дано, добуток, догмат, експерт, завдання, закінчити, закінчу, закінчіш, закінчим, закінчите, застібка, котрий, люблю, показник, принести, форзац.

На нашу думку, формування комунікативної культури в майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи – це сукупність цілеспрямованих дій викладача та студентів, структурованих відповідно до ситуації педагогічного спілкування у закладі вищої освіти, де студенти – не

спостерігачі, а активні учасники навчального процесу. До них можна віднести такі: уміння організувати професійне мовленнєве середовище, наближене до професійної діяльності; уміння занурити студента у виробничу діяльність та ін.

Запропоновані завдання повинні сприяти приверненню уваги майбутніх фахівців до вибору необхідних мовних засобів, правильному застосуванню орфографічних, орфоепічних, лексичних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних норм ділового мовлення. Серед сучасних інноваційних форм навчання можна виокремити кейс-технології. Кейс – це спеціально підготовлений викладачем навчальний матеріал, що містить структурований опис ситуацій, близьких до професійної діяльності. Кейс-технології передбачають застосування таких методів: інциденту; розбору ділової кореспонденції; ігрове проектування; ситуаційно-рольових ігор; метод дискусії; метод ситуаційного аналізу – ситуаційні завдання та вправи, аналіз конкретних ситуацій.

Продуктивними формами формування комунікативної культури в майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи є розігрування ролей, моделювання ситуацій професійного спілкування, проведення ділових ігор, оскільки правильний вибір мовних засобів, передбачений цими формами, допоможе студентам у побудові власних висловлювань і відкриє широкі можливості для усунення помилок у діловому спілкуванні. Зокрема, до теми „Культура усного ділового спілкування” з навчальної дисципліни „Ділове мовлення та редагування службових документів” студентам пропонується обрати одну з ролей і обіграти ситуацію.

Дійові особи: секретар-референт заводу „Грайліві барви”; абонент – директор фірми „Мрія”. Ситуація. Абонент телефонує з приводу закупівлі організаційної техніки. У цей час директор заводу „Грайліві барви” відсутній. Що в цій ситуації секретар-референт повинен відповісти абоненту?

Під час вивчення теми „Службові листи” з курсу „Діловодство” можна запропонувати студентам виконати таке завдання. Складіть текст привітання:

- а) з нагоди ювілею підприємства (фірми, установи, організації);
- б) з нагоди ювілею керівника організації.

На практичних заняттях з курсу „Протокол та етикет ділового спілкування” під час вивчення теми „Візити” пропонуємо майбутнім фахівцям з інформаційної, бібліотечної та архівної справи розподілитися на невеликі групи (3 – 4 студенти) й обрати країну, з представниками якої доведеться спілкуватися. Зокрема, пропонується спілкування з представниками Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії, Іспанії, США та ін. Це може бути продемонстрований звичайний візит ввічливості або візит, що передбачає укладання певних угод. Під час спілкування необхідно продемонструвати не лише вміння обирати необхідні мовні засоби, а й уміння вислухати свого ділового партнера. Зазначимо, що під час виконання цього завдання можна користуватися перекладними словниками, розмовниками, довідниками та іншою навчально-методичною літературою.

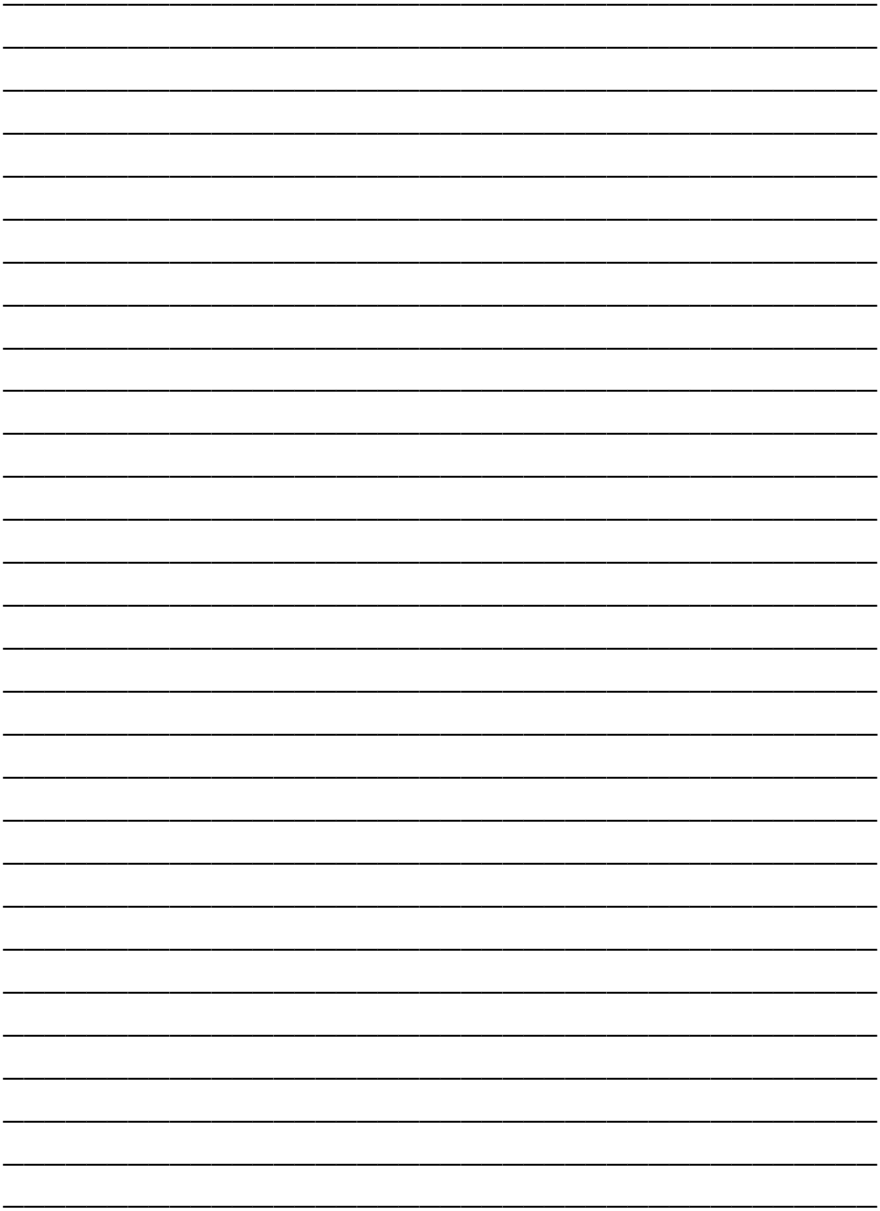
На занятті з курсу „Спеціальне діловодство” під час вивчення теми „Організація роботи зі зверненнями громадян” можна застосувати ділову гру, складовими якої є: попередній запис на прийом; запис на прийом; організація прийому громадян.

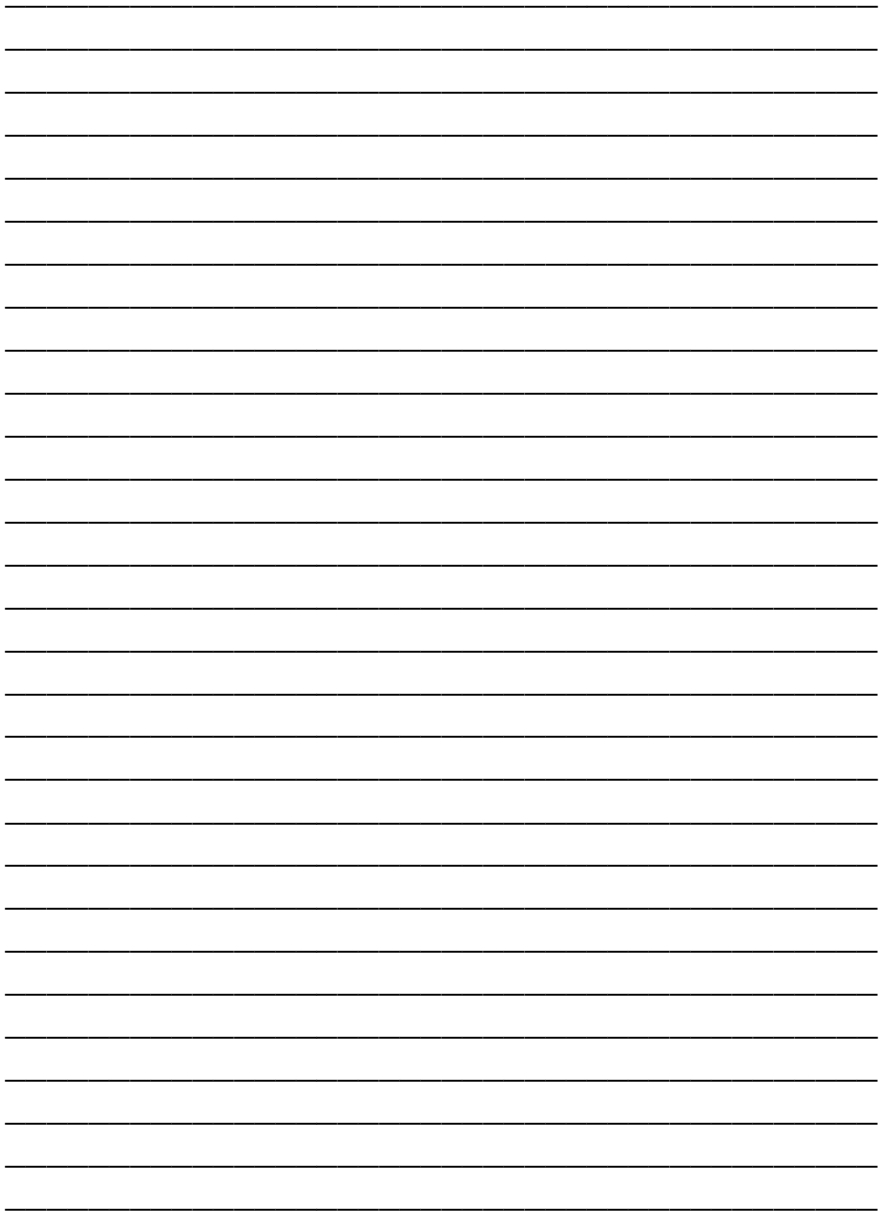
Ми цілком погоджуємося з думкою І. М. Крохмаль, що „роль і функції гравців повинні адекватно відображати „посадову картину” того фрагменту професійної діяльності, що моделюється в грі. У свою чергу, правила гри відображають характеристики реальних процесів і явищ, що мають місце у прототипах дійсності, що моделюється. При цьому, у правилах гри необхідно відобразити те, що як створювані в грі моделі, так і сама гра є спрощенням дійсності” [7, с. 27].

Таким чином, формування комунікативної культури майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи є важливим завданням сьогодення, що покладається на викладачів закладів вищої освіти, оскільки сучасний ринок праці потребує висококваліфікованих фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Формування комунікативної культури під час професійної підготовки в закладах вищої освіти здійснюється як за допомогою традиційних, так і інноваційних методів навчання, серед яких вагомим місцем посідають кейс-технології.

Список використаних джерел:

1. Емельянов Ю. В. Активные групповые методы социально-психологической подготовки специалистов / Ю. В. Емельянов // Вопросы психологии. – 1993. – № 4. – С. 69 – 73.
2. Знаменская С. В. Педагогические условия формирования коммуникативной культуры студентов в процессе профессиональной подготовки в вузе : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / С. В. Знаменская [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.dissercat.com/content/pedagogicheskie-usloviya-formirovaniya-kommunikativnoi-kultury-studentov-v-protseste-profess>.
3. Корніяка О. М. Психологія комунікативної культури школяра : [моногр.] / О. М. Корніяка. – К. : Міленіум, 2006. – 336 с.
4. Крохмаль І. М. Роль та місце ділових ігор в процесі формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців-документознавців у закладах вищої освіти / І. М. Крохмаль // Aktuelle Themen im Kontext der Entwicklung der modernen Wissenschaften: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten „ΛΟΓΟΣ” zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, Dresden, 23 Januar, 2019. – Dresden : NGO „Europäische Wissenschaftsplattform”, 2019. – В. 3. – S. 25 – 28.
5. Курило Н. О. Діловодство : метод. рек. для студ. спец. „Документознавство та інформаційна діяльність” ден. та заоч. форми навч. / Н. О. Курило, Н. М. Лесовець. – Луганськ, 2010. – 82 с.
6. Лесовець Н. М. Ділова комунікація у процесі професійної підготовки студентів-документознавців / Н. М. Лесовець // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2010. – № 12 (199). – С. 153 – 158.
7. Пономаренко Л. А. Особливості сформованості комунікативної культури у студентів СНУ ім. В. Даля / Л. А. Пономаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://snu.edu.ua/university_site_manager/tiny_mce/uploadfiles/onti/dal/14/028.pdf.

SCIENTIFIC PUBLICATION

ΛΟΓΟΣ

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH MATERIALS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

**«PROBLEMS AND ACHIEVEMENTS
OF MODERN SCIENCE»**

May 6, 2019 • Cork, Ireland

VOLUME 8

Ukrainian and English

Materials are published in author's edition

Authors are responsible for the accuracy of the material

Organizing committee didn't always agree with the point of view of authors

Signed for publication 06.05.2019. Format 60×84/16.

Offset Paper. The headset is Arial. Digital printing.

Conventionally printed sheets 5,81.

Printed from the finished original layout.

Contact details of the organizing committee:

21037, Ukraine, Vinnytsia, Zochykh str. 18, office 81

NGO «European Scientific Platform»

Tel.: +38 098 1948380; +38 098 1956755

E-mail: info@ukrlogos.in.ua

www.ukrlogos.in.ua

Publisher of printed materials: Sole proprietorship - Gulyaeva V.M

08700, Ukraine, Obuhiv, Malyshka str. 5. E-mail: info@drukaryk.com

Certificate of the subject of the publishing business: ДК № 3909 of 02.11.2010.